

Työterveyslaitos

Arbetshälsoinstitutet
Finnish Institute of Occupational Health

Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuolto Suomessa 2013–2014

Helena Palmgren, Simo Kaleva, Minna Savinainen, Kristina Rajala,
Mika Nyberg, Panu Oksa

Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuolto Suomessa 2013–2014

Helena Palmgren, Simo Kaleva, Minna Savinainen, Kristina Rajala, Mika Nyberg,
Panu Oksa

Työterveyslaitos

Helsinki 2015

Työterveyslaitos

Työterveyshuolto ja työikäisten terveys

Topeliuksenkatu 41 a A

00250 Helsinki

www.ttl.fi

© 2015 Työterveyslaitos ja kirjoittajat

Tutkimus on toteutettu sosiaali- ja terveysministeriön tuella.

Tämän teoksen osittainenkin kopiointi on tekijänoikeuslain (404/61, siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen) mukaisesti kielletty ilman asianmukaista lupaa.

ISBN 978-952-261-602-9 (nid.)

ISBN 978-952-261-603-6 (PDF)

Grano Oy, 2015

TIIVISTELMÄ

YRITTÄJIEN JA PIENTEN YRITYSTEN TYÖTERVEYSHUOLTO SUOMESSA 2013–2014 - tutkimusraportti perustuu Pienten yritysten työterveyshuollon sisällön ja kattavuuden kehittäminen -hankkeen (2013–2014) tuloksiin. Työterveyslaitos toteutti hankkeen osana sosiaali- ja terveysministeriön Vaikuttavuuden lisääminen työterveystoiminnassa – tutkimus- ja kehittämisohjelmaa (2013–2014). Hanke toteutettiin yhteistyössä Suomen Yrittäjät ry:n kanssa.

Hankkeessa vietiin käytäntöön alle 20 henkilöä työllistävien yritysten hyvän työterveyshuoltokäytännön mukainen Pienten yritysten työterveyshuoltomalli ja tutkittiin sen toimeenpanon vaikuttavuutta. Malli on kehitetty sosiaali- ja terveysministeriön toimeksianosta Työterveyslaitoksen, Kansaneläkelaitoksen, Suomen Yrittäjät ry:n, työterveyshuollon ammattijärjestöjen edustajien ja työmarkkinaosapuolten yhteistyössä. Se on julkaistu Hyvä työterveyshuoltokäytäntö -oppaassa (Uitti 2014). Malli soveltuu myös yrittäjien työterveyshuollon toimintatavaksi.

Pienten yritysten työterveyshuoltomalli vietiin käytäntöön vuonna 2013 työterveyshuoltohenkilöstön koulutusten sekä yrittäjille, pienten yritysten henkilöstölle, yritysneuvonnan ja kehittämisen asiantuntijoille sekä yrittäjäjärjestöille suunnatun työterveyshuoltopalveluista tiedottamisen kautta. Työterveyshuoltohenkilöstön koulutukset toteutettiin kaikilla ELY-keskusalueilla, ja niihin osallistui 618 työterveyshuollon ammattilaista. Työterveyshuoltopalveluista tiedotettiin julkaisemalla artikkeleita ja esite pienten yritysten ja yrittäjien työterveyshuoltopalveluista ja niiden hyödyistä. Esite muokattiin kullekin ELY-keskusalueelle sopivaksi niin, että se sisälsi alueen palveluntuottajien yhteystiedot yhteydenoton helpottamiseksi. Esitettä jaettiin yrityspalveluorganisaatioiden asiakaskontakteissa sekä yrittäjäjärjestöjen välityksellä. Muu tiedottaminen tapahtui yrittäjäjärjestöjen jäsenlehtien ja -kirjeiden, paikallislehtien sekä alueellisten yrittäjäjärjestöjen ja Työterveyslaitoksen www-sivujen kautta. Lisäksi työterveyshuoltopalveluista tiedotettiin tilaisuuksissa, joita järjestettiin yhteistyössä Työpaikkojen työhyvinvointiverkoston, Työelämä 2020 -hankkeen alueverkostojen ja ELY-keskusten kanssa.

Hankkeeseen sisältyvässä tutkimuksessa arvioitiin Pienten yritysten työterveyshuoltomallin toimeenpanon vaikuttavuutta suhteessa työterveyshuoltohenkilöstön toimintatapoihin pienten yritysten ja yrittäjien työterveyshuollossa sekä em. asiakkuuksien merkitykseen työterveyshuoltopalveluissa. Tarkastelun kohteina olivat myös yrittäjien ja pienten yritysten tietoisuus työterveyshuoltopalveluista, niiden järjestämisen yleisyys, palvelujen sisältö ja niistä saadut hyödyt sekä yhteistyö työterveyshuollon kanssa. Tutkimuksessa selvitettiin eri toimijoiden yhteistyötä pienten yritysten ja yrittäjien työkyvyn tukemiseksi sekä työterveyshuoltopalvelujen tunnettuutta ja niistä tiedottamisen yleisyyttä yrityspalveluissa. Lisäksi tutkimus tuotti tietoa pienten yritysten ja yrittäjien työterveyshuollon haasteista sekä ehdotuksia niiden ratkaisemiseksi.

Tutkimus toteutettiin nk. kenttäkokeena ennen-jälkeen -tutkimusasetelmassa kaikilla ELY-keskusalueilla vuosina 2013 ja 2014. Tutkimusmenetelmänä käytettiin lomakekyselyjä. Kyselyt suunnattiin alle 50 henkilön yrityksille ja yrittäjille, työterveyshuoltoyksiköille ja -henkilöstölle sekä yritysneuvonnan ja kehittämisen asiantuntijoille. Yrittäjät ja pienet yritykset poimittiin Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteristä tilastollisesti edustavana osittuna otantana alle 50 henkilön yrityksistä ELY-keskusalueittain toimialan ja

yrittyskoon suhteen. Työterveyshuoltoyksiköiden ja -henkilöstön sekä yritysneuvonnan ja kehittämisen asiantuntijoiden kyselyt lähetettiin kaikille em. toimijoille ELY-keskusalueilla.

Vuonna 2013 tutkimukseen osallistui 1386 yrittäjää ja pientä yritystä (Tilastokeskuksen aineistossa vastausprosentti oli 13), 174 työterveyshuoltoyksikköä (vastaus-% 64), 1107 työterveyshuollon ammattilaista (vastaus-% 29) sekä 566 yritysneuvonnan ja -kehityksen asiantuntijaa (vastaus-% 43). Vuonna 2014 tutkimukseen osallistui 842 yrittäjää ja pientä yritystä (vastaus-% 11), 126 työterveyshuoltoyksikköä (vastaus-% 44), 528 työterveyshuoltohenkilöä (vastaus-% 15) sekä 365 yritysneuvonnan ja kehittämisen asiantuntijaa (vastaus-% 29).

Tutkimusaikana yrittäjien tietoisuus mahdollisuudesta järjestää työterveyshuoltopalvelut itselleen parani selvästi, samoin parani työnantajayrittäjien tietoisuus siitä, miten palvelut hankitaan. Kuitenkin edelleen noin joka kuudes työterveyshuollon piiriin kuulumaton yrittäjä ei tiedä, että yrittäjänä toimiva voi hankkia itselleen työterveyshuoltopalvelut. Pienistä työnantajayrittäjistä joka seitsemäs ei tiennyt velvollisuudestaan järjestää työterveyshuoltopalvelut työntekijöilleen.

Työnantajayrittäjien ja alle 50 henkilön yritysten työterveyshuoltopalvelujen kattavuus kehittyi myönteisesti tutkimusaikana: neljä viidestä työnantajayrittäjästä ja pienestä yrityksestä oli työterveyshuoltopalvelujen piirissä vuonna 2014. Suhteellisesti eniten työterveyshuollon kattavuus parani pienimmissä, alle 10 henkilön mikroyrityksissä. Työterveyshuollon järjestäminen ei yleistynyt yksinyrittäjillä. Heistä noin joka kymmenes oli terveyshuoltopalvelujen piirissä vuonna 2014.

Terveystarkastukset olivat yleisin ennaltaehkäisevän ja työkykyä tukevan työterveyshuollon palvelu, jota yrittäjät ja pienet yritykset ilmoittivat saaneensa viimeisen kolmen vuoden aikana. Seuraavaksi yleisimpiä olivat sekä tietojen antaminen, neuvonta ja ohjaus sekä työpaikkaselvitykset. Työpaikkaselvitykset olivat yritysten vastausten mukaan selvästi yleisempiä pienissä yrityksissä kuin yrittäjien työterveyshuollossa. Riskinarviointi oli tehty työpaikkaselvityksen yhteydessä viidessä pienessä yrityksessä kuudesta.

Neljä viidestä yrittäjästä ja kaksi kolmesta pienestä yrityksestä olivat tyytyväisiä työterveyshuoltopalveluihinsa. He olivat hyötynneet säännöllisestä terveyden seurannasta sekä nopeasta ja vaivattomasta pääsystä sairaanhoitoon. Yrittäjät arvostivat työterveyshuollostaan saamiaan tietoja ja neuvoja. Yhteistyö työterveyshuollon kanssa sujui useimmin hyvin, ja yrittäjien arviot yhteistyöstä muuttuivat entistä myönteisemmiksi hankkeen aikana.

Työterveyshuoltoyksiköissä pidettiin yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen kehittämistä tärkeänä. Ne ennakoivat erityisesti alle 10 työntekijän mikroyritysten lisääntyvän asiakaskunnastaan lähitulevaisuudessa. Kyky vastata lisääntyvään palvelujen kysyntään arvioitiin pääosin hyväksi.

Työterveyshuoltohenkilöstön toimintatavoissa tapahtui tutkimusaikana kehitystä, joka vastaa hyvin Pienten yritysten työterveyshuoltomallin periaatteita ja menettelytapoja. Mallin mukaiset toimintatavat yleistyivät mm. työterveyshuoltosopimusneuvotteluissa, tietojen antamisessa työterveyshuollostaan ja yhteistoimintamenettelyistä, työterveystarpeiden kartoittamisessa sekä työterveysyhteistyön ja työterveyshuollon toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa.

Yritysneuvonnan asiantuntijoiden työterveyshuollon tuntemus parani selvästi tutkimusajana. Heistä joka viides tiedotti aktiivisesti asiakkailleen työterveyshuollosta. Tiedon jakamisen tueksi yritysneuvonnassa kaivattiin sähköistä ja painettua materiaalia. Tähän tarkoitukseen sopii hyvin hankkeessa tuotettu ja kokeiltu työterveyshuoltopalveluesite.

Työterveyshuoltopalveluista tiedottaminen ja niiden markkinointi olivat keskeinen keino yrittäjien ja pienten yritysten saamiseksi palvelujen piiriin niin työterveyshuoltoyksiköiden ja -henkilöstön kuin yrittäjien ja pienten yritysten edustajien mielestä. Työterveyshuolloissa pidettiin tärkeänä myös palvelusisältöjen yhtenäistämistä, byrokratian vähentämistä, kustannusten korvattavuuden lisäämistä sekä yrittäjien ja pienten yritysten osaamisen parantamista työterveyshuoltopalvelujen hankinnassa. Yrittäjät puolestaan korostivat työterveyshuoltopalvelujen kustannusten kohtuullistamista.

Vaikka moni yksin- ja työnantajayrittäjä hahmottaa työterveyshuollon nopean sairaanhoitopalvelun tarjoajana, on työterveyshuollon rooli työkyvyn tukemisen asiantuntijana ja yhteistyökumppanina kirkastumassa. Tätä kehityssuuntaa kannattaa vahvistaa jatkamalla tiedottamista työkyvyn merkityksestä ja työterveyshuoltopalvelujen hyödyistä.

Lisäksi on syytä lisätä työterveyshuollon verkottumista ja yhteistyötä yrittäjyyttä tukevien toimijoiden, kuten yrityspalvelujen kanssa. Yhteistyö ja verkottuminen parantavat yhteistyön osapuolten toiminnan ja palvelujen tunnettuutta sekä auttavat ohjaamaan yritykset niiden tarvitsemien palvelujen piiriin. Uusien yritysten ja yrittäjien ohjautuminen työterveyshuoltopalvelujen piiriin käy luontevimmin jo yrittäjyyden alussa. Silloin työkyvystä huolehtiminen yhteistyössä työterveyshuollon kanssa jäsentyy osaksi yrityksen toimintaa.

Yrittäjien ja pienten yritysten tiedon saantia työterveyshuollosta ja palvelujen hankintaa helpottaisi sähköisen ns. Yhden luukun -toimintamallin käyttöönotto, jolloin kaikki tarpeellinen tieto ja ohjaus palveluihin olisivat yhden sähköisen portaalin takana. Tarvitaan myös uusia työterveyshuoltopalvelujen järjestämistapoja sekä yrittäjien ja pienten yritysten tarpeiden mukaisia, joustavia palvelukonsepteja ja sähköisiä palveluja, joita on helppo hankkia ja käyttää.

SAMMANFATTNING

Forskningsrapporten Företagares och småföretags företagshälsovård i Finland 2013–2014 baserar sig på resultaten av projektet Utveckling av innehållet och omfattningen av företagshälsovården för småföretag (2013–2014). Projektet genomfördes av Arbetshälsoinstitutet inom ramen för social- och hälsovårdsministeriets utvecklingsprogram Förbättring av företagshälsovårdens verkkningsfullhet (2013–2014). Projektet har genomförts i samarbete med Företagarna i Finland rf.

Projektets syfte var att sprida information om den Modell för företagshälsovård i småföretag som projektet hade utarbetat på basis av principerna för god företagshälsovårdspraxis samt att undersöka effekterna av modellens tillämpning i företag med mindre än 20 anställda. Modellen har utvecklats på uppdrag av social- och hälsovårdsministeriet. Utvecklingsarbetet genomfördes i samarbete mellan Arbetshälsoinstitutet, Folkpensionsanstalten, Företagarna i Finland rf samt företrädare för företagshälsovårdssektorns yrkesorganisationer och arbetsmarknadsparter. Modellen har publicerats i handboken God företagshälsovårdspraxis (Uitti 2014).

Arbetet med att tillämpa modellen i praktiken inleddes 2013 med utbildningar för företagshälsovårdspersonal och information om företagshälsovårdstjänster riktade till företagare och företagorganisationer, småföretagspersonal samt experter på företagsrådgivning och företagsutveckling. Utbildningar för företagshälsovårdspersonal ordnades i alla NTM-distrikt. I utbildningarna deltog 618 yrkespersoner inom företagshälsovården. Information om företagshälsovårdstjänster förmedlades med hjälp av informationsartiklar och en broschyr om fördelarna med företagshälsovård för företagare och småföretag. Broschyren anpassades efter NTM-distriktets behov, så att den innehöll kontaktuppgifter till serviceproducenter med verksamhet inom distriktet. Broschyren delades ut av företags-tjänstorganisationer i samband med kundkontakter och via olika företagorganisationer. Informationen spreds också via företagorganisationernas medlemstidningar och medlemsbrev, via lokaltidningar och regionala företagorganisationers webbsidor samt Arbetshälsoinstitutets webbplats. Information om företagshälsovårdstjänster spreds också vid olika evenemang som ordnades i samarbete med Arbetsplatsernas arbetshälsonätverk, Arbetslivet 2020-projektets regionala nätverk och NTM-centralerna.

I samband med projektet genomfördes en undersökning för att utreda hur Modellen för företagshälsovård i småföretag påverkade företagshälsovårdspersonalens arbetssätt och vilken betydelse man tillmätte dessa kundrelationer. Samtidigt utreddes företagarnas och småföretagens kännedom om företagshälsovårdens tjänster, hur vanligt det var att skaffa sig företagshälsovårdstjänster, vilket innehåll tjänsterna hade och vilken nytta man hade av tjänsterna och samarbetet med företagshälsovården. I undersökningen utreddes också hur olika aktörer samarbetade för att stödja arbetsförmågan hos företagare och småföretagspersonal samt hur väl man inom företagstjänstesektorn kände till företagshälsovårdens tjänster och hur vanligt det var att man informerade om dem. Genom undersökningen tog man också fram ny kunskap om problem i arbetet med att tillhandahålla företagshälsovårdstjänster för företagare och småföretag och förslag till lösningar på problemen.

Undersökningen genomfördes inom samtliga NTM-distrikt under åren 2013 och 2014 i form av ett fältexperiment med före-efter-design. Uppgiftsinsamlingen genomfördes med hjälp av frågeformulär. Frågeformulären skickades ut till företag med mindre än 50 anställda, företagare, företagshälsovårdsenheter, företagshälsovårdspersonal och experter på företagsrådgivning och företagsutveckling. Undersökningens företagar- och småföretagspopulation utgör ett statistiskt representativt urval av företag med mindre än 50 anställda. Urvalet baserar sig på Statistikcentralens företags- och arbetsställeregister och är stratifierat efter NTM-distrikt med avseende på bransch och företagsstorlek. De frågeformulär som riktades till företagshälsovårdsenheter, företagshälsovårdspersonal och experter på företagsrådgivning och företagsutveckling skickades till samtliga aktörer i respektive NTM-distrikt.

I den undersökning som gjordes 2013 deltog 1386 företagare och småföretag (svarsprocent beräknad på Statistikcentralens material: 13 %), 174 företagshälsovårdsenheter (svarsprocent 64 %), 1107 yrkespersoner inom företagshälsovården (29 %) samt 566 experter på företagsrådgivning och företagsutveckling (43 %). I den undersökning som gjordes 2014 deltog 842 företagare och småföretag (svarsprocent 11 %), 126 företagshälsovårdsenheter (44 %), 528 yrkespersoner inom företagshälsovården (15 %) samt 365 experter på företagsrådgivning och företagsutveckling (29 %).

Under den period som undersökningen gällde noterades tydliga förbättringar på två punkter: större medvetenhet bland företagare om möjligheterna att ordna med företagshälsovård åt sig själva och större medvetenhet bland arbetsgivarföretagare om hur man skaffar sig företagshälsovårdstjänster. Av de företagare som saknar företagshälsovårdsservice är det dock fortfarande cirka en sjättedel som är omedvetna om möjligheten att ordna med företagshälsovård åt sig själva. Inom kategorin små arbetsgivarföretagare är en sjundedel omedvetna om att de är skyldiga att ordna med företagshälsovård för sina anställda.

När det gäller företagshälsovården för arbetsgivarföretagare och småföretag med mindre än 50 anställda sågs en positiv utveckling av täckningsgraden. År 2014 hade fyra femtedelar av alla arbetsgivarföretagare och småföretag tillgång till företagshälsovård. Den proportionellt sett största ökningen av täckningsgraden för företagshälsovården sågs i kategorin mikroföretag med mindre än 10 anställda. Ensamföretagare däremot skaffade sig inte företagshälsovård i större utsträckning än tidigare. Av dem var det under 2014 bara omkring en tiondel som hade tillgång till företagshälsovårdstjänster.

Av de förebyggande och arbetsförmågestödande företagshälsovårdstjänster som företagare och småföretag uppgav sig ha fått under de senaste tre åren var hälsoundersökningar vanligast, följt av information, rådgivning och vägledning samt arbetsplatsutredningar. Enkätsvaren visade att arbetsplatsutredningar var klart vanligare i småföretag än i företagshälsovården för företagare. I fem av sex småföretag hade man i samband med arbetsplatsutredningen också gjort en riskbedömning. Fyra av fem företagare och två av tre småföretag var nöjda med sina företagshälsovårdstjänster. De hade haft nytta av att följa sitt hälsotillstånd regelbundet och att snabbt och enkelt få tillgång till sjukvård. Företagarna uppskattade den information och de råd som de hade fått från företagshälsovården. Samarbetet med företagshälsovården fungerade för det mesta bra, och företagarnas bedömning av kvaliteten på samarbetet blev allt positivare under projektets gång.

Vid företagshälsovårdsenheterna ansåg man att det var viktigt att utveckla företagshälsovårdstjänsterna för företagare och småföretag. De räknade med att inom en nära framtid få se en ökning av kundkretsen speciellt i fråga om mikroföretag med mindre än 10 anställda. De bedömde sina möjligheter att svara på den ökade efterfrågan som i huvudsak goda. Under undersökningsperioden noterades att företagshälsovårdspersonalens arbetsmetoder utvecklades i överensstämmelse med de principer och tillvägagångssätt som Modellen för företagshälsovård i småföretag bygger på. Bland annat sågs en ökad tillämpning av dessa arbetssätt i samband med förhandlingar om företagshälsovårdsavtal, vid förmedling av information om företagshälsovårdstjänster och samrådsförfaranden, kartläggning av behovet av företagshälsovårdstjänster samt planering och utvärdering av företagshälsovårdssamarbetet och företagshälsovärdsverksamheten.

Under undersökningsperioden noterades bland experter på företagsrådgivning en tydlig förbättring av kännedomen om företagshälsovårdens verksamhet. En femtedel av dem informerade sina kunder aktivt om företagshälsovården. Inom företagsrådgivningen uttryckte man ett behov av digitalt och tryckt informationsmaterial. Den broschyr som togs fram och utprovades inom projektet lämpar sig bra för detta ändamål. Broschyren innehåller också kontaktuppgifter till de företagshälsovårdsenheter som är verksamma inom NTM-distriktet.

Både företagshälsovårdsenheter och företagshälsovårdspersonal samt företagare och småföretag ansåg att information och marknadsföring av företagshälsovårdstjänster var en viktig metod för att få företagare och småföretag att ansluta sig till systemet med företagshälsovårdstjänster. Vid företagshälsovårdsenheterna ansåg man också att det var viktigt att förenhetliga tjänsternas innehåll, minska på byråkratin samt höja kostnadsersättningarna och förbättra företagarnas och småföretagens kunnande när det gäller anskaffning av företagshälsovårdstjänster. Bland företagarna betonade man behovet av en rimlig kostnadsnivå för tjänsterna.

Många ensamföretagare och arbetsgivarföretagare anser att företagshälsovårdens roll framför allt är att erbjuda snabb tillgång till sjukvårdstjänster, men man kan också se en ökad medvetenhet om företagshälsovårdens roll som samarbetspartner och expert på stödjande av arbetsförmågan. Denna utvecklingstrend bör understödjas genom att fortsätta att sprida information om arbetsförmågans betydelse och fördelarna med företagshälsovårdstjänster. Det är också viktigt att företagshälsovården ökar sitt nätverksbyggande och samarbete med aktörer som erbjuder stöd för entreprenörskap, bl.a. producenter av företagstjänster. Genom samarbete och nätverkande förbättrar man kännedomen om samarbetsparternas verksamhet och tjänster och gör det lättare för företagen att finna de tjänster som de behöver. När det gäller nyföretag och nya företagare sker detta enklast redan i början av företagaran. Då blir det också en naturlig del av företagets verksamhet att ta vara på arbetsförmågan i samarbete med företagshälsovården.

Situationen skulle underlättas genom införandet av en webbportal där företagare och småföretag skulle ha tillgång till samlad information om företagshälsovård och vägledning om tjänster. Det behövs även nya sätt att ordna med företagshälsovårdstjänster, nya flexibla servicekoncept som möter behoven hos företagare och småföretag samt lättillgängliga och användarvänliga digitala tjänster.

SUMMARY

The OCCUPATIONAL HEALTH SERVICES FOR ENTREPRENEURS AND SMALL ENTERPRISES IN FINLAND 2013–2014 research report is based on the results of the “Developing the content and coverage of occupational health services (OHS) for small enterprises and entrepreneurs” project (2013–2014). The Finnish Institute of Occupational Health implemented the project as part of the “Increasing the effectiveness of occupational health services” research and development programme (2013–2014) of the Finnish Ministry of Social Affairs and Health. The project was implemented in co-operation with the Federation of Finnish Enterprises.

The project involved the practical implementation of the OHS-model for Small Enterprises that corresponds to good OHS practice for enterprises with fewer than 20 employees, and assessed the effects of its implementation. Commissioned by the Finnish Ministry of Social Affairs and Health, the model was developed in co-operation between FIOH, the Social Insurance Institution of Finland (Kela), the Federation of Finnish Enterprises, representatives of professional associations in OHS, and labour market organizations. The model was published in the “Good occupational health care practice” guide (Uitti 2014).

The OHS Model was implemented in practice in 2013 by training OHS personnel and informing entrepreneurs, employees of small enterprises, experts in business advisory services and development, and entrepreneurs’ associations of OHS. The training for OHS personnel was carried out in all Centre for Economic Development, Transport and the Environment (ELY Centre) regions, with a total of 618 OHS professionals participating in training. Communications on OHS included the publication of articles as well as a brochure on occupational health services for small enterprises and entrepreneurs and the benefits of the services. The brochure was adapted for each ELY Centre region to include contact information for regional service providers. The brochures were distributed through the customer contacts of business service organizations and via entrepreneurs’ associations. Other communications were carried out via the member publications and newsletters of entrepreneurs’ associations as well as local newspapers, regional entrepreneurs’ associations and the FIOH website. Information on occupational health services was also communicated in events organized in co-operation with the Well-being at Work Network for Workplaces, the regional networks of the Working Life 2020 project, and ELY Centres.

The research component of the project evaluated the effectiveness of implementing the OHS-model for Small Enterprises in relation to the operating methods of OHS personnel in providing occupational health services to small enterprises and entrepreneurs, as well as the significance of these customer relationships for occupational health services. The research also investigated the awareness of entrepreneurs and small enterprises regarding occupational health services, the prevalence of arranging occupational health services, the content of the services and the benefits obtained, as well as co-operation with occupational health services. The research assessed co-operation between various parties to support work ability among small enterprises and entrepreneurs, as well as awareness of occupational health services and the prevalence of OHS-related communications by business services. The research also produced information on the challenges in occupational health services for small enterprises and entrepreneurs, as well as suggestions on how to overcome these challenges.

The research was conducted as a field experiment with a before-and-after design in all ELY Centre regions in 2013 and 2014. The research method used was questionnaires. The questionnaires were targeted at entrepreneurs and enterprises with fewer than 50 employees (SEs), OHS units and personnel, as well as experts in business advisory services and development. The participating entrepreneurs and SEs were selected from the business and domicile register maintained by Statistics Finland to form a statistically representative stratified sample of SEs by ELY Centre region and according to industry and size. The questionnaires for OHS units, OHS personnel and experts in business advisory services and development were sent to all of the relevant parties in the ELY Centre regions.

In 2013, the participants in the study comprised 1,386 entrepreneurs and SEs (response rate 13% from the data maintained by Statistics Finland), 174 OHS units (response rate 64%), 1,107 OHS professionals (response rate 29%) and 566 experts in business advisory services and development (response rate 43%). In 2014, the participants in the study comprised 842 entrepreneurs and SEs (response rate 11% from the data maintained by Statistics Finland), 126 OHS units (response rate 44%), 528 OHS professionals (response rate 15%) and 365 experts in business advisory services and development (response rate 29%).

During the research period, the awareness among entrepreneurs of the possibility to arrange occupational health services for themselves improved substantially, as did awareness among employer-entrepreneurs on how to acquire them. Nevertheless, approximately one out of six entrepreneurs who are not currently covered by OHS are not aware of the fact that entrepreneurs can acquire occupational health services for themselves. Among small employer-entrepreneurs, one out of seven are unaware that they are required to arrange OHS for their employees.

The coverage of OHS for employer-entrepreneurs and SEs developed favourably during the research period: four out of five of them were covered by OHS in 2014. In relative terms, OHS coverage improved the most among micro enterprises with fewer than 10 employees. The prevalence of arranging OHS did not increase among solopreneurs. Approximately one out of ten solopreneurs were covered by OHS in 2014.

Medical examinations were the most common preventive and work ability promoting occupational health services that entrepreneurs and small businesses reported having received during the preceding three-year period, followed by the provision of information, advisory services and guidance, as well as workplace surveys. Workplace surveys were much more common among SEs than in OHS for entrepreneurs. Risk assessments had been carried out in conjunction with workplace surveys at five out of six small enterprises.

Four out of five entrepreneurs and two out of three SEs indicated they are satisfied with their occupational health services. They reported having benefited from regular health monitoring as well as quick and convenient access to medical care. Entrepreneurs indicated they value the information and advice received from occupational health services. Co-operation with occupational health services was mostly rated as good, and entrepreneurs' assessments of the co-operation improved further during the project.

The respondents representing OHS units indicated that the development of OHS for entrepreneurs and SEs is important. They anticipate that micro enterprises will, in particu-

lar, increase among their client base in the near future. They mostly rated their capacity to respond to growing demand for services as good.

During the research period, there were developments in the operating methods of OHS personnel that correspond well with the principles and procedures outlined in the OHS model for Small Enterprises. Operating methods that correspond to the model became more prevalent in areas including negotiations on OHS agreements, the provision of information on occupational health services and co-operation procedures, the assessment of occupational health needs, as well as the planning and evaluation of OHS co-operation and occupational health service operations.

OHS-related knowledge among experts in business advisory services improved substantially during the research period. One out of five professionals in business advisory services engaged in active communications on occupational health services with their clients. Business advisory services indicated a need for electronic and printed materials to support the dissemination of information. This purpose is well served by the OHS brochure produced and tested in the project. The brochure includes a list of OHS units in each ELY Centre region and their contact information.

Providing information and marketing of occupational health services were considered to be an important method for increasing the OHS coverage of entrepreneurs and small businesses by both OHS units and personnel as well as the entrepreneurs and representatives of SEs that participated in the study. Further aspects rated as important by OHS units included harmonizing the content of services, reducing bureaucracy, increasing the compensability of costs, and improving the competence of entrepreneurs and SEs with regard to the acquisition of occupational health services. Entrepreneurs highlighted the importance of making OHS costs reasonable.

While many solopreneurs and employer-entrepreneurs see occupational health services as a provider of urgent medical care, the role of OHS as an expert and co-operative partner in promoting work ability is becoming more widely recognized. This development should be strengthened by continuing to engage in communications on the significance of work ability and the benefits of occupational health services.

Networking in occupational health services should also be increased, as well as co-operation with parties that support entrepreneurship, such as business services. Co-operation and networking increase awareness of the operations and services of the parties to the co-operation and help direct entrepreneurs and enterprises to the services they need. Directing new businesses and entrepreneurs to be covered by OHS is easiest in the early stages of entrepreneurship. This ensures that the management of work ability in partnership with occupational health services becomes part of the company's operations.

Entrepreneurs and small enterprises could obtain information on OHS and acquire occupational health services more easily if an electronic one-stop service model were to be implemented, allowing all of the necessary information and guidance to services to be accessed via a single electronic portal. Also needed are new ways of arranging occupational health services, as well as flexible service concepts and electronic services that meet the needs of entrepreneurs and small enterprises and are easy to acquire and use.

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SAMMANFATTNING

SUMMARY

1	JOHDANTO	5
2	YRITTÄJIEN JA PIENTEN YRITYSTEN TYÖTERVEYSHUOLLON KEHITTYMINEN	6
3	PIENTEN YRITYSTEN JA YRITTÄJIEN TYÖTERVEYSHUOLLON SISÄLLÖN JA KATTAVUUDEN TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISHANKE	12
4	HANKKEEN TOTEUTUS	13
4.1	Pienten yritysten työterveyshuoltomallin toimeenpano.....	14
4.1.1	Koulutus työterveyshuoltomallin soveltamiseen.....	14
4.1.2	Tiedottaminen yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalveluista.....	16
4.2	Työterveyshuoltomallin toimeenpanon vaikuttavuuden tutkimus.....	18
5	TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTOT.....	20
5.1	Tutkimusasetelma ja tutkimusmenetelmät.....	20
5.2	Tutkimusaineistot ja aineistojen analysointi.....	22
6	TULOKSET	32
6.1	Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen järjestäminen	32
6.2	Yrittäjät ja pienet yritykset työterveyshuollon asiakkaina	38
6.3	Toimintatavat yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollossa	45
6.4	Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen sisältö	57
6.5	Tyytyväisyys työterveyshuoltopalveluihin ja niiden hyödyllisyys	61
6.6	Yhteistyö työkyvyn tukemiseksi.....	65
6.7	Kehittämishaasteita ja -ehdotuksia	70
7	YHTEENVETO JA POHDINTA	77
7.1	Keskeiset tulokset	77
7.2	Tutkimuksen luotettavuus.....	85
7.3	Pienten yritysten työterveyshuoltomallin toimeenpanon vaikuttavuus.....	88
7.4	Tulosten merkitys.....	91
7.4.1	Jatkotutkimusehdotukset	91
7.4.2	Ehdotukset yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon kehittämiseksi ..	93
	KIIKOKSET	95
	LÄHTEET.....	96
	LIITTEET.....	100

LIITTEET 1–18

Liite 1. Pienten yritysten työterveyshuoltomallin koulutusohjelma	100
Liite 2. Pienten yritysten työterveyshuoltomallin koulutusten ryhmätöiden tulokset.....	101
Liite 3. Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalveluesite	105
Liite 4. Tiedottaminen eri tilaisuuksissa vuosina 2013–2014	106
Liite 5. Hankkeen mediatiedote	107
Liite 6. Yrittäjien ja pienten yritysten alkukyselyn aineiston muodostuminen.....	108
Liite 7. Yrittäjien ja pienten yritysten seurantakyselyn aineiston muodostuminen	109
Liite 8. Erikokoisten pienten yritysten osuudet tutkimusaineistossa	110
Liite 9. Yrityskyselyihin vastanneiden taustatiedot yritysmuodoittain	111
Liite 10. Yrityskyselyihin vastanneiden osuudet toimialoittain	112
Liite 11. Kyselyihin osallistuneet työterveyshuoltoyksiköt.....	113
Liite 12. Työterveyshuoltohenkilöstön lukumäärät ja vastausprosentit.....	114
Liite 13. Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen järjestäminen	115
Liite 14. Työterveyshuoltoyksiköiden edustajien arviot yritysasiakaskunnan muutoksista työterveyshuollon tuottajaryhmittäin	116
Liite 15. Työterveyshuoltoyksiköiden kyky vastata yritysten palvelukysyntään työterveyshuoltopalvelujen tuottajaryhmittäin	117
Liite 16. Työterveyshuoltoyksiköiden edustajien näkemykset yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon kehittämisen tärkeydestä	118
Liite 17. Työterveyshuoltosopimuksesta neuvottelemisen työterveyshuoltopalvelujen tuottajittain.....	119
Liite 18. Työkyvyn tuen toimintatavoista sopiminen kirjallisesti ja suullisesti pienten yritysten työterveyshuollossa	120

KUVAT 1–2

Kuva 1. Pienten yritysten työterveyshuoltomalli	10
Kuva 2. Hankkeen sisältö ja eteneminen	13

TAULUKOT 1-38

Taulukko 1. Pienten yritysten työterveyshuoltomallin koulutusten paikkakunnat, ajankohdat, yhteistyötahot ja koulutuksiin osallistuneiden lukumäärät ELY-keskusalueittain vuonna 2013.....	15
Taulukko 2. Yrityskyselyihin vastanneet yritysmuodoittain	24
Taulukko 3. Kyselyihin vastanneet työterveyshuoltoyksiköt työterveyshuoltopalvelujen tuottajittain.....	26
Taulukko 4. Kyselyihin vastanneet työterveyshuollon ammattihenkilöt ja asiantuntijat ...	27
Taulukko 5. Työterveyshuoltohenkilöstön kyselyihin vastanneet	28
Taulukko 6. Kyselyihin vastanneet työterveyshuollon ammattiryhmät työterveyshuoltopalvelujen tuottajittain.....	29
Taulukko 7. Yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijoiden kyselyihin vastanneet ELY-keskusalueittain	31
Taulukko 8. Työterveyshuoltopalvelujen järjestäminen itselle yrittäjänä ja yrityksen henkilöstölle.....	33
Taulukko 9. Työterveyshuoltopalveluiden tuottajat yrittäjille ja pienille yrityksille	34
Taulukko 10. Työterveyshuoltopalveluiden järjestämättömyyden syyt yrittäjillä ja pienissä yrityksissä.....	37
Taulukko 11. Työterveyshuoltohenkilöstön arviot asiakaskunnan muutoksista viimeisen kahden vuoden aikana	39
Taulukko 12. Työterveyshuoltoyksiköiden edustajien arviot muutoksista yksikkönsä yritysasiakaskunnassa seuraavan vuoden aikana	40
Taulukko 13. Työterveyshuoltoyksiköiden kyky vastata yritysten työterveyshuoltopalvelujen kysyntään	41
Taulukko 14. Työterveyshuoltopalvelujen markkinointi yrityksille	43
Taulukko 15. Erittäin tai melko aktiivinen työterveyshuoltopalvelujen markkinointi yrityksille	43
Taulukko 16. Yrittäjien ja pienten, alle 50 henkilöä työllistävien yritysten työterveyshuollon kehittämisen tärkeys työterveyshuoltoyksiköille	44
Taulukko 17. Yrittäjien ja alle 20 henkilön yritysten työterveyshuoltosopimusneuvottelun toteuttaja	45
Taulukko 18. Tietojen antaminen työterveyshuollosta ja siitä sopimiseen liittyvistä asioista yrittäjille ja alle 20 henkilön yrityksille	46
Taulukko 19. Tietojen antaminen työterveyshuollosta ja siitä sopimiseen liittyvistä asioista yrittäjille ja alle 20 henkilön yrityksille työterveyshuollon ammattiryhmittäin	47
Taulukko 20. Toimenpiteet yrittäjien ja alle 20 henkilön yritysten työterveystarpeiden selvittämiseksi	48
Taulukko 21. Tavoitteiden asettaminen ja niiden kirjaaminen yrittäjien ja alle 20 henkilön yritysten työterveyshuollossa.....	49

Taulukko 22. Tavoitteiden asettaminen ja niiden kirjaaminen yrittäjien ja alle 20 henkilön yritysten työterveyshuollossa. En osaa sanoa -vastanneiden osuudet.....	50
Taulukko 23. Työkyvyn tukemisesta sopiminen yrittäjien ja alle 20 henkilön yritysten kanssa	52
Taulukko 24. Työkyvyn tukemisen toimintatavoista sopiminen alle 20 henkilön yritysten kanssa.....	53
Taulukko 25. Työterveyshuollon yhteydenpito yrittäjiin ja alle 20 henkilön yrityksiin	55
Taulukko 26. Terveiden ja työkyvyn seuranta yrittäjien ja alle 20 henkilön yritysten työterveydenhuollossa.....	56
Taulukko 27. Työterveyshuollon toiminnan vaikuttavuuden arviointi yrittäjien ja alle 20 henkilön yritysten työterveyshuollossa	57
Taulukko 28. Työterveyshuollon palvelut yrittäjille ja pienille, alle 50 henkilön yrityksille kolmen viimeisen vuoden aikana.....	59
Taulukko 29. Työkyvyn tukemisen käytännöistä sopiminen ja niiden noudattaminen pienissä, alle 50 henkilön yrityksissä	61
Taulukko 30. Yrittäjien ja pienten yritysten tyytyväisyys työterveyshuoltopalveluihinsa ..	63
Taulukko 31. Työterveyshuoltohenkilöstön arviot yrittäjien ja alle 20 henkilöä työllistävien yritysten tyytyväisyydestä työterveyshuoltopalveluihin	63
Taulukko 32. Yhteistyön sujuvuus työterveyshuollon kanssa.....	65
Taulukko 33. Työterveysyhteistyön toteutuminen yrittäjien ja alle 20 henkilön yritysten kanssa.....	66
Taulukko 34. Työterveyshuollon yhteistyö yrittäjyyttä tukevien tahojen kanssa	67
Taulukko 35. Yrityspalvelujen yhteistyö työterveyshuoltopalvelujen tuottajien ja muiden yrittäjyyttä ja yrittäjien hyvinvointia tukevien toimijoiden kanssa.....	68
Taulukko 36. Työterveyshuoltopalvelujen tunnettuus yrityspalveluissa.....	68
Taulukko 37. Tietojen antaminen yrityspalvelujen asiakkaille työhyvinvoinnin merkityksestä yritystoiminnalle	69
Taulukko 38. Keinoja yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon kattavuuden parantamiseksi	75

1 JOHDANTO

Pienten yritysten ja yrittäjien työterveyshuolto on noussut keskeiseksi työterveyshuollon kehittämiskohteeksi. Tämän taustalla on pienten yritysten osuuden jatkuva lisääntyminen maamme yrityskannasta 2000-luvulla ja niiden merkitys uusien työpaikkojen luomisessa ja toisaalta työterveyshuollon kattavuudessa havaitut selvät erot yrityskokoluokkien välillä (Yrittäjyyskatsaus 2012, Räsänen & Sauni 2013). Aikaisempien selvitysten mukaan työterveyshuoltopalvelut puuttuvat erityisesti yrittäjiltä ja pieniltä, alle kymmenen henkilöä työllistäviltä mikroyrityksiltä.

Yrittäjiä oli vuonna 2012 noin 260 000 (ilman alkutuotannon yrittäjiä ja avustavia perheenjäseniä). Heistä 64 prosenttia oli yksinyrittäjiä. (Yrittäjyyskatsaus 2013.) Pieniä, alle 50 henkilöä työllistäviä yrityksiä oli lähes 99 prosenttia maamme kaikista yrityksistä, ja ne työllistivät noin 46 prosenttia kaikkien yritysten henkilöstöstä. Pienistä yrityksistä valtaosa (93 prosenttia) oli alle 10 henkilön mikroyrityksiä. (Yritys- ja toimipaikkarekisteri 2012.) Suomen yrityskanta tulee säilymään mikroyrityksvaltaisena, joten pienten yritysten ja yrittäjien toimintaedellytysten parantaminen on yksi keskeisistä tavoitteista kansallisesta kilpailukyvyistä huolehtimisessa (Yrittäjyyskatsaus 2012, Känkänen ym. 2013). Innovaatioiden ja liiketoimintaosaamisen kehittämisen lisäksi tarvitaan yrittäjien ja pienten yritysten henkilöstön työkyvyn turvaamista.

Työterveyshuolto on työkyvyn keskeinen tukitaho. Työterveyshuollon ja yritysten yhteistyössä ehkäistään ennenaikaista eläköitymistä sekä tuetaan työkykyä ja työssä jatkamista. Työkyvyllä on merkitystä myös yritysten menestymiselle. Yrittäjän ja yrityksen henkilöstön työkyvyn ja työhyvinvoinnin on osoitettu olevan yhteydessä työn tuottavuuteen ja yritysten tuloksellisuuteen (von Bonsdorff ym. 2009, Mäki-Fränti 2009, Palmgren ym. 2010b, Tuomi 2000, 2007, Tuomi et al. 2004, myös Ahonen ym. 2001).

Tässä raportissa kuvataan yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon tilannetta Suomessa vuosina 2013–2014. Raportti perustuu Pienten yritysten ja yrittäjien työterveyshuollon sisällön ja kattavuuden kehittäminen -hankkeen (2013–2014) tuloksiin. Hankkeessa parannettiin yrittäjien ja pienten yritysten mahdollisuuksia saada työterveyshuollostakin tukea työkyvylle viemällä käytäntöön pienten, alle 20 henkilön yritysten työterveys-toiminnan tukemiseksi kehitetty työterveyshuoltomalli (Palmgren ym. 2014) ja selvittämällä sen toimeenpanon vaikuttavuutta.

2 YRITTÄJIEN JA PIENTEN YRITYSTEN TYÖTERVEYSHUOLLON KEHITTYMINEN

Työterveyshuollon kattavuus on lähes täydellinen suurissa ja keskisuurissa yrityksissä. Pienten, alle 50 henkilön yritysten työterveyshuollon kattavuudesta eri lähteet antavat vaihtelevia tietoja. Aikaisemmissa tutkimuksissa ja selvityksissä alle 10 henkilöä työllistävien mikroyritysten työterveyshuollon kattavuudeksi on raportoitu 62–83 prosenttia (Palmgren ym. 2010b, Peurala ym. 2010, Perkiö-Mäkelä & Hirvonen 2013, Räsänen & Sauni 2013, Työterveyshuoltokysely 2012). Myös yrittäjien työterveyshuollon kattavuudesta eri tutkimukset ja selvitykset ovat tuottaneet vaihtelevia tuloksia: yrittäjien (sisältää sekä yksin että työnantajina toimivat yrittäjät) työterveyshuollon kattavuudeksi on raportoitu 32–73 prosenttia (Lundell ym. 2014, Palmgren ym. 2010b, Räsänen & Sauni 2013, Työkyky ja -hyvinvointikysely 2010, Työterveyshuoltokysely 2012).

Yksinyrittäjien työterveyshuollon kattavuus on arvioitu selvästi alhaisemmaksi kuin työnantajayrittäjien (Räsänen & Sauni 2013). Tätä arviota tukee Naisyrittäjien työhyvinvointi - tutkimus (Palmgren ym. 2010c), jonka mukaan työterveyshuoltopalvelujen järjestäminen oli merkittävästi yleisempää työnantajayrittäjillä. Heistä työterveyshuoltopalvelut oli järjestänyt 60 prosenttia, kun yksinyrittäjistä vain joka viides oli työterveyshuoltopalvelujen piirissä. Yksinyrittäjien työterveyshuollon kattavuus oli lähes samalla tasolla Suomen Yrittäjät ry:n Työterveyshuoltokyselyssä 2012 ja Hyvinvointibarometrissa 2014) (Lundell ym. 2014). Niihin vastanneista Suomen Yrittäjien jäsenkuntaan kuuluvista yksinyrittäjistä työterveyshuoltopalvelut oli järjestänyt itselleen 18 prosenttia vuonna 2012 ja 20 prosenttia vuonna 2014.

Työterveyshuollon kattavuutta koskevien tulosten vaihtelua selittävät osaltaan kysely- ja haastattelututkimuksiin ja selvityksiin liittyvä harha, joka aiheutuu vastaajien valikoitumisesta, otannasta ja eri rekistereiden käytöstä otannan pohjana. Tietojen saamista yrittäjien työterveyshuoltopalvelujen kattavuudesta vaikeuttaa se, että työnantajayrittäjät voivat järjestää omat palvelunsa osana työntekijöille järjestettyjä työterveyshuoltopalveluita, kun taas yksinyrittäjät järjestävät palvelut ainoastaan itselleen yrittäjän työterveyshuoltona. Huolimatta tarkan kattavuuden määrittelyn ongelmista, olemassa olevat tiedot osoittavat, että erityisesti pienimmissä, alle 10 henkilöä työllistävissä yrityksissä ja yrittäjien

keskuudessa työterveyshuollon kattavuus on selvästi alhaisempi kuin keskisuurissa (50–249 työntekijää) ja suurissa (vähintään 250 työntekijää) yrityksissä.

Työterveyshuollon ja pienimpien yritysten yhteistyön esteinä on raportoitu yrittäjien kokemuksiin palvelujen järjestämiseen liittyvästä byrokratiasta, joka lisää pienten yritysten hallinnollista taakkaa (Työterveyshuoltokysely 2012). Myös työterveyshuollon toimintatavat, jotka ovat alun perin kehittyneet suurteollisuuden toiminnan kontekstissa, koetaan pienissä yrityksissä jäykkinä. Niissä arvostetaan usein epämuodollista, joustavaa toimintaa muodollisten menettelytapojen sijaan, jotka ovat luonteenomaisia suurille organisaatioille (Dyer, 1997, Palmgren 2010). Keskeisimmät erot pienten sekä keskisuurten ja suurten yritysten välillä liittyvät johtajuuteen. Pienet yritykset ovat erityisen riippuvaisia johtaja-omistajasta/yrittäjästä, jonka osaaminen ja tahtotila ovat keskeisiä, kun suora ulkopuolinen kontrolli on vähäistä tai olematonta (vrt. Bolton 1971, Dyer 1997).

Työnantaja vastaa yrityksen työterveys- ja työturvallisuustoiminnasta. Niissä työnantaja-yrittäjän osaamisen merkitys korostuu erityisesti pienimmissä yrityksissä, joissa ei ole työsuojelutoimikuntaa työturvallisuusjohtamisen kumppanina. Osaamista tarvitaan myös työterveyshuoltopalvelujen hankinnassa. Suomen Yrittäjien Työterveyshuoltokyselyn (2012) mukaan pienten työnantajayritysten yleisin motiivi työterveyshuollon järjestämiselle oli lakisääteinen velvoite. Moni heistä ei kuitenkaan tiennyt, mitkä työterveyshuollon palveluista ovat lakisääteisiä ja mitkä vapaaehtoisia. Lisäksi pienimmissä yrityksissä ei aina ymmärretty, mihin yritys sitoutuu tehdessään työterveyshuoltosopimusta.

Pienissä yrityksissä on suuria yrityksiä vähemmän resursseja ja siten vähemmän mahdollisuuksia työterveyshuoltoon panostamiseen (vrt. Kelan työterveyshuoltotilasto 2012). Niissä keskitytään taloudellisen tuloksen tekoon välittömästi liittyviin asioihin. Etenkin nuorissa yrityksissä huomio kiinnittyy yrityksen jatkuvuuden varmistamiseen liiketoiminnan tarpeista käsin. Tämä näyttäytyy myös työterveyshuollon järjestämisessä: työterveyshuollon järjestämisaste kasvaa yrityksen toiminnan jatkuessa ja vakiintuessa (Työterveyshuoltokysely 2012).

Työterveyshuoltopalvelujen tuottajille yrittäjät ja pienet yritykset ovat suuria yrityksiä työllistävämpiä asiakkaita. Kunkin yrittäjän ja pienen yrityksen työterveyshuollosta sopiminen edellyttää erillistä, yritys tai yrittäjäkohtaista sopimusta sekä työterveyshuollon

toimintasuunnitelmasta sopimista ja kirjallista suunnitelmadokumenttia. Tällä on merkitystä näiden asiakkaiden kiinnostavuuteen työterveyshuollon palveluntuottajille. Työterveyshuollon resurssien vähäisyys on todettu keskeiseksi syyksi pienten yritysten ja yrittäjien vaikeuksille saada työterveyshuollon palveluita erityisesti terveyskeskuksista (Stengård ym. 2009).

Työterveyshuollon kattavuuden myönteisestä kehityssuunnasta pienissä yrityksissä on kuitenkin selviä merkkejä (esim. Peurala ym. 2010, Räsänen & Sauni 2013). Suomen Yrittäjien jäsenistöön kuuluvista mikroyrityksistä 83 prosenttia oli järjestänyt työterveyshuollon palvelut henkilöstölleen vuonna 2012, kun vastaava tulos vuonna 2010 oli 59 prosenttia (Työkyky ja -hyvinvointikysely 2010, Työterveyshuoltokysely 2012).

Pienten yritysten työterveyshuollon kattavuuden myönteistä kehitystä varjostaa havainto, jonka mukaan alle puolet työterveyshuoltopalvelut työntekijöilleen järjestäneistä Suomen Yrittäjät ry:n jäsenyrityksistä koki, että työterveyshuollosta oli ollut hyötyä työkyvyn ylläpitämisessä ja sairauspoissaolojen ehkäisyssä. Viidennes oli epävarma asiasta. Yleisimpiä nämä kokemukset olivat kaikkein pienimmissä yrityksissä. (Työterveyshuoltokysely 2012.) Tulos on huolestuttava, sillä yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon sisällön kehittämiseen on paneuduttu erityisesti 1990-luvun loppupuolelta lähtien.

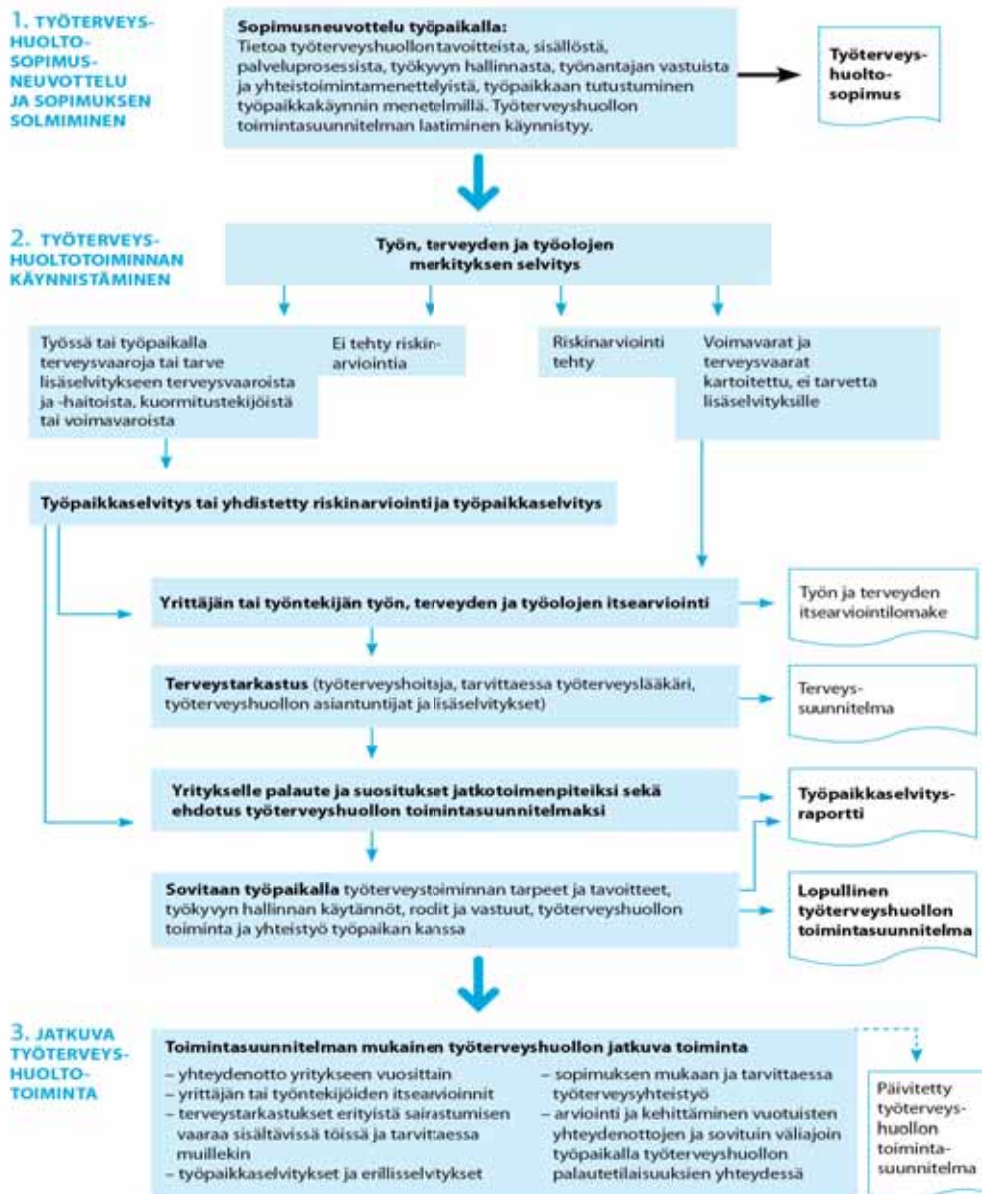
Pitkäjänteisintä tutkimus- ja kehittämistyötä yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon sisällön ja kattavuuden parantamiseksi on toteutettu Varsinais-Suomen Yrittäjien ja Työterveyslaitoksen Syty 2000-hankkeessa (1995–2013). Sen lähtökohтана on ollut yrittäjien työterveyden, työhyvinvoinnin ja työterveyshuollon parantaminen. Niihin panostaminen saa yrittäjät tulemaan tietoisiksi paitsi omista, myös yrityksensä henkilöstön tarpeista ja järjestämään heille työterveyshuoltopalvelut. (Mm. Pakkala & Saarni 2000, Pakkala ym. 2002, Saarni 2006, Syty 2000-hanke.) Tämä lähestymistapa on yhdenmukainen pienten ja suurten yritysten systeemisistä eroja, erityisesti pienten yritysten johtajuuden erityispiirteitä ja merkitystä painottavan näkemyksen kanssa (Dyer 1997, Palmgren 2010).

Pienten yritysten ja yrittäjien työterveyshuollon pitkäaikainen kehittämistyö on tuottanut toimintamalleja, menetelmiä ja välineitä, joiden tarkoituksena on ollut auttaa pieniä yri-

tyksiä huolehtimaan yrittäjän ja pienten yritysten henkilöstön työkyvystä sekä hyödyntämään työterveyshuollon palveluja. Kehittämistyön tulosten kokeiluista on raportoitu pääosin myönteisiä kokemuksia, mutta tutkimusnäyttöä niiden vaikuttavuudesta on niukasti. (Vrt. Oksa ym. 2011, Palmgren & Kaleva 2009, 2011, Palmgren ym. 2009, Palmgren ym. 2010a, Palmgren ym. 2012a, Palmgren ym. 2012b, Palmgren ym. 2013, Saarni 2006, Savinainen ym. 2009, Virokannas ym. 2004, Virokannas & Pyrrö 2010.) Tutkimusnäyttöä on saatu pienissä yrityksissä yhdessä toteutetun riskinarvioinnin ja työpaikkaselvityksen (nk. PIRA-malli) toimivuudesta ja luotettavuudesta (Savinainen ym. 2014).

Uusi, hyvän työterveyshuoltokäytännön mukainen Pienten yritysten työterveyshuoltomalli (Palmgren ym. 2014) (kuva 1) perustuu aikaisemmalle kehittämistyölle. Se on kehitetty sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta Työterveyslaitoksen, Kansaneläkelaitoksen, Suomen Yrittäjät ry:n, työterveyshuollon ammattijärjestöjen edustajien ja työmarkkinaosapuolten yhteistyössä. Malli sisältyy Hyvä työterveyshuoltokäytäntö -oppaaseen (Uitti 2014).

Pienten yritysten työterveyshuoltomalli on tarkoitettu alle 20 henkilön yritysten työterveyshuoltoon. Se sopii myös yrittäjien työterveyshuollon toimintatavaksi. Malli kuvaa hyvän työterveyshuoltokäytännön mukaisen pienten yritysten työterveyshuoltopalveluprosessin ja siihen sisältyvät toimet yrityksen 1) työterveyshuoltosopimuksesta neuvoteltaessa, 2) työterveyshuoltotoiminnan käynnistyessä ja 3) jatkuvassa työterveyshuoltotoiminnassa (kuva 1).

Kuva 1. Pienten yritysten työterveyshuoltomalli (Palmgren ym. 2014)

Työterveyshuollon toimintatapojen ja menetelmien lisäksi kehittämisen kohteena ovat olleet yrittäjien ja pienten yritysten henkilöstön tietoisuuden lisääminen työterveyshuollon sisällystä ja järjestämisestä sekä palvelujen hyödyllisyydestä. Uusia lähestymistapoja työterveyshuollosta tiedottamiseen ja sen käytön aktivointiin on kehitetty Naisyrittäjien työhyvinvoinnin ja liiketoimintaosaamisen sekä yrittäjien sijaispalvelujärjestelmän kehittämishankkeessa (VeryNais-hanke 2010–2012). Siinä kokeiltiin työhyvinvointinäkökulman integroimista yritysneuvontaan ja muihin yrittäjyyden tukipalveluihin. (Vuorenpää & Palmgren 2012.)

VeryNais-hankkeessa koulutettiin yritysneuvonnan asiantuntijoita huomioimaan työkyynäkökulma asiakastyössään ja ohjaamaan asiakkaat tarvittaessa työterveyshuollon piiriin. Hankkeeseen sisältyneissä työpajoissa yritysneuvojat kehittivät keinoja, joiden avulla he saattoivat hyödyntää koulutuksessa oppimiaan asioita työssään. He ideoivat työterveyshuollosta kertovan esitteen, jota jaettaisiin yritysneuvonnan asiakkaille. Lisäksi he kehittivät puheeksiotto-käytännön, jolla yritysneuvonnassa ja yritysten kehittämispalveluissa voidaan selvittää asiakkaiden työterveyshuoltopalvelujen järjestämistä ja ohjata heidät tarvittaessa työterveyshuoltopalvelujen piiriin. (Palmgren ym. 2012b.)

Kun työkyvyn merkitys yritystoiminnalle oivallettiin, yritysneuvonnan asiakkaiden ohjaaminen työterveyshuoltopalvelujen piiriin nähtiin tärkeäksi ja siihen oltiin valmiita ryhtymään. Yrityspalvelujen ja työterveyshuollon edustajien paikallisen ja alueellisen yhteistyön merkitystä korostettiin: se lisää osapuolten tietoja toistensa palveluista sekä auttaa ohjaamaan yrittäjä- ja yritysasiakkaat heidän tarvitsemiensa palvelujen piiriin. Näin varmistetaan, että yrittäjät ja pienet yritykset saavat tukea sekä yritystoimintansa että työhyvinvointinsa haasteisiin yritysten elinkaaren kaikissa vaiheissa. (Palmgren ym. 2012b, Vuorenpää & Palmgren 2012.)

3 PIENTEN YRITYSTEN JA YRITTÄJIEN TYÖTERVEYSHUOLLON SISÄLLÖN JA KATTAVUUDEN TUTKIMUS- JA KEHITTÄMIS-HANKE

Pienten yritysten ja yrittäjien työterveyshuollon sisällön ja kattavuuden kehittämishankkeen (2013–2014) tavoitteena oli parantaa yrittäjien ja pienten, alle 50 henkilön yritysten mahdollisuuksia saada työterveyshuollosta tukea työkyvylle ja työssä jatkamiselle sekä hyödyntää työterveyshuoltopalveluja entistä paremmin. Hanke sisältyi sosiaali- ja terveysministeriön Vaikuttavuuden lisääminen työterveystoiminnassa -tutkimus- ja kehittämisohjelmaan (2012–2014). Työterveyslaitos toteutti hankkeen yhteistyössä Suomen Yrittäjät ry:n kanssa.

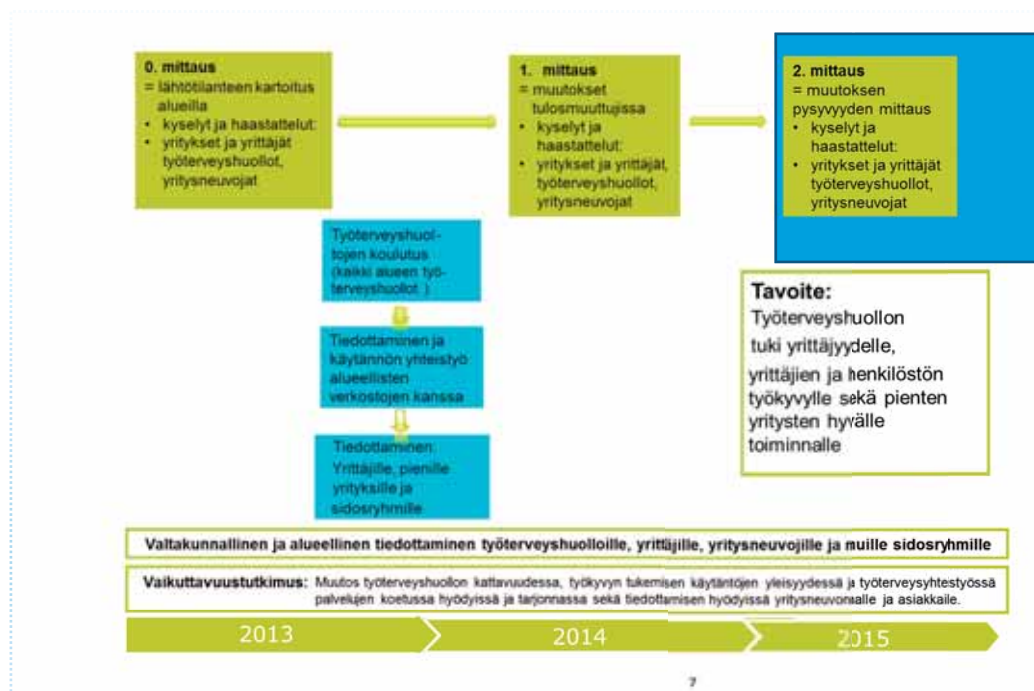
Hankkeen osatavoitteita olivat:

- Yrittäjät ja pienten yritysten vastuuhenkilöt ovat tietoisia työterveyshuoltopalvelujen järjestämisvelvollisuudesta ja -mahdollisuudesta, miten palvelut hankitaan ja mitä hyötyä niistä on sekä järjestävät työterveyshuoltopalvelut itselleen ja henkilöstölleen.
- Hyvän työterveyshuoltokäytännön mukaiset työterveyshuoltopalvelut ovat yrittäjien ja pienten yritysten käytössä.
- Työterveyshuoltopalvelujen tuottajat tunnistavat yrittäjät ja pienet yritykset tärkeänä asiakaskuntana ja tarjoavat heille aktiivisesti palvelujaan.
- Työterveyshenkilöstö toteuttaa hyvän työterveyshuoltokäytännön mukaista pienten yritysten ja yrittäjien työterveyshuoltopalvelua.
- Yrityspalveluissa toimivat asiantuntijat tiedostavat työkyvyn merkityksen yritysten toiminnalle, tuntevat työterveyshuoltopalvelut ja ohjaavat tarvittaessa asiakkaansa työterveyshuoltopalvelujen piiriin.

Tavoitteisiin pyrittiin viemällä käytäntöön hyvän työterveyshuoltokäytännön mukainen Pienten yritysten työterveyshuoltomalli (Palmgren ym. 2014) (kuva 1, sivu 10) valtakunnallisessa hankkeessa. Hankkeeseen sisältyi tutkimus, jossa arvioitiin työterveyshuoltomallin toimeenpanon vaikuttavuutta. Lisäksi tutkimus tuotti tietoa yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon haasteista ja ehdotuksia niiden ratkaisemiseksi.

4 HANKKEEN TOTEUTUS

Hanke toteutettiin 20.2.2013 ja 31.12.2014 välisenä aikana maamme kaikilla ELY-keskusalueilla. Pienten yritysten työterveyshuoltomalli vietiin käytäntöön työterveyshuollon henkilöstön koulutusten sekä yrityspalvelujen asiantuntijoille, yrittäjille, pienten yritysten henkilöstölle ja yrittäjäjärjestöille suunnatun tiedottamisen kautta. Yrityspalvelujen asiantuntijoita aktivoitiin huomioimaan työkyynäkökulma asiakastyössään ja ohjaamaan asiakkaita työterveyshuoltopalvelujen piiriin. Mallin toimeenpanon vaikuttavuutta selvitettiin ennen toimeenpanon aloittamista ja sen toteuttamisen jälkeen tehdyillä mittauksilla. Hankkeen sisältö ja eteneminen on esitetty kuvassa 2.

Kuva 2. Hankkeen sisältö ja eteneminen

Tässä raportissa esitetään hankkeen toimenpiteet ja tulokset vuosilta 2013–2014. Kuvaan kaksi sisältyvä 2. mittaus (harmaansinisellä merkitty osuus kuvassa) oli suunniteltu toteutettavaksi vuoden 2015 lopussa, joten sen kuvaus ja tulokset eivät sisälly tähän raporttiin. Suomen Yrittäjät ry:n lisäksi hankkeen yhteistyökumppaneita olivat työterveyshuoltopal-

velujen tuottajat ja työterveyshuollon ammattihenkilöt ja asiantuntijat, alueelliset yrittäjäjärjestöt, yrityspalvelujen tuottajat ja asiantuntijat, Työelämä 2020 -alueverkostojen toimijat sekä Työpaikkojen työhyvinvointiverkosto ja sen alueverkot.

4.1 Pienten yritysten työterveyshuoltomallin toimeenpano

Pienten yritysten työterveyshuoltomalli vietiin käytäntöön kaikilla ELY-keskusalueilla toteutettujen koulutus- ja tiedotusinterventioiden kautta vuonna 2013.

- Työterveyshuoltoyksiköiden edustajille ja työterveyshuoltohenkilöstölle järjestettiin maksuton koulutus Pienten yritysten työterveyshuoltomallin soveltamiseen.
- Yrittäjille ja pienille yrityksille, yrittäjäjärjestöille ja yritysneuvonnan asiantuntijoille tiedotettiin työkyvyn merkityksestä yrittäjien työhyvinvoinnille ja yritysten menestymiselle, työterveyshuollon roolista työkyvyn tukemisessa sekä Pienen yritysten työterveyshuoltomallin mukaisen työterveyshuoltopalvelun sisällöstä, hankinnasta ja hyödyistä.
- Yrityspalveluissa toimivia yritysneuvonnan ja kehittämisen asiantuntijoita aktivoitiin huomioimaan työkyvynäkökulma asiakastyössään ja ohjaamaan asiakkaansa työterveyshuoltopalvelujen piiriin.

4.1.1 Koulutus työterveyshuoltomallin soveltamiseen

Työterveyshuollon ammattihenkilöille ja asiantuntijoille sekä työterveyshuoltoyksiköiden edustajille järjestettiin maksuton koulutus Pienten yritysten työterveyshuoltomallin soveltamisesta kaikilla ELY-keskusalueilla. Koulutuksen tavoitteena oli, että työterveyshuoltohenkilöstö osaa soveltaa uutta työterveyshuoltomallia ja toteuttaa käytännössä mallin mukaista työterveyshuoltopalveluprosessia, siihen sisältyviä menettelytapoja ja menetelmiä.

Yhden päivän kestäviä työterveyshuoltomallin koulutuksia järjestettiin 19 kappaletta 21.3. ja 5.12.2013 välisenä aikana. Suuren kysynnän vuoksi Uudellamaalla toteutettiin neljä koulutusta. Kaakkois-Suomessa koulutuksia järjestettiin kaksi: yksi Etelä-Karjalassa ja yksi Kymenlaaksossa. (Taulukko 1.) Pohjois-Savossa, Keski-Suomessa, Etelä-Pohjanmaalla ja Lapissa koulutukset järjestettiin yhteistyössä kunnallisten työterveyshuoltojen alueellista verkottumista edistävien SEITTI-hankkeiden kanssa.

Taulukko 1. Pienten yritysten työterveyshuoltomallin koulutusten paikkakunnat, ajankohdat, yhteistyötahot ja koulutuksiin osallistuneiden lukumäärät ELY-keskusalueittain vuonna 2013

ELY-keskusalue	Paikkakunta	Ajankohta	Yhteistyötaho	Osallistuneet (n)
Pohjois-Karjala	Joensuu	21.3.2013		29
Pohjois-Savo	Kuopio	26.3.2013	SavoSEITTI	19
Keski-Suomi	Jyväskylä	17.4.2013	SEITTI	38
Etelä-Pohjanmaa	Seinäjoki	15.5.2013	BotniaSEITTI	57
Etelä-Karjala*	Lappeenranta	22.5.2013		22
Etelä-Savo	Mikkeli	29.5.2013		20
Häme	Lahti	5.6.2013		27
Pirkanmaa	Tampere	20.8.2013		36
Satakunta	Pori	28.8.2013		26
Kymenlaakso*	Kouvola	29.8.2013		25
Varsinais-Suomi	Turku	11.9.2013		41
Lappi	Rovaniemi	12.9.2013	Lapponia-SEITTI	47
Pohjanmaa	Vaasa	25.9.2013		43
Pohjois-Pohjanmaa	Oulu	2.10.2013		40
Kainuu	Kajaani	3.10.2013		18
Uusimaa 1	Helsinki	6.11.2013		27
Uusimaa 2	Helsinki	20.11.2013		26
Uusimaa 3	Helsinki	2.12.2013		37
Uusimaa 4	Helsinki	5.12.2013		40
Yhteensä				618

* Kaakkois-Suomen ELY-keskus

Koulutuksiin kutsuttiin ELY-keskusalueiden pienille yrityksille työterveyshuoltopalveluja tuottavat työterveyshuoltoyksiköt ja niiden henkilöstö. Kutsut koulutukseen ja koulutusohjelma lähetettiin työterveyshuoltoyksiköiden vastuuhenkilöille sähköpostitse hankkeen sisällöstä kertovan tiedotteen mukana. Tämän jälkeen hanketiedote, koulutuskutsu ja koulutuksen ohjelma lähetettiin sähköpostitse myös em. työterveyshuoltoyksiköiden työterveyshuoltohenkilöstölle, joka sai samalla myös hankkeeseen sisältyvän tutkimuksen

alkukyselyn. Koulutuksen ohjelma on liitteessä 1.

Pienten yritysten työterveyshuoltomallin koulutuksen opetussisältöjä olivat pienten yritysten työterveyshuoltoprosessi ja sen vaiheet, eri vaiheissa käytettävät menetelmät, välineet ja materiaalit sekä työterveysyhteistyö työkyvyn tukemiseksi työpaikalla työterveyshuoltoprosessin eri vaiheissa. Koulutukseen sisältyi ryhmätöitä, joissa osallistujat arvioivat mallin ja siihen sisältyvien menettelytapojen toimivuutta ja kehittämistarpeita käytännön toiminnan näkökulmasta. Koulutuksen osallistujilla oli mahdollisuus vaikuttaa koulutussisältöihin ja menetelmiin vastaamalla ennen koulutuksia toteutettuun sähköiseen alkukyselyyn, joka toimi koulutuksen ennakkotehtävänä.

Koulutuksessa tehtyjen ryhmätöiden tulosten hyödyntämiseksi Pienten yritysten työterveyshuoltomallin jatkokehittämisessä tulokset kirjoitettiin ylös, järjestettiin arviointiteemotain ja luokiteltiin sisällön mukaan. Koulutuksiin osallistuneet olivat pääosin tyytyväisiä malliin ja pitivät sitä toteuttamiskelpoisena ja toimintaa selkeyttävänä. Malliin sisältyvät toimintatavat ja välineet koettiin pääosin toimiviksi, joskin myös kehittämiskohteita tunnistettiin. Erittely ryhmätöiden tuloksista on liitteessä 2.

4.1.2 Tiedottaminen yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalveluista

Yrittäjille ja pienille yrityksille, yrittäjäjärjestöille sekä yrityspalveluorganisaatioissa toimiville yritysneuvonnan ja kehittämisen asiantuntijoille tiedotettiin työkyvyn merkityksestä yrittäjien ja pienten yritysten henkilöstön työhyvinvoinnille sekä yritysten menestymiselle. Lisäksi tiedotettiin työterveyshuoltopalvelujen sisällöistä, hankinnasta ja hyödyistä. Tiedottamisessa käytettiin VeryNais-hankkeeseen (Vuorenpää & Palmgren 2012) osallistuneiden yritysneuvonnan asiantuntijoiden ideoimaa Pienten yritysten ja yrittäjien työterveyshuolto-esitettä, jonka sisältö perustuu Pienten yritysten työterveyshuoltomalliin. A5-kokoa oleva esite muokattiin sopimaan eri ELY-keskusalueille siten, että se sisälsi kullakin alueella toimivien työterveyshuoltopalvelujen tuottajien nimet ja yhteystiedot yhteydenottojen helpottamiseksi (liite 3). Kaikilta työterveyshuoltoyksiköiltä pyydettiin kirjallinen lupa yhteystietojen julkaisemiseen esitteissä.

Vapaasti muokattavissa oleva esite yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalveluista sekä kaikkien ELY-keskusalueiden esitteet julkaistiin sekä painettuina että sähköisessä muodossa. Sähköiset esitteet julkaistiin Työterveyslaitoksen [www-sivuilla](http://www.ttl.fi/fi/tutkimus/hankkeet/tyoterveyshuolto/tyoterveyshuoltomalli/sivut/default.aspx) osoitteessa <http://www.ttl.fi/fi/tutkimus/hankkeet/tyoterveyshuolto/tyoterveyshuoltomalli/sivut/default.aspx>. Sähköisten, aluekohtaisten esitteiden julkaisukanavia olivat lisäksi Suomen Yrittäjät ry:n aluejärjestöjen [www-sivut](#).

Painettuja työterveyshuoltopalveluesitteitä toimitettiin seudullisen yrityspalveluverkoston jäsenorganisaatioille, joiden asiantuntijoita pyydettiin jakamaan niitä edelleen yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiakkaille. Esitteitä jaettiin lisäksi Suomen Yrittäjät ry:n aluejärjestöille, Työpaikkojen työhyvinvointiverkoston alueverkostoille ja Työelämä 2020 -alueverkostoille jaettavaksi niiden järjestämissä tilaisuuksissa. Painettuja esitteitä jaettiin em. tavoilla vuosina 2013–2014 yhteensä 7720 kappaletta.

Esitteen tietojen pohjalta laadittiin artikkeliformaatti yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalveluista (Palmgren 2013). Artikkelisi sisälsi perustiedot työterveyshuoltopalveluista ja mitä hyötyä niiden järjestämisestä on yrittäjälle ja yritykselle. Lisäksi artikkelissa tiedotettiin toimeenpanohankkeesta ja siihen sisältyvistä kyselyistä. Artikkelisi julkaistiin Suomen Yrittäjät ry:n aluejärjestöjen [www-sivuilla](#) sekä niiden sähköisesti ja paperimuodossa ilmestyvissä jäsenlehdissä.

(esim. <http://nakoislehti.savonyrittajalehti.fi/upload/papers/pdf/1293.pdf>).

Työterveyshuoltopalveluista ja hankkeesta tiedottamista toteutettiin lisäksi erilaisten esitysten ja puheenvuorojen muodossa yrittäjille ja yrityksille suunnatuissa, alueellisissa tilaisuuksissa yhteistyössä Työpaikkojen työhyvinvointiverkoston, Suomen Yrittäjien alue- ja paikallisjärjestöjen, Työelämä 2020 -alueverkostojen sekä työkykyä ja työhyvinvointia tukevien hankkeiden ja ELY-keskusten kanssa. Näihin tilaisuuksiin osallistui yrittäjien ja heidän sidosryhmiensä lisäksi työterveyshuollon ammattilaisia ja asiantuntijoita, jotka saivat myös tätä kautta tietoa hankkeesta ja Pienten yritysten työterveyshuoltomallista. Hanke toteutti 20 tilaisuutta yhteistyössä eri toimijoiden kanssa vuosina 2013–2014. Tilaisuuksien ajankohdat ja paikkakunnat, järjestäjät sekä esitysten otsikot on esitetty liitteessä 4.

Tietoa jaettiin myös sähköisten viestimien sekä maakunta- ja paikallislehtien kautta. Paikallislehdissä julkaistiin hankkeen toimijoiden ja osallistujien haastatteluja ja niiden teksteissä hyödynnettiin hankkeen mediatiedotetta (liite 5). Hankkeesta sekä yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalveluista tiedotettiin yrittäjäjärjestöjen verkkosivujen lisäksi Työterveyslaitoksen www-sivuilla osoitteissa <http://www.ttl.fi/tutkimus/hankkeet/tyoterveyshuolto/tyoterveyshuoltomalli/sivut/default.aspx> ja http://www.ttl.fi/toimialat/pienyrytkset/tyoterveyshuolto/tyoterveyshuolto_sisalto/sivut/default.aspx sekä Keski-Suomen ja Lapin ELY-keskusten sivuilla (http://www.ely-keskus.fi/web/ely/aiheet/-/journal_content/56/13166/3993217?p_p_auth=33h5mhIh, http://www.ely-keskus.fi/web/ely/aiheet/-/journal_content/56/13166/3295335?p_p_auth=33h5mhIh).

4.2 Työterveyshuoltomallin toimeenpanon vaikuttavuuden tutkimus

Tutkimustehtävänä oli arvioida Pienten yritysten työterveyshuoltomallin toimeenpanon vaikuttavuutta sekä tuottaa tietoa yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon haasteista ja ehdotuksia niiden ratkaisemiseksi.

Työterveyshuoltomallin toimeenpanon vaikuttavuuden arvioinnin lähtökohtana olivat hankkeen tavoite ja siitä johdetut osatavoitteet, jotka oli asetettu hankkeen eri osallistujaryhmille (yrittäjät ja pienet yritykset, työterveyshuoltoyksiköt ja työterveyshuoltohenkilöstö, yritysneuvonnan ja kehittämisen asiantuntijat) (ks. sivu 12). Vaikuttavuuden arviointi perustui oletukseen, että kullekin osallistujaryhmälle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen johtaa hankkeessa toteutetun Pienten yritysten työterveyshuoltomallin toimeenpanon vaikuttavuuteen. Tavoitteiden saavuttamista arvioitiin seuraavien tekijöiden suhteen:

Yrittäjät ja pienet yritykset

- yrittäjien tietoisuus työterveyshuoltopalvelujen järjestämismahdollisuudesta ja pienten yritysten vastuuhenkilöiden tietoisuus järjestämisvelvoitteesta sekä siitä, miten palvelut hankitaan
- työterveyshuoltopalvelujen järjestäminen
- järjestettyjen työterveyshuoltopalvelujen sisältö
- työkyvyn tukemisen käytännöt
  - yhteistyön sujuvuus työterveyshuollon kanssa
  - tyytyväisyys työterveyshuoltopalveluihin ja palvelujen hyödyt

Työterveyshuoltoyksiköt

- yrittäjien ja pienten yritysten asiakkuuksien merkitys työterveyshuoltoyksiköissä
- yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen kehittämisen tärkeys
- kyky vastata yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen kysyntään
- työterveyshuoltopalvelujen markkinointi yrittäjille ja pienille yrityksille
- yhteistyö yrittäjyyttä tukevien toimijoiden kanssa

Työterveyshuoltohenkilöstö

- toimintakäytännöt yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalveluissa
- työterveysyhteistyön toimivuus yrittäjien ja pienten yritysten kanssa
- yhteistyö yrittäjyyttä tukevien toimijoiden kanssa

Yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijat

- työterveyshuoltopalvelujen tunnettuus yrityspalveluissa
- työterveyshuoltopalveluista tiedottaminen
- työterveyshuoltopalveluihin ohjaaminen
- yhteistyö työterveyshuollon kanssa

Pienten yritysten työterveyshuoltomallin toimeenpanon vaikutuksia arvioitiin selvittämällä tilanne edellä mainittujen tekijöiden osalta ennen mallin toimeenpanoa ja sen jälkeen noin vuoden kuluttua sekä tarkastelemalla niissä tapahtuneita muutoksia. Vaikutusten arvioinnin perusteella arvioitiin mallin toimeenpanon vaikuttavuutta tarkastelemalla, miten tutkimuksen eri osallistujaryhmille asetetut tavoitteet saavutettiin hankkeen aikana ja suhteuttamalla tämän tarkastelun tulokset hankkeen toimenpiteisiin.

5 TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTOT

5.1 Tutkimusasetelma ja tutkimusmenetelmät

Tutkimus toteutettiin nk. kenttäkokeena ennen-jälkeen -tutkimusasetelmassa kaikilla ELY-keskusalueilla. Tutkimusmenetelmänä käytettiin kyselyjä, jotka toteutettiin ennen kunkin ELY-keskusalueen koulutus- ja tiedotusinterventioita (alkukysely) ja niiden jälkeen noin vuoden kuluttua (seurantakysely). Kyselyt suunnattiin yrittäjille ja pienille yrityksille, työterveyshuoltoyksiköille ja työterveyshuoltohenkilöstölle sekä yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijoille.

Yrittäjien ja pienten yritysten kyselyn sisältöinä olivat: työterveyshuoltopalvelujen järjestäminen ja palvelujen laajuus (lakisääteinen tai kokonaisvaltainen työterveyshuolto), perustelut ja esteet työterveyshuoltopalvelujen hankinnalle, työterveyshuoltopalvelujen sisältö ja yhteistyö työterveyshuoltopalvelujen toteuttajan kanssa, tyytyväisyys palveluihin ja kokemukset niiden höydyllisyydestä, työkyvyn tukemisen käytännöt ja niistä sopiminen työterveyshuoltopalvelujen toteuttajan kanssa sekä näkemykset työterveyshuoltopalvelujen kehittämistarpeista ja ehdotukset niiden kehittämiseksi. Kyselyissä selvitettiin lisäksi yrittäjien ja pienten yritysten tiedon tarpeita työterveyshuoltopalveluista sekä työterveyteen ja työkykyyn liittyvistä asioista. Vastaajia pyydettiin myös ehdottamaan toimia, jotka auttaisivat yrittäjiä ja pieniä yrityksiä järjestämään työterveyshuoltopalvelut ja hyödyntämään niitä entistä paremmin.

Työterveyshuoltoyksiköiden kyselyillä kerättiin tietoa yrittäjien ja pienten yritysten suhteellisista osuuksista yksikön asiakaskunnassa ja ennakkoarvioita niiden muutoksista tulevaisuudessa, miten yksiköt pystyvät vastaamaan erikokoisten yritysten palvelukysyntään ja miten aktiivisesti ne markkinoivat palvelujaan. Vastaajia pyydettiin arvioimaan yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen kehittämisen merkitystä työterveyshuoltoyksikölle, tuomaan esiin ko. asiakkaiden työterveyshuoltopalveluiden kehittämisen haasteita ja esittämään niihin ratkaisuja. Lisäksi kartoitettiin työterveyshuoltoyksiköiden yhteistyön yleisyyttä yrittäjyyttä tukevien eri toimijoiden, kuten yritysneuvonnan ja yritysten kehittämispalvelujen, yrittäjäjärjestöjen ja yrittäjyyttä tukevien hankkeiden kanssa.

Työterveyshuoltohenkilöstön kyselyissä kartoitettiin yrittäjien ja pienten yritysten suhteellista osuutta omasta asiakaskunnasta, pienten yritysten työterveyshuoltomallin mukaisen toiminnan toteutumista käytännön työterveyshuoltotyössä, työterveysyhteistyön sujumista yrittäjien ja pienten yritysten kanssa sekä heidän tyytyväisyyttään työterveyshuoltopalveluihin. Lisäksi selvitettiin vastaajien näkemyksiä yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon keskeisistä haasteista ja niiden ratkaisuksista. Samoin kuin työterveyshuoltoyksiköiden edustajilta, työterveyshuoltohenkilöstöltä kysyttiin, kuinka usein he tekevät yhteistyötä yrittäjyyttä tukevien toimijoiden kanssa.

Yritysneuvonnan ja yrityskehityksen asiantuntijoiden kyselyissä selvitettiin vastanneiden näkemyksiä työhyvinvoinnin merkityksestä yritystoiminnalle ja siitä tiedottamista asiakkaille sekä asiakkaiden ohjaamista työkykyä tukevien palvelujen piiriin. Lisäksi kysyttiin yhteistyön yleisyydestä yrittäjien terveyttä ja työkykyä tukevien toimijoiden kanssa, tiedon tarvetta työkykyasioista, työterveyshuoltopalvelujen tunnettuutta sekä halukkuutta antaa tietoa työterveyshuoltopalveluista yrittäjä- ja yritysasiakkaille ja mitä materiaalia tai koulutusta siihen tarvittaisiin. Tutkimuksessa käytetyt kyselylomakkeet ovat saatavissa raportin kirjoittajilta.

Työterveyshuoltoyksiköiden ja työterveyshuoltohenkilöstön sekä yritysneuvonnan ja yrityskehityksen asiantuntijoiden kyselyt toteutettiin strukturoidulla, sähköisellä kyselylomakkeella, joka sisälsi myös avoimia kysymyksiä. Yrittäjien ja pienten yritysten kyselyt tehtiin sähköisinä kyselyinä niille yrittäjille ja yritykselle, joiden sähköpostiosoitteet saatiin Patentti- ja Verohallinnon yhteisestä yritys- ja yhteisötietojärjestelmästä (YTJ) (<https://www.ytj.fi>), yritysten omilta verkkosivuilta tai muista julkisista tietolähteistä. Muille kyselylomake lähetettiin postitse.

Kyselylomakkeen mukana kaikki vastaajat saivat saatekirjeen, jossa kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta, tietoturvasta, tutkimuksen vastuuhenkilön yhteystiedot ja tulosten raportoinnista. Paperilomakkeen mukana vastaajat saivat valmiiksi maksetun palautuskuoren. Sähköiseen kyselyyn vastaamattomille lähetettiin kaksi muistutusviestiä kyselystä noin 10 päivän välein.

Kyselytietoja syvennettiin kaikkien osallistujaryhmien (työterveyshuoltoyksiköt, työterveyshuoltohenkilöstö, yrittäjät ja pienten yritysten edustajat, yritysneuvonnan

ja yrityskehittämisen asiantuntijat) edustajien puolistrukturoiduilla haastatteluilla. Haastattelujen tulokset raportoidaan erikseen, eivätkä niiden tulokset sisälly tähän tutkimusraporttiin.

5.2 Tutkimusaineistot ja aineistojen analysointi

Tutkimusaineisto muodostui yrittäjille ja pienille yrityksille, työterveyshuoltoyksiköille, työterveyshuoltohenkilöstölle sekä yritysneuvonnan ja yrityskehityksen asiantuntijoille suunnattujen alku- ja seurantakyselyjen vastauksista.

Yrittäjien ja pienten yritysten kyselyaineisto

Yrittäjien ja pienten yritysten otos hankittiin Tilastokeskuksen ylläpitämästä yritysrekisteristä, joka koostuu yritys- ja toimipaikkarekisteristä muodostetusta palvelutietokannasta. Se sisältää kaikki yritykset, yhteisöt ja yksityiset elinkeinonharjoittajat, jotka ovat liiketoiminnasta arvonlisäverovelvollisia tai toimivat työnantajina. Mukana ovat myös julkiset viranomaiset eli kaikki valtion virastot, kunnat ja kuntayhtymät sekä niiden toimipaikat. Tilastokeskus poimi yritysrekisteristä kyselyihin vastaajiksi edustavan otoksen yrittäjistä ja pienistä, alle 50 henkilöä työllistävistä yrityksistä vuoden 2012 lopussa. Ositettuna otantana suoritettua poiminnan kriteereinä käytettiin jakoa ELY-keskusalueisiin, niillä toimivien yritysten toimialajakaumaa sekä yritysten kokoa (alle 50 henkilöä työllistävät yritykset).

Poiminnan tuloksena muodostettuun otokseen sisältyi 8 655 yritystä. Niissä oli mukana kunnallisia yrityksiä (37 kpl) sekä Ahvenanmaalla toimivia yrityksiä (78 kpl). Koska hankkeessa toimittiin vain manner-Suomen alueella, eivätkä kunnalliset yhtiöt kuuluneet tarkastelun piiriin, nämä yritykset poistettiin aineistosta. Aineistosta poistettiin myös ne 89 yritystä, joiden yhteystiedot olivat puutteelliset tai ne puuttuivat kokonaan. Jäljelle jääneistä yrityksistä (n=8451) poistettiin vielä asunto-osakeyhtiöt, kyläseurat, kuivuri- ja puimuriyhtymät, maamiesseurat, vesi- ja koneosuuskunnat, aatteelliset ja kulttuuriyhdistykset, useimmat rekisteröidyt yhdistykset sekä omakotiyhdistykset. Näitä oli yhteensä 497 yritystä. Alkukyselyssä paperinen tai sähköinen kyselylomake ja saate kyselyyn lähetettiin 7954 yrittäjälle tai yritykselle, joiden henkilöstömäärä oli pienempi kuin 50 henkilöä.

Alkukyselyn kyselyaineistoa täydennettiin avoimen sähköisen linkin kautta tehdyillä kyselyillä, jotka lähetettiin Suomen Yrittäjät ry:n aluejärjestöjen jäsenkirjeissä kaikilla ELY-keskusalueilla Varsinais-Suomea lukuun ottamatta. Uudellamaalla kyselylinkki sisältyi ainoastaan Espoon Yrittäjät ry:n jäsenkirjeeseen. Sähköinen linkki lähetettiin myös Pohjois-Karjalassa toimineen VoimaNainen2020-hankkeessa mukana olleille naisyrittäjille (N=65). Heistä 58 % (n=38) vastasi kyselyyn. Näissä sähköisissä linkeissä käytetty kyselylomake oli sama kuin Tilastokeskuksen yritysrekisteristä poimituille yrityksille lähetetty kyselylomake. Avoimen linkin käytöllä osana tutkimusta haluttiin antaa mahdollisimman monelle yrittäjälle tilaisuus kertoa mielipiteensä työterveyshuoltopalveluista, esittää kommentteja palveluista ja tehdä kehittämisehdotuksia. Liitteessä 6 on esitetty yrittäjien ja pienten yritysten alkukyselyn (2013) aineiston muodostuminen ELY-keskusalueittain.

Alkukyselyn palautetuissa paperilomakkeissa tai sähköisissä vastausviesteissä kertyi tietoa yritystoiminnan lopettaneista yrityksistä (135 yritystä), tavoittamattomista yrityksistä (134 yritystä) ja niistä yrityksistä, joiden henkilömäärä oli vähintään 50, eivätkä ne siten kuuluneet tutkimuksen kohderyhmään (58 yritystä). Näiden tietojen perusteella kyseiset yritykset poistettiin tutkimusjoukosta eikä niille lähetetty seurantakyselyä vuonna 2014. Alkukyselyn tutkimusjoukoksi muodostui näin 7627 yrittäjää ja pientä yritystä (Liite 6).

Alkukyselyssä 2013 täytettyjä kyselylomakkeita palautui 1 386 kappaletta. Näistä 958 saatiin Tilastokeskuksen otoksen yrittäjiltä tai pieniltä yrityksiltä. Paperiseen kyselylomakkeeseen vastasi 398 ja sähköisen kyselylinkin kautta vastasi 560. Avoimen sähköisen linkin kautta vastauksia kertyi 428 kappaletta. (Liite 6.) Vastausprosentti alkukyselyssä oli 12,6 (n=958, N=7627). Vastausprosentti laskettiin Tilastokeskuksen otokseen sisältyvien yritysten lukumäärän perusteella, eikä siinä ole mukana avointen linkkien kautta vastanneita.

Seurantakyselyssä vuonna 2014 kyselylomakkeet lähetettiin 7 627 yksinyrittäjälle, kahden tai useamman yrittäjän yhteiselle yritykselle sekä pienille, alle 50 henkilöä työllistävile yrityksille. Seurantakyselyssä ei lähetetty avointa sähköistä linkkiä Suomen Yrittäjät ry:n aluejärjestöjen kautta. Palautetuissa paperilomakkeissa tai sähköisissä viesteissä saatiin tietoa yritystoiminnan lopettaneista yrityksistä (94 yritystä), tavoittamattomista yrityksistä (15 yritystä) sekä niistä yrityksistä, joiden henkilömäärä oli 50 henkilöä tai enemmän (5 yritystä). Näiden tietojen perusteella ko. yritykset poistettiin tutkimusjoukos-

ta. Seurantakyselyn tutkimusjoukoksi muodostui 7513 yrittäjää ja pientä yritystä. Liitteessä 7 on esitetty seurantakyselyn aineiston muodostuminen ELY-keskusalueittain.

Seurantakyselyssä paperisia kyselylomakkeita palautui täytettyinä 419 kappaletta ja sähköisiä 423 kappaletta. Seurantakyselyyn vastanneita yrittäjiä ja pieniä yrityksiä oli 842 kappaletta. (Liite 7). Vastausprosentti seurantakyselyssä oli 11,2.

Tutkimuksen alku- ja seurantakyselyihin osallistuneiden yksinyritysten, kahden ja useamman yrittäjän yhteisten yritysten, joissa ei ollut työntekijöitä, sekä pienten, alle 50 henkilöä työllistävien yritysten lukumäärät ja suhteelliset osuudet tutkimusaineistossa on esitetty taulukossa 2.

Taulukko 2. Yrityskyselyihin vastanneet, lukumäärät ja prosenttiosuudet yritysmuodoittain alkukyselyssä 2013 ja seurantakyselyssä 2014

Yritys	Alkukysely 2013		Seurantakysely 2014	
	(n)	(%)	(n)	(%)
Yksinyritykset	752	54,3	467	55,5
Kahden tai useamman yrittäjän yritykset*	110	7,9	49	5,8
Pienet, alle 50 henkilön yritykset	524	37,8	326	38,7
Yhteensä	1386	100,0	842	100,0

* ei työntekijöitä

Valtaosa (93 %) molempiin kyselyihin vastanneista pienistä, alle 50 henkilön yrityksistä oli alle 10 henkilöä työllistäviä mikroyrityksiä. Eri kokoluokkia (alle 10, 10–19 ja 20–49 henkilöä) edustavien yritysten osuudet tutkimusaineistossa on esitetty liitteessä 8.

Pienten, alle 50 henkilön työnantajayritysten kyselylomakkeen täyttäneet olivat useimmin työnantajina toimivia yrittäjiä. Alkukyselyssä heitä oli 97,5 prosenttia (n=511) ja seurantakyselyssä 96,3 prosenttia (n=314) vastanneista. Muut pienten työnantajayritysten osalta vastanneet henkilöt olivat yritysten johdon tai omistajien edustajia tai yritykseen työsuhteessa olevia henkilöitä, joilla ei ollut yrittäjästatusta. Näitä henkilöitä oli alkukyselyssä 13 ja seurantakyselyssä 12 prosenttia.

Alkukyselyyn vuonna 2013 vastanneista yrittäjistä oli päätoimisia 86,5 prosenttia ja seurantakyselyyn vuonna 2014 vastanneista 82,8 prosenttia. Vastanneista miehiä oli alkukyselyssä 53,7 prosenttia ja seurantakyselyssä 64,7 prosenttia. Vastanneiden keski-ikä oli alkukyselyssä 50,3 vuotta ja seurantakyselyssä 53,1 vuotta. Alkukyselyyn vastanneet yrittäjät olivat toimineet yrittäjinä keskimäärin 14,5 vuotta ja seurantakyselyyn vastanneet 17,9 vuotta. Kyselyihin vastanneiden taustatiedot yritysmuodoittain on esitetty liitteessä 9.

Yleisimmät yrittäjien ja yritysten toimialat molemmissa kyselyissä olivat ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta (18,4 % alkukyselyyn ja 17,0 % seurantakyselyyn vastanneista) sekä tukku- ja vähittäiskauppa (17,7 % alkukyselyyn ja 16,1 % seurantakyselyyn vastanneista). Muussa palvelutoiminnassa tai rakentamisessa toimi noin joka kymmenes alkukyselyyn vastannut. Seurantakyselyssä rakentamisessa toimivien vastanneiden osuus hieman kasvoi (12,9 %) ja muun palvelutoiminnan väheni (8,9 %). Vastanneiden osuudet toimialoittain molemmissa kyselyissä on esitetty liitteessä 10.

Työterveyshuoltoyksiköjen kyselyaineisto

Työterveyshuoltoyksiköille suunnatut kyselyt lähetettiin kaikilla ELY-keskusalueilla niille työterveyshuoltoyksiköille, joiden toiminta ei rajoittunut yhden yrityksen työterveyshuoltopalvelujen tuottamiseen. Tiedot työterveyshuoltoyksiköistä saatiin Työterveyslaitoksen työterveyshuoltorekisteristä, jota täydennettiin etsimällä kullakin ELY-keskusalueella toimivat työterveyshuoltoyksiköt Internet-haulla.

Kyselyt osoitettiin työterveyshuoltoyksikön vastuuhenkilölle tai yksikön työterveyshuoltopalveluista vastaavalle henkilölle. Useammasta yksiköstä vastaavat henkilöt vastasivat kaikkien vastuullaan olevien yksikköjen puolesta yhdellä lomakkeella. Työterveyshuoltoyksiköiden alkukyselyssä vastanneita oli 174 kappaletta (63,5 %, N=274) ja seurantakyselyssä 126 kappaletta (44,4 %, N=284) (taulukko 3).

Taulukko 3. Kyselyihin vastanneet työterveyshuoltoyksiköt työterveyshuoltopalvelujen tuottajittain, lukumäärät ja prosenttiosuudet alkukyselyssä 2013 (n=174) ja seurantakyselyssä 2014 (n=126)

	Alkukysely 2013		Seurantakysely 2014	
	(n)	(%)	(n)	(%)
Työterveyshuoltopalvelujen tuottaja				
Terveyskeskuksen työterveyshuolto	34	19,5	30	23,8
Kunnallisen liikelaitoksen työterveyshuolto	46	26,5	29	23,0
Työnantajan oma työterveysasema	0	0,0	1	0,8
Työnantajien yhteinen työterveysasema	11	6,3	8	6,4
Lääkärikeskuksen työterveysasema	83	47,7	58	46,0
Muu yksityinen tutkimus- tai hoitokeskuksen työterveysasema	0	0,0	0	0,0
Yhteensä	174	100,0	126	100,0

Kyselyihin vastanneet työterveyshuoltoyksiköt molemmissa kyselyissä ELY-keskus-alueittain on esitetty liitteessä 11.

Työterveyshuoltoyksiköiden alkukyselyyn yksikkönsä edustajina vastanneista henkilöistä 97,6 prosentilla ja seurantakyselyyn vastanneista 95,1 prosentilla oli työterveyshuollon pätevyys. Alkukyselyyn vastanneista runsas kolmannes (36,6 %) ja seurantakyselyyn vastanneista vajaa kolmannes (29,4 %) oli suorittanut työterveyshuollon erikoislääkärin tutkinnon. Työterveyshuollon täydennyskoulutusta oli hankkinut alkukyselyyn vastanneista 77,2 prosenttia ja seurantakyselyyn vastanneista 81,5 prosenttia.

Työterveyshuoltohenkilöstön kyselyaineisto

Työterveyshuoltohenkilöstön kyselyt suunnattiin ELY-keskusalueittain kaikille tutkimusajankana (2013–2014) työterveyshuoltopalveluita tuottavissa työterveyshuoltoyksiköissä toimiville työterveyshuollon ammattihenkilöille ja asiantuntijoille. Työterveyshuoltohenkilöstön yhteystiedot pyydettiin työterveyshuoltoyksiköistä sähköpostitse hankkeesta kertovan tiedotteen yhteydessä. Kaikista yksiköistä tietoja ei saatu, ja näissä tapauksissa henkilöstö etsittiin ko. palveluntuottajan www-sivuilta.

Työterveyshuoltohenkilöstön alkukyselyn linkki lähetettiin 4305 henkilön sähköpostiosoitteeseen. Heistä 446:lta palautui automaattinen vastausviesti, jonka mukaan ko. henkilö ei ollut tavoitettavissa käytössämme olleesta sähköpostiosoitteesta. Yleisimpiä syitä automaattisiin vastausviesteihin olivat: vanhempainvapaa, opintovapaa, vuorotteluvapaa, pitkä poissaolo muusta syystä, eläkkeelle jääminen, toisen työnantajan palvelukseen siirtyminen, työskentelyn lopettaminen tai sähköpostiosoitteen toimimattomuus. Kyselyyn vastasi yhteensä 1107 työterveyshuollon ammattihenkilöä ja asiantuntijaa. Vastausprosentti alkukyselyssä oli 28,7 ($1107/3859 \cdot 100$).

Seurantakyselyn linkki lähetettiin 4067 henkilön sähköpostiosoitteeseen. Heistä 541 henkilöltä palautui automaattinen poissaoloviesti. Seurantakyselyyn vastasi yhteensä 528 työterveyshuollon ammattihenkilöä tai asiantuntijaa. Vastausprosentti kyselyssä oli 15,0 ($528/3526 \cdot 100$). Kyselyihin vastanneiden työterveyshoitajien, työterveyslääkärien, työfysioterapeuttien ja työterveyspsykologien lukumäärät ja prosenttiosuudet molemmissa kyselyissä on esitetty taulukossa 4.

Taulukko 4. Kyselyihin vastanneet työterveyshuollon ammattihenkilöt ja asiantuntijat, lukumäärät ja prosenttiosuudet alkukyselyssä 2013 (n=1107) ja seurantakyselyssä 2014 (n=528)

	Alkukysely 2013		Seurantakysely 2014	
Ammattiryhmä	(n)	(%)	(n)	(%)
Työterveyshoitajat	745	67,3	368	69,7
Työterveyslääkärit	183	16,5	77	14,6
Työfysioterapeutit	123	11,1	57	10,8
Työterveyspsykologit	48	4,4	22	4,2
Muut asiantuntijat	8	0,7	4	0,7
Yhteensä	1107	100,0	528	100,0

Työterveyshuoltopalvelujen eri tuottajien palveluksessa olevan työterveyshuoltohenkilöstön suhteelliset osuudet kaikista vastanneista pysyivät lähes samalla tasolla alk- ja seurantakyselyssä. Eniten vastanneita molemmissa kyselyissä oli lääkärikeskusten työterveyshuoltoyksiköistä. (Taulukko 5.)

Taulukko 5. Työterveyshuoltohenkilöstön kyselyihin vastanneet, prosenttia vastanneista alkukyselyssä 2013 (n=1107) ja seurantakyselyssä 2014 (n=528) työterveyshuoltopalvelujen tuottajittain

	Alkukysely 2013		Seurantakysely 2014	
	(n)	(%)	(n)	(%)
Työterveyshuoltopalvelujen tuottaja				
Terveyskeskuksen työterveyshuolto	205	18,5	94	17,8
Kunnallisen liikelaitoksen työterveyshuolto	276	25,0	146	27,5
Työnantajan oma työterveysasema	16	1,5	2	0,4
Työnantajien yhteinen työterveysasema	44	4,0	23	4,4
Lääkärikeskuksen työterveysasema	461	41,7	225	42,6
Muu yksityinen tutkimus- tai hoitokeskuksen työterveysasema	51	4,6	19	3,6
Yksityinen ammatinharjoittaja	49	4,4	19	3,7
Jokin muu	5	0,3	0	0,0
Yhteensä	1107	100,0	528	100,0

Kyselyihin osallistuneen työterveyshuoltohenkilöstön lukumäärät ja vastausprosentit ELY-keskusalueittain on esitetty liitteessä 12.

Alkukyselyyn vastanneista naisia oli 90,8 prosenttia ja seurantakyselyyn vastanneista 88,1 prosenttia. Vastanneet sijoittuvat alkukyselyssä seuraaviin ikäluokkiin: alle 35 vuotta 13,4 prosenttia; 35–44 vuotta 26,0 prosenttia; 45–54 vuotta 32,7 prosenttia sekä 55 vuotta ja sitä vanhemmat 27,9 prosenttia. Seurantakyselyssä vastaavat osuudet olivat 9,7 prosenttia, 23,4 prosenttia; 32,1 prosenttia ja 34,8 prosenttia. Alkukyselyyn vastanneista joka toisella (49,0 %) oli työkokemusta työterveyshuollossa vähintään 10 vuotta ja 5,5 prosenttia oli toiminut työterveyshuollossa alle vuoden. Seurantakyselyssä pitkään työterveyshuollossa toimineita (yli 10 vuotta) oli 55,7 prosenttia ja alle vuoden työkokemuksen omaavia vain 0,6 prosenttia.

Kyselyihin vastanneiden työterveyshoitajien, työterveyslääkärien, työfysioterapeuttien ja työterveyspsykologien lukumäärät ja suhteelliset osuudet kyselyihin vastanneista työterveyshuoltopalvelujen tuottajittain alk- ja seurantakyselyssä on esitetty taulukossa 6.

Taulukko 6. Kyselyihin vastanneet työterveyshuollon ammattiryhmät, lukumäärät ja prosenttiosuudet alkukyselyssä 2013 ja seurantakyselyssä 2014 työterveyshuoltopalvelujen tuottajittain

Työterveyshuoltopalvelujen tuottaja	Työterveys- hoitajat		Työterveys- lääkärit		Työfysio- terapeutit		Työterveys- psykologit	
	Alku- kysely (n=745) (%)	Seuran- takysely (n=368) (%)	Alku- kysely (n=183) (%)	Seuran- takysely (n=77) (%)	Alku- kysely (n=123) (%)	Seuran- takysely (n=57) (%)	Alku- kysely (n=48) (%)	Seuran- takysely (n=22) (%)
Terveyskeskuksen työ- terveyshuolto	21,0	21,3	10,9	6,5	19,5	14,0	10,4	9,1
Kunnallisen liikelaitok- sen työterveyshuolto	26,3	30,2	22,5	20,8	24,4	29,8	12,5	4,6
Työnantajan oma työterveysasema	1,5	0,3	1,1	0,0	2,4	1,8	0,0	0,0
Työnantajien yhteinen työterveysasema	3,5	3,5	6,0	3,9	4,9	7,0	2,1	13,6
Lääkärikeskuksen työterveysasema	42,3	40,3	47,4	55,8	26,1	35,1	50,0	50,0
Muu yksityinen tutki- mus- tai hoitokeskuksen työterveysasema	5,0	4,4	2,2	1,3	6,5	3,5	2,1	0,0
Yksityinen ammattinharjoittaja	0,4	0,0	9,3	11,7	15,4	8,8	20,8	22,7
Jokin muu	0,0	0,0	0,6	0,0	0,8	0,0	2,1	0,0

Työterveyshuollon pätevöittävän koulutuksen oli suorittanut 90,6 prosenttia alkukyselyyn vastanneista työterveyshoitajista ja 97,0 prosenttia seurantakyselyyn vastanneista. Vastaavat osuudet työterveyslääkäreillä olivat 83,4 ja 90,0 prosenttia, työfysioterapeuteilla 94,2 ja 98,3 prosenttia ja työterveyspsykologeilla 84,1 ja 100 prosenttia. Työterveyshuollon erikoislääkäreitä oli joka toinen (50,0 %) alkukyselyyn vastanneista lääkäreistä. Seurantakyselyssä työterveyshuollon erikoislääkäreiden osuus oli hieman suurempi (55,6 %).

Työterveyshuollon täydennyskoulutukseen oli osallistunut alkukyselyyn vastanneista työterveyshoitajista 58,6 prosenttia ja seurantakyselyyn vastanneista 67,3 prosenttia. Muissa ammattiryhmissä vastaavat osuudet alku- ja seurantakyselyssä olivat työterveyslääkäreillä 70,3 ja 82,6 prosenttia sekä työfysioterapeuteilla 82,5 ja 93,8 prosenttia. Eniten vaihte-

lua täydennyskoulutukseen osallistumisessa oli työterveyspsykologeilla: alkukyselyyn vastanneista työterveyspsykologeista 33,3 prosenttia ja seurantakyselyyn 81,2 prosenttia oli saanut työterveyshuollon täydennyskoulutusta.

Yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijoiden kyselyaineisto

Yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijoiden kyselyt lähetettiin ELY-keskusalueilla toimivien yrityspalveluorganisaatioiden asiantuntijoille. Heidän tietonsa saatiin useimmin seudullisten yrityspalveluverkostojen aluekoordinaattoreilta, Työelämä 2020 -alueverkostojen ja ELY-keskusten yhteyshenkilöiltä. Yhdellä alueella asiantuntijoiden yhteystiedot toimitti yritysneuvontaa alueella koordinoiva yritysneuvontaorganisaatio. Kahdelta alueelta tietoja ei saatu keskitetysti, vaan ne etsittiin ko. alueiden yrityspalveluorganisaatioiden kotisivuilta.

Yritysneuvonnan ja yrityskehityksen asiantuntijoiden alkukyselyyn vastasi 566 henkilöä (43,4 %, N=1304) ja seurantakyselyyn 368 henkilöä (29,6 %, N=1245). Vastanneiden asiantuntijoiden lukumäärät ja vastausprosentit ELY-keskusalueittain molemmissa kyselyissä on esitetty taulukossa 7.

Yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijoiden tehtävänimikkeet vaihtelivat suuresti. Yleisimmät nimikkeet alkukyselyyn vastanneilla olivat asiantuntija (28 %), neuvoja (14 %) ja projektipäällikkö (9 %). Seurantakyselyssä yleisimmät nimikkeet olivat asiantuntija (31 %), neuvoja (17 %) ja projektipäällikkö (6 %). Vastanneiden keski-ikä oli 49,0 vuotta alkukyselyssä ja 50,2 vuotta seurantakyselyssä. Kyselyyn vastanneista oli miehiä 52,6 prosenttia alkukyselyssä ja 55,7 prosenttia seurantakyselyssä. Alkukyselyyn vastanneet olivat toimineet keskimäärin 8,5 vuotta yrityspalvelutehtävissä; seurantakyselyssä em. työkokemusta vastanneilla oli keskimäärin 9,6 vuotta.

Taulukko 7. Yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijoiden lukumäärät (N) sekä kyselyihin vastanneet (n) ja vastausprosentit (%) ELY-keskusalueittain alkukyselyssä 2013 (n= 566) ja seurantakyselyssä 2014 (n=368)

ELY-keskusalue	Alkukysely 2013			Seurantakysely 2014		
	N	(n)	(%)	N	(n)	(%)
Etelä-Pohjanmaa	57	28	49,1	52	18	34,6
Etelä-Savo	202	71	35,1	199	43	21,6
Häme	84	42	50,0	80	34	42,5
Kaakkois-Suomi	114	41	36,0	103	31	30,1
Kainuu	44	14	31,8	37	9	24,3
Keski-Suomi	114	46	40,4	111	29	26,1
Lappi	107	52	48,6	103	30	29,1
Pirkanmaa	63	28	44,4	60	17	28,3
Pohjanmaa	95	46	48,4	94	21	22,3
Pohjois-Karjala	80	42	52,5	68	17	25,0
Pohjois-Pohjanmaa	61	25	41,0	55	19	34,5
Pohjois-Savo	47	28	59,6	55	25	45,5
Satakunta	55	22	40,0	49	20	40,8
Uusimaa	109	49	45,0	116	33	28,4
Varsinais-Suomi	72	32	44,4	63	22	34,9
Yhteensä	1304	566	43,4	1245	368	29,6

Aineistojen käsittely ja analysointi

Kyselyaineisto analysoitiin SAS-tilasto-ohjelmiston (versio 9.4) avulla. Tilastollinen tarkastelu tehtiin käyttäen muuttujakohtaisia suoria jakaumia ja yksittäisten kysymysten keskiarvoja. Kyselylomakkeiden avovastausten analyysissä käytettiin luokittelua ja sisällön analyysia (Tuomi & Sarajärvi 2003).

6 TULOKSET

6.1 Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen järjestäminen

Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon kattavuutta sekä palvelujen järjestämisen ja järjestämättömyyden syitä tarkasteltiin alku- ja seurantakyselyihin osallistuneiden yrittäjien ja pienten, alle 50 henkilöä työllistävien yritysten vastauksiin perustuen.

Yrittäjien työterveyshuoltopalvelujen järjestäminen

Yrittäjistä, joilla ei ollut työntekijöitä, työterveyshuoltopalvelut oli hankkinut 13,9 prosenttia alkukyselyyn vastanneista vuonna 2013 (n=120, N=862) ja 11,4 prosenttia seurantakyselyyn vastanneista vuonna 2014 (n=59, N=516). Tutkimukseen osallistuneet yrittäjät, jotka toimivat yhdessä toisten yrittäjien kanssa ilman työntekijöitä, olivat järjestäneet työterveyshuoltopalvelut itselleen yleisemmin kuin yksinyrittäjät (taulukko 8).

Työterveyshuoltopalvelut itselleen järjestäneistä, yksin tai yhdessä toisten yrittäjien kanssa toimivista yrittäjistä (ei työntekijöitä) vajaa puolet (46,7 %) oli hankkinut sairaanhoitopalvelut osana työterveyshuoltopalvelujaan vuonna 2013 ja runsas puolet vuonna (55,9 %). Sairaanhoidon yleisyyttä ja yleistymistä arvioitaessa on huomioitava, että työterveyshuoltopalvelut hankkineista yrittäjistä osa oli epävarmoja siitä, sisältyikö sairaanhoito heidän työterveyshuoltopalveluihinsa. Alkukyselyssä epävarmoja oli joka kolmas (29,8 %) ja seurantakyselyssä joka viides (21,0 %) työterveyshuoltopalvelut järjestäneistä yrittäjistä, joilla ei ollut työntekijöitä.

Työnantajina toimivista yrittäjistä työterveyshuoltopalvelujen piirissä oli 69,9 prosenttia (n=357, N=511) alkukyselyyn vastanneista vuonna 2013 ja 79,0 prosenttia (n=248, N=314) seurantakyselyyn vastanneista vuonna 2014. Useimpien työnantajayrittäjien työterveyshuoltopalvelut sisältyivät yrityksen työterveyshuoltosopimukseen; sen ulkopuolella oli vain kuusi prosenttia työnantajayrittäjistä molemmissa kyselyissä. Työterveyshuoltopalvelujen järjestäminen ainoastaan työnantajana toimiville yrittäjille, mutta ei henkilöstölle, oli harvinaista: näin oli toiminut vajaa kaksi prosenttia niin alku- kuin seurantakyselyyn osallistuneista työnantajayrittäjistä.

Työterveyshuoltopalvelujen järjestäminen pienten yritysten työntekijöille

Työterveyshuoltopalvelut oli järjestänyt työntekijöilleen 72,5 prosenttia (n=380, N=524) alkukyselyyn osallistuneista pienistä työnantajayrityksistä (alle 50 työntekijää) vuonna 2013 ja 80,1 prosenttia (n=261, N=326) vuonna 2014 (taulukko 8). Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen järjestäminen ELY-keskusalueittain on esitetty liitteessä 13.

Taulukko 8. Työterveyshuoltopalvelujen järjestäminen itselle yrittäjänä ja yrityksen henkilöstölle, prosenttia vastanneista alkukyselyssä 2013 ja seurantakyselyssä 2014

	Alkukysely 2013			Seurantakysely 2014		
	Yksin-yrittäjät (n=752) (%)	Yrittäjä toisen yrittäjän/yrittäjien kanssa* (n=110) (%)	Pienet yritykset (<50 tt) (n=524) (%)	Yksin-yrittäjät (n=467) (%)	Yrittäjä toisen yrittäjän/yrittäjien kanssa* (n=49) (%)	Pienet yritykset (<50 tt) (n=326) (%)
Työterveyshuoltopalvelut järjestetty	13,4	17,3	72,5	11,1	14,3	80,1
Sairaanhoito sisältyy työterveyshuoltopalveluihin (=osuus niistä, joilla työterveyshuoltopalvelut järjestettynä)	47,0	42,1	48,9	55,8	57,1	47,1

* ei työntekijöitä

Palvelujen järjestämisaste vaihteli suuresti yritysten koon mukaan: alle 10 henkilöä työllistävistä yrityksistä työterveyshuoltopalvelut oli järjestänyt 67,3 prosenttia (n=264, N=392) alkukyselyssä ja 75,8 prosenttia (n=197, N=260) seurantakyselyssä. 10–19 henkilöä työllistävistä yrityksistä lähes kaikki olivat järjestäneet työterveyshuoltopalvelut henkilöstölleen: alkukyselyssä 97,0 prosenttia (n=64, N=67) ja seurantakyselyssä 95,0 prosenttia (n=38, N=40). Näitä suuremmista yrityksistä kaikki olivat työterveyshuoltopalvelujen piirissä molemmissa kyselyissä.

Sairaanhoito sisältyi työterveyshuoltopalveluihin lähes joka toisessa alle 50 henkilöä työllistävissä pienessä yrityksessä vuonna 2013, eikä sairaanhoidon järjestämiseen tullut suuria muutoksia tutkimusajana (taulukko 8). Kaikissa pienissä työnantajayrityksissä ei

osattu sanoa, kuuluivatko sairaanhoitopalvelut työntekijöiden työterveyshuoltopalveluihin: alkukyselyssä vuonna 2013 epätietoisia oli joka kahdeksas (12 %) ja seurantakyselyssä vuonna 2014 joka seitsemäs (15 %) vastanneista.

Työterveyshuoltopalvelujen hankkiminen eri palveluntuottajilta

Useimpien pienten yritysten ja yrittäjien työterveyshuoltopalvelut oli hankittu yksityisten lääkärikeskusten työterveyshuolloista. Työterveyshuoltopalvelut itselleen järjestäneistä yrittäjistä (yksin-, yhteis- ja työnantajayrittäjät) puolet olivat yksityisten lääkärikeskusten työterveyshuoltojen asiakkaita. Myös terveyskeskuksilla oli merkittävä rooli erityisesti yksinyrittäjien ja yhdessä muiden yrittäjien kanssa toimivien työterveyshuoltopalvelujen tarjoajana: alkukyselyssä noin joka kolmas ja seurantakyselyssä joka neljäs heistä oli terveyskeskusten työterveyshuoltojen asiakkaita. Tutkimusaikana työnantajien yhteisten työterveysasemien ja terveyskeskusten työterveyshuoltojen merkitys yrittäjien työterveyshuoltopalvelujen järjestäjänä väheni. (Taulukko 9.) Tiedot työterveyshuoltopalvelujen järjestämisestä työterveyshuoltopalvelujen tuottajittain eri ELY-keskusalueilla on esitetty liitteessä 13.

Taulukko 9. Työterveyshuoltopalveluiden tuottajat yrittäjille ja pienille yrityksille, prosenttia vastanneista yrittäjistä ja pienistä yrityksistä alkukyselyssä 2013 ja seurantakyselyssä 2014

Työterveyshuoltopalvelujen tuottaja	Alkukysely 2013		Seurantakysely 2014	
	Yrittäjät (n=120) (%)	Pienet yritykset (<50 tt) (n=380) (%)	Yrittäjät (n=59) (%)	Pienet yritykset (<50 tt) (n=261) (%)
Terveyskeskuksen työterveyshuolto	30,5	25,2	26,8	20,9
Kunnallisen liikelaitoksen työterveyshuolto	11,9	17,2	14,3	16,6
Työnantajien yhteinen työterveysasema	7,6	5,6	1,8	8,5
Lääkärikeskuksen työterveyshuolto	50,0	51,2	55,3	49,8
Jokin muu	0,0	0,8	1,8	4,2

Perustelut työterveyshuoltopalvelujen järjestämiselle

Yrittäjät, joilla ei ollut työntekijöitä, perustelivat avovastauksissaan työterveyshuoltopalvelujen järjestämistä useimmin terveydestä ja työkyvystä huolehtimisella (33 %, N=103) ja nopealla pääsillä sairaanhoitopalveluihin, yleisimmin lääkärin vastaanotolle (30 %). Seurantakyselyssä vuonna 2014 perusteluissa painottui entisestään terveydestä ja työkyvystä huolehtiminen (39 %, N=54) vaikka nopea hoitoon pääsy oli edelleen monelle tärkeää (26 %). Alkukyselyyn vastanneista joka kymmenes oli saanut kimmokkeen työterveyshuoltopalvelujen järjestämiseen muiden henkilöiden suosituksesta (asiakas, puoliso, kirjanpitäjä, yhteistyökumppani) tai työterveyshuoltopalvelujen tuottajan yhteydenotosta. Seurantakyselyssä tästä oli vain muutamia mainintoja.

Molemmissa kyselyissä joka 13. yrittäjä, jolla ei ollut työntekijöitä, arveli työterveyshuoltopalvelujen järjestämisen olevan pakollista yrittäjille. Muut, enintään kolmen vastaajan mainitsevat perustelut palvelujen järjestämiselle olivat seuraavat: jatkettu alun perin työntekijöiden vuoksi järjestettyä työterveyshuoltopalvelua, vaikka yrityksessä ei enää ollut palkattuja työntekijöitä; palveluille on ollut tarvetta; Kelan korvaukset kannustavat hankintaan; luotettava palveluntuottaja ja ystävällinen henkilökunta; halu kokeilla palveluja.

Työnantajayrittäjien syyt työterveyshuoltopalvelujen järjestämiseen itselle olivat useimmin omasta terveydestä ja työkyvystä huolehtiminen (37 %, N=30 alkukyselyssä ja 25 %, N=28) seurantakyselyssä. Muita perusteluja olivat näkemys palvelujen järjestämisen pakollisuudesta yrittäjälle (37 % alkukyselyssä ja 14 % seurantakyselyssä) ja nopea pääsy sairaanhoitoon (10 % alkukyselyssä ja 14 % seurantakyselyssä). Molemmissa kyselyissä yksittäisiä mainintoja oli lisäksi seuraavista asioista: palvelujen hyvä laatu, ali-hankintasopimuksen vaatimukset, palvelujen edullinen hinta, työterveyshuoltopalvelusopimuksen jatkuminen yrityskaupan myötä ja että yrittäjän oman työterveyshuoltopalvelun järjestäminen tuntui luontevalta samalla, kun palvelut järjestettiin työntekijöille.

Työterveyshuoltopalvelujen järjestämistä pienten yritysten työntekijöille perusteltiin työntajien vapaamuotoisissa vastauksissa useimmin työnantajan järjestämisvelvollisuudella: ”Laki edellyttää” (59 %, N=315 alkukyselyssä ja 60 %, N=192 seurantakyselyssä). Seuraavaksi yleisin syy oli työntekijöistä ja heidän työkyvystään huolehtiminen (33 % alkukyselyssä ja 27 % seurantakyselyssä). Nopea pääsy sairaanhoitoon, taval-

lisimmin lääkärin vastaanotolle, nousi yhdeksi yleisimmistä perusteista seurantakyselyssä, jossa sitä piti tärkeänä joka viides vastannut. Alkukyselyssä saman perusteen esitti joka kahdestoista.

Sytä työterveyshuoltopalveluiden järjestämättömyydelle

Työterveyshuoltopalvelujen korkeat kustannukset ja muiden terveyspalvelujen käyttö olivat yleisimpiä syitä olla järjestämättä yrittäjien ja pienten, alle 50 henkilön yritysten työntekijöiden työterveyshuoltopalveluja. Tutkimusaikana muiden terveyspalvelujen käyttö yleistyi selvästi niin yrittäjien kuin pienten yritystenkin työterveyshuoltopalvelujen järjestämättömyyden perusteluna.

Alkukyselyyn osallistuneista, työterveyshuollon piiriin kuulumattomista yrittäjistä, joilla ei ollut työntekijöitä, joka neljäs ei tiennyt yrittäjän mahdollisuudesta järjestää työterveyshuoltopalvelut itselleen. Seurantakyselyssä tilanne oli parantunut: epätietoisuutta järjestämismahdollisuudesta oli joka kuudennella. (Taulukko 10.)

Alkukyselyssä lähes joka seitsemäs työnantajina toimivista pienistä yrityksistä, jotka eivät olleet järjestäneet työterveyshuoltopalveluita työntekijöilleen, ei tiennyt työnantajan velvollisuudesta järjestää palvelut. Tietoisuuteen järjestämisvelvollisuudesta ei tullut merkittäviä muutoksia tutkimusaikana. (Taulukko 10.)

Joka viides alkukyselyyn vastannut yrittäjä oli harkinnut työterveyshuoltopalvelujen hankkimista, mutta ei ollut ehtinyt hoitaa asiaa. Samassa tilanteessa oli joka neljäs pienistä työnantajayrityksistä. Seurantakyselyssä harkintavaiheessa olevien yrittäjien ja pienten yritysten osuus laski selvästi. Epätietoisuutta siitä, miten työterveyshuoltopalvelut hankitaan, oli alkukyselyssä joka viidennellä yrittäjällä ja pienellä yrityksellä. Tutkimusaikana tilanne parani selvästi pienten yritysten osalta. (Taulukko 10.)

Sekä alku- että seurantakyselyssä noin joka kuudes pienten yritysten edustaja ilmoitti, että työterveyshuoltopalveluja ei ollut järjestetty, koska työntekijät saivat käydä lääkärissä yrityksen kustantamana. Epäily työterveyshuoltopalveluista koituvista hyödyistä sekä yrittäjän ja pienten yritysten työntekijöiden hyvä terveys ja kunto olivat muita syitä harvinaisempia, joskin ne yleistyivät pienten yritysten joukossa tutkimusaikana. (Taulukko 10.)

Taulukko 10. Työterveyshuoltopalveluiden järjestämättömyyden syyt, prosenttia vastanneista yrittäjistä ja pienistä yrityksistä alkukyselyssä 2013 ja seurantakyselyssä 2014

	Yksinyrittäjät tai yrittäjät toisen yrittäjän kanssa		Pienet yritykset (<50 työntekijää)	
	Alkukysely 2013 (n=717) (%)	Seuranta- kysely 2014 (n=438) (%)	Alkukysely 2013 (n=112) (%)	Seuranta- kysely 2014 (n=60) (%)
Työterveyshuollon kustannukset ovat mielestäni liian korkeat	32,8	26,0	24,1	23,3
En tarvitse, koska käytän/työntekijäni käyttävät muita terveystalveluita	30,8	43,8	30,4	35,0
En ole tietoinen yrittäjän mahdollisuudesta järjestää itselle/yrittäjän velvollisuudesta järjestää työntekijöille työterveyshuollon palvelut	23,0	17,8	15,2	13,3
Olen harkinnut palvelujen hankkimista, mutta en ole ehtinyt hoitaa asiaa	21,6	12,1	28,6	18,3
En tiedä, miten palvelut hankitaan	20,4	17,1	20,5	13,3
Työntekijäni voivat käydä tarvittaessa yrityksen kustannuksella lääkärin vastaanotolla, kun siitä sovitaan yrityksen johdon kanssa			17,0	13,3
Koen, että työterveyshuoltopalveluista ei ole hyötyä minulle/työntekijöilleni	11,4	10,5	5,4	11,7
En tarvitse työterveyshuoltoa, koska olen /työntekijäni ovat terveitä ja hyväkuntoisia	8,8	11,2	2,7	10,0

Edellä esitettyjä selvästi harvinaisempia syitä työterveyshuoltopalvelujen järjestämättömyydelle olivat: työterveyshuoltopalveluja ei ole saatavilla sopivana aikana tai etäisyydeltä; palveluiden järjestäminen oli lopetettu, koska ne oli koettu hyödyttömiksi; palvelut oli yritetty järjestää siinä onnistumatta; yrittäjä tai yritys halusi hankkia vain lakisääteiset palvelut, mutta ei ollut saanut niitä. Palvelujen puuttumista perusteltiin myös yrittäjän itselleen ja yritysten henkilöstölleen hankkimilla sairauskuluvakuutuksilla. Näin teki 1,2 prosenttia alkukyselyyn ja 0,9 prosenttia seurantakyselyyn vastanneista yrittäjistä sekä 5,6 prosenttia alkukyselyyn ja 3,1 prosenttia seurantakyselyyn vastanneista pienistä yrityksistä, joilla ei ollut työterveyshuoltopalveluja.

6.2 Yrittäjät ja pienet yritykset työterveyshuollon asiakkaina

Yrittäjiä ja pieniä yrityksiä työterveyshuollon asiakkaina ja niiden merkitystä työterveyshuoltoyksiköille, palvelujen markkinointia yrityksille ja kykyä vastata palvelujen kysyntään sekä yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon kehittämisen tärkeyttä työterveyshuolloille tarkasteltiin työterveyshuoltoyksiköiden ja työterveyshenkilöstön alku- ja seurantakyselyjen vastauksiin perustuen.

Yrittäjien ja pienten yritysten osuudet työterveyshuoltoyksiköiden yritysasiakkaista

Kyselyihin osallistuneet työterveyshuoltoyksiköt tuottivat työterveyshuoltopalveluja keskimäärin 540 yritykselle (mediaani 370 yritystä) alkukyselyssä vuonna 2013 ja 580 yritykselle (mediaani 320 yritystä) seurantakyselyssä vuonna 2014. Työterveyshuoltoyksiköillä oli pieniä, alle 20 henkilöä työllistäviä yritysasiakkaita asiakaskunnastaan keskimäärin 53 prosenttia alkukyselyssä ja 58 prosenttia seurantakyselyssä. Yrittäjäasiakkaita oli keskimäärin 22 prosenttia alkukyselyssä ja 19 prosenttia seurantakyselyssä.

Työterveyshenkilöstö arvioi alkukyselyssä, että erityisesti alle 10 työntekijää työllistävien yritysten osuus oli lisääntynyt heidän asiakaskunnastaan kyselyä edeltävien kahden vuoden aikana. Yksinyrittäjien, 10–19 ja vähintään 20 työntekijän yritysten osuuksien arvioitiin yleisimmin pysyneen ennallaan. Seurantakyselyssä työterveyshuoltohenkilöstön arviot alle 10 työntekijän yritysten lisääntymisestä asiakaskunnassa laskivat hieman, joskin lisääntymistä havaittiin yleisimmin tapahtuneen juuri tässä asiakasryhmässä. (Taulukko 11.)

Taulukko 11. Työterveyshuoltohenkilöstön arviot asiakaskunnan muutoksista viimeisen kahden vuoden aikana, prosenttia vastanneista alkukyselyssä 2013 (n=1107) ja seurantakyselyssä 2014 (n=528)

	Yksin- yrittäjät		Kahden tai useam- man yrit- täjän yritykset*		<10 henki- lön yritykset		10–19 henkilön yritykset		≥20 henki- lön yritykset	
	Alku- kys. 2013 (%)	Seur. kys. 2014 (%)	Alku- kys. 2013 (%)	Seur. kys. 2014 (%)	Alku- kys. 2013 (%)	Seur. kys. 2014 (%)	Alku- kys. 2013 (%)	Seur. kys. 2014 (%)	Alku- kys. 2013 (%)	Seur. kys. 2014 (%)
Muutokset työterveys- huoltojen asiakaskun- nassa työterveyshuol- tohenkilöstön mukaan										
Lisääntynyt merkittä- västi	4,1	2,1	2,2	1,1	7,5	5,9	2,6	1,8	4,7	4,2
Lisääntynyt jonkin verran	24,5	19,9	18,0	16,8	37,8	33,3	23,8	18,9	16,4	14,9
Pysynyt ennallaan	60,3	67,6	69,7	73,1	43,9	48,1	62,4	67,9	65,1	66,2
Vähentynyt jonkin verran	8,0	8,3	7,3	6,7	9,1	10,5	9,7	9,6	11,2	11,5
Vähentynyt merkittä- västi	3,1	2,1	2,8	2,3	1,7	2,2	1,5	1,8	2,6	3,2

* ei työntekijöitä

Ennakoidut muutokset työterveyshuoltoyksiköiden yritysasiakaskunnassa

Alkukyselyssä runsas puolet työterveyshuoltoyksiköiden edustajista arvioi yrittäjien ja kaksi kolmesta arvioi alle 10 henkilöä työllistävien yritysten (mikroyritysten) osuuden lisääntyvän asiakaskunnassaan seuraavan vuoden aikana. Arviot pysyivät lähes ennallaan seurantakyselyssä yrittäjien osalta ja mikroyritystenkin lisääntymistä ennakoi edelleen runsas puolet vastanneista. Erityisesti suurempien, vähintään 20 henkilöä työllistävien yritysten osuuksien ennakoitiin pysyvän ennallaan molemmissa kyselyissä. (Taulukko 12.)

Taulukko 12. Työterveyshuoltoyksiköiden edustajien arviot muutoksista yksikkönsä yritysasiakaskunnassa seuraavan vuoden aikana, prosenttia vastanneista alkukyselyssä 2013 (n=174) ja seurantakyselyssä 2014 (n=126)

	Yksinyrittäjät		Kahden tai useamman yrittäjän yritykset*		<10 työntekijän yritykset		10–19 työntekijän yritykset		≥20 työntekijän yritykset	
	Alku- kys. 2013 (%)	Seur. kys. 2014 (%)	Alku- kys. 2013 (%)	Seur. kys. 2014 (%)	Alku- kys. 2013 (%)	Seur. kys. 2014 (%)	Alku- kys. 2013 (%)	Seur. kys. 2014 (%)	Alku- kys. 2013 (%)	Seur. kys. 2014 (%)
Muutokset työterveyshuoltoyksiköiden asiakaskunnassa										
Lisääntynyt merkittävästi	4,2	7,2	3,6	4,6	11,6	9,6	6,4	6,4	5,2	1,6
Lisääntynyt jonkin verran	49,7	48,0	34,0	40,0	54,6	48,8	41,9	36,5	28,5	21,0
Pysynyt ennallaan	38,9	36,8	53,9	44,5	25,6	33,6	46,5	49,2	56,4	64,5
Vähentynyt jonkin verran	6,0	5,6	7,1	8,2	7,6	8,0	4,6	7,1	9,3	11,3
Vähentynyt merkittävästi	1,2	2,4	1,4	2,7	0,6	0,0	0,6	0,8	0,6	1,6

* ei työntekijöitä

Yksinyrittäjien osuuden lisääntymistä asiakaskunnassaan ennakoi kaksi kolmasosaa lääkärikeskusten ja työnantajien yhteisistä työterveyshuoltoyksiköistä sekä alku- että seurantakyselyssä. Kunnallisista liikelaitoksista samoin arvioi joka toinen molemmissa kyselyissä. Alle 10 henkilön yritykset olivat ryhmä, jossa työterveyshuoltoyksiköiden edustajat näkivät suurimman kasvupotentiaalin seuraavan vuoden aikana ja samoin arvioi kaksi kolmesta työterveyshuoltopalvelujen tuottajasta terveyskeskuksia lukuun ottamatta. Terveyskeskusten työterveyshuolloista joka toinen ennakoi alle kymmenen työntekijän yritysten osuuden lisääntyvän, seurantakyselyssä enää joka kolmas.

10–19 työntekijän yritysten osuuden arveltiin lisääntyvän useammin lääkärikeskuksissa kuin muissa työterveyshuollon tuottajaryhmissä molemmissa kyselyissä. Samoin suurimpien, vähintään 20 henkilöä työllistävien yritysten osuuden arvioitiin lisääntyvän useimmin lääkärikeskuksissa sekä alku- että seurantakyselyssä. Työterveyshuoltoyksiköiden edustajien arviot yksikkönsä yritysasiakaskunnan muutoksista työterveyshuoltopalvelujen tuottajaryhmittäin alku- ja seurantakyselyssä on esitetty liitteessä 14.

Työterveyshuoltoyksiköiden kyky vastata yritysten työterveyshuoltopalvelujen kysyntään

Alkukyselyssä yhdeksän kymmenestä työterveyshuoltoyksiköstä arvioi pystyvänsä vastaamaan erittäin tai melko hyvin erityisesti yrittäjien ja pienten, alle 50 henkilöä työllistävien yritysten työterveyshuoltopalvelujen kysyntään. Keskisuurten yritysten palvelukysyntään pystyi vastaamaan hyvin neljä viidestä työterveyshuoltoyksiköstä ja suurten yritysten palvelukysyntään hieman harvempi. Seurantakyselyssä arviot pysyivät lähes ennallaan. (Taulukko 13.)

Taulukko 13. Työterveyshuoltoyksiköiden kyky vastata yritysten työterveyshuoltopalvelujen kysyntään, prosenttia vastanneista työterveyshuoltoyksiköiden edustajista alkukyselyssä 2013 (n=174) ja seurantakyselyssä 2014 (n=126)

	Yrittäjät		<50 henkilön yritykset		50–249 henkilön yritykset		≥250 henkilön yritykset	
Kyky vastata yritysten työterveyspalvelujen kysyntään	Alkukysely 2013 (%)	Seurantakysely 2014 (%)	Alkukysely 2013 (%)	Seurantakysely 2014 (%)	Alkukysely 2013 (%)	Seurantakysely 2014 (%)	Alkukysely 2014 (%)	Seurantakysely 2014 (%)
Erittäin hyvin	35,3	51,6	34,5	53,6	40,7	47,2	35,7	35,5
Melko hyvin	56,4	44,4	57,9	40,8	42,4	36,0	37,4	41,9
Siltä väliltä	6,5	3,2	5,8	4,8	7,6	12,8	12,3	12,9
Melko huonosti	1,8	0,8	1,8	0,8	8,7	4,0	8,8	7,3
Erittäin huonosti	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,0	5,8	2,4

Sekä alkukyselyssä että seurantakyselyn mukaan yrittäjien ja pienten, alle 50 henkilöä työllistävien yritysten palvelukysyntään pystyttiin vastaamaan vähintään melko hyvin kaikissa työterveyshuoltopalvelujen tuottajaryhmissä. Lääkärikeskukset arvioivat molemmissa kyselyissä pystyvänsä vastaamaan näiden asiakkaiden palvelukysyntään erittäin hyvin useammin kuin muiden työterveyshuoltopalvelujen tuottajien työterveyshuoltoyksiköt.

Yhdeksän kymmenestä työnantajien omista ja yhteisistä sekä lääkärikeskusten työterveyshuoltoyksiköistä arvioi pystyvänsä vastaamaan vähintään melko hyvin myös keskisuurten yritysten palvelukysyntään molemmissa kyselyissä. Samoin arvioi alkukyselyssä kol-

me neljästä kunnallisesta palveluntuottajasta. Seurantakyselyssä terveyskeskusten arviot laskivat hieman liikelaitosten arvioiden pysyessä lähes ennallaan.

Lääkärikeskusten työterveyshuollot pystyivät vastaamaan parhaiten suurten yritysten palvelujen kysyntään jo alkukyselyssä, ja nämä arviot vahvistuivat entisestään seuranta-kyselyssä. Työnantajien omien ja yhteisten sekä kunnallisten liikelaitosten työterveyshuol-tojen arviot kyvystään vastata suurten yritysten palvelukysyntään paranivat eniten alku- ja seurantakyselyn välillä. Terveyskeskusten arviot pysyivät lähes ennallaan. Työterveys-huoltoyksiköiden kyky vastata yritysten palvelukysyntään on esitetty palvelujen tuottaja-ryhmittäin liitteessä 15.

Työterveyshuoltopalvelujen markkinointi

Joka toinen työterveyshuoltoyksikkö ei markkinoinut palvelujaan yrityksille lainkaan tai markkinoi niitä melko laimeasti. Aktiivisen markkinoinnin kohteina olivat yleisimmin kes-kisuuret ja suuret yritykset. Tilanne ei muuttunut merkittävästi tutkimusaikana, joskin yrittäjille suunnattu markkinointi yleistyi hieman: alkukyselyssä joka viides työterveys-huoltoyksikkö markkinoi palvelujaan yrittäjille erittäin tai melko aktiivisesti, seuranta-kyselyssä joka neljäs. (Taulukko 14.)

Työterveyshuoltopalvelujen tuottajaryhmien väliset erot markkinoinnissa olivat selvät: lääkärikeskusten työterveyshuoltoyksiköt markkinoivat aktiivisimmin palvelujaan kaiken kokoisille yrityksille. Terveyskeskuksissa ja kunnallisissa liikelaitoksissa aktiivinen markki-nointi oli harvinaista ja väheni entisestään tutkimusaikana. Työnantajien omien ja yhteis-ten työterveyshuoltoyksiköiden aktiiviset markkinointiponnistukset olivat alkukyselyssä yhtä vähäisiä kuin kunnallisissa työterveyshuolloissa, mutta yleistyivät hieman seuranta-kyselyssä. Lääkäriasemien työterveyshuoltoyksiköiden palvelujen markkinointi erityisesti yrittäjille ja pienille yrityksille yleistyi selvästi tutkimusaikana. (Taulukko 15).

Taulukko 14. Työterveyshuoltopalvelujen markkinointi yrittäjille ja yrityksille, prosenttia vastanneista työterveyshuoltoyksiköiden edustajista alkukyselyssä 2013 (n=174) ja seurantakyselyssä 2014 (n=126)

	Yrittäjät		Alle 50 henkilön yritykset		50–249 henkilön yritykset		≥250 henkilön yritykset	
	Alku-kysely 2013 (%)	Seuran-takysely 2014 (%)	Alku-kysely 2013 (%)	Seuran-takysely 2014 (%)	Alku-kysely 2013 (%)	Seuran-takysely 2014 (%)	Alku-kysely 2014 (%)	Seuran-takysely 2014 (%)
Työterveyshuolto-palvelujen markkinointi								
Erittäin aktiivisesti	2,4	8,9	5,3	8,8	16,1	16,1	16,6	15,5
Melko aktiivisesti	17,7	16,9	20,7	20,8	19,0	19,4	19,5	17,1
Siltä väliä	22,3	20,2	18,3	18,4	17,3	16,1	16,6	16,3
Melko laimeasti	28,2	31,4	26,1	30,4	16,7	25,8	18,3	26,7
Ei lainkaan	29,4	22,6	29,6	21,6	30,9	22,6	29,0	24,4

Taulukko 15. Erittäin tai melko aktiivinen työterveyshuoltopalvelujen markkinointi yrittäjille ja yrityksille, prosenttia vastanneista työterveyshuoltoyksiköiden edustajista työterveyshuoltopalvelujen tuottajittain alkukyselyssä 2013 (n=174) ja seurantakyselyssä 2014 (n=126)

	Yrittäjät		Alle 50 henkilön yritykset		50–249 henkilön yritykset		≥250 henkilön yritykset	
	Alku-kysely 2013 (%)	Seuran-takysely 2014 (%)	Alku-kysely 2013 (%)	Seuran-takysely 2014 (%)	Alku-kysely 2013 (%)	Seuran-takysely 2014 (%)	Alku-kysely 2014 (%)	Seuran-takysely 2014 (%)
Työterveyshuolto-palvelujen tuottajat (vastanneiden lukumäärät 2013/2014)								
Terveyskeskuksen työterveyshuolto tai kunnallinen liikelaitos (n=80/n=59)	12,8	8,6	15,2	8,6	12,7	10,3	15,2	8,6
Työnantajien omat ja yhteiset työterveys-asetat (n=11/n=9)	0,0	22,2	10,0	33,3	10,0	44,4	11,1	25,0
Lääkärikeskukset ja muut yksityiset työterveysasetat (n=83/n=57)	29,3	43,9	38,8	50,0	60,8	59,7	59,3	57,9

Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon kehittämisen tärkeys työterveyshuoltoyksiköille

Työterveyshuoltoyksiköiden edustajat pitivät sekä yrittäjien että pienten yritysten työterveyshuoltoa tärkeänä kehittämiskohteena. Neljä viidestä vastanneesta piti yrittäjien työterveyshuollon kehittämistä melko tai erittäin tärkeänä omassa työterveyshuoltoyksikössään. Pienten yritysten työterveyshuollon kehittäminen koettiin vieläkin tärkeämmäksi: lähes kaikki vastanneet pitivät sitä vähintään melko tärkeänä. (Taulukko 16.)

Taulukko 16. Yrittäjien ja pienten, alle 50 henkilöä työllistävien yritysten työterveyshuollon kehittämisen tärkeys työterveyshuoltoyksiköille, prosenttia vastanneista työterveyshuoltoyksiköiden edustajista alkukyselyssä 2013 (n=174) ja seurantakyselyssä 2014 (n=126)

	Yrittäjien työterveyshuolto		Pienten, alle 50 henkilöä työllistävien yritysten työterveyshuolto	
Työterveyshuoltoyksiköiden arviot yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon kehittämisen tärkeydestä	Alkukysely 2013 (%)	Seuranta- kysely 2014 (%)	Alkukysely 2013 (%)	Seuranta- kysely 2014 (%)
Erittäin tärkeä	35,7	41,1	63,8	61,1
Melko tärkeä	42,7	37,1	31,6	33,3
Siltä väliltä	14,6	16,1	2,3	5,6
Ei kovin tärkeä	6,4	4,9	2,3	0,0
Ei lainkaan tärkeä	0,6	0,8	0,0	0,0

Työterveyshuoltopalvelujen eri tuottajien näkemykset kehittämisen tärkeydestä olivat samansuuntaisia, eikä niihin tullut merkittäviä muutoksia tutkimusaikana. Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon kehittämisen tärkeys työterveyshuoltoyksiköissä työterveyshuoltopalvelujen tuottajittain on esitetty liitteessä 16.

6.3 Toimintatavat yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollossa

Työterveyshuollon toimintatapoja yrittäjien, joilla ei ollut työntekijöitä, ja pienten, alle 20 henkilöä työllistävien yritysten työterveyshuoltopalveluissa tarkasteltiin pienten yritysten työterveyshuoltomallin kolmessa vaiheessa, joita ovat 1) työterveyshuoltosopimusneuvottelu ja sopimuksen solmiminen, 2) työterveyshuoltotoiminnan käynnistäminen ja 3) jatkuva työterveyshuoltotoiminta (ks. kuva 1, sivu 10). Tarkastelu perustui työterveyshuoltohenkilöstön vastauksiin alku- ja seurantakyselyissä.

Työterveyshuoltosopimusneuvottelu

Yrittäjien ja pienten, alle 20 henkilöä työllistävien yritysten työterveyshuoltopalvelujen sopimusneuvotteluista vastasi yleisimmin työterveyshuollon ammattihenkilö sekä palvelujen myyntiä ja markkinointia hoitava henkilö niin alkukyselyssä kuin seurannassakin. Seurantakyselyssä työterveyshuollon ammattihenkilön rooli sopimusneuvotteluissa vahvistui hieman. (Taulukko 17.)

Taulukko 17. Yrittäjien ja alle 20 henkilön yritysten työterveyshuoltosopimusneuvottelun toteuttaja, prosenttia työterveyshuoltohenkilöstöstä alkukyselyssä 2013 (n=1107) ja seurantakyselyssä 2014 (n=528)

Sopimusneuvottelusta vastaava henkilö työterveyshuoltoyksikössä; mahdollisuus valita useampia vaihtoehtoja	Alkukysely 2013 (%)	Seurantakysely 2014 (%)
Työterveyshuollon ammattihenkilö	47,8	50,9
Työterveyshuollon asiantuntija	5,1	5,7
Myyntiä tai markkinointia hoitava henkilö	43,5	42,6
Työterveyshuoltoyksiköstä vastaava henkilö	30,6	30,3
En osaa sanoa	1,8	1,1
Joku muu henkilö	8,7	6,4

Työterveyshuollon ammattihenkilön rooli työterveyshuoltosopimuksesta neuvoteltaessa oli keskeinen erityisesti terveyskeskuksissa, eikä siihen tullut muutosta seurantakyselyssä. Samoin kunnallisissa liikelaitoksissa työterveyshuollon ammattihenkilön rooli sopimusneuvotteluissa oli vahva ja vahvistui edelleen tutkimusaikana. Lääkärikeskuksissa neuvotte-

luista vastasi yleisimmin myynti- tai markkinointihenkilö, eikä siinä tapahtunut muutoksia tutkimusaikana. Työterveyshuoltopalvelusopimuksesta neuvottelemisen eri työterveyshuoltopalvelujen tuottajittain on esitetty liitteessä 17.

Yrittäjien ja alle 20 henkilöä työllistävien yritysten työterveyshuoltopalveluista neuvoteltiin yleisimmin työterveysasemalla (51,4 %), puhelimitse (47,9 %) tai sähköpostitse (36,6 %). Näiden menettelytapojen yleisyyteen ei tullut muutoksia tutkimusaikana. Runsas neljännes (28,0 %) työterveyshuoltohenkilöstön alkukyselyyn vastanneista ilmoitti neuvotteluja käytävän aina, usein tai melko usein myös yrittäjän työpaikalla ja pienissä yrityksissä. Työpaikalla neuvottelemisen lisääntyi vain hieman tutkimusaikana (31,0 % seurantakyselyssä).

Työterveyshuoltotoiminnan käynnistäminen

Tietojen antaminen: Työterveyshuoltohenkilöstön tietojen antaminen työterveyshuollosta sekä sen järjestämiseen ja työkyvyn tukemiseen liittyvistä asioista yleistyi jonkin verran tutkimusaikana. Eniten lisääntyi tietojen antaminen siitä, miten työkyvyn toimintakäytännöistä sovitaan ja työterveyshuollon toimintaa suunnitellaan sekä miten työnantajan tulee tiedottaa työterveyshuoltosopimuksesta työntekijöille ja miten työterveysyhteistyötä suunnitellaan. (Taulukko 18.)

Taulukko 18. Tietojen antaminen työterveyshuollosta ja siitä sopimiseen liittyvistä asioista yrittäjille ja alle 20 henkilön yrityksille. Aina, usein tai melko usein vastanneen työterveyshuoltohenkilöstön osuudet alkukyselyssä 2013 (n=1107) ja seurantakyselyssä 2014 (n=528)

Asiat, joista annettiin tietoa aina, usein tai melko usein työterveyshuoltopalvelujen käynnistyessä	Alkukysely 2013 (%)	Seurantakysely 2014 (%)
Työterveyshuollon tehtävistä	81,8	84,1
Työterveyshuollon tarkoituksesta	80,5	81,6
Hyvistä työkyvyn hallinnan toimintakäytännöistä	77,8	79,3
Miten työkyvyn tuen toimintakäytännöistä sovitaan	73,5	77,4
Miten työterveyshuollon toimintaa suunnitellaan	72,1	76,0
Miten työterveysyhteistyötä suunnitellaan	70,2	73,7
Työnantajan velvollisuudesta järjestää työterveyshuoltopalvelut työntekijöille	70,6	72,8
Miten työnantajan tulee tiedottaa työterveyshuoltosopimuksesta työntekijöille	66,4	70,3

Työterveyshoitajat ja -lääkärit antoivat selvästi yleisemmin tietoa työterveyshuollon perusasioista kuin työterveyshuollon asiantuntijat, eikä tähän tullut muutosta tutkimusaikana. (Taulukko 19.) Tietoa annettiin yleisemmin suullisesti (82,9 %) kuin kirjallisesti (65,2 %), eikä tilanne muuttunut tutkimusaikana (82,1 % ja 68,5 %).

Taulukko 19. Tietojen antaminen työterveyshuollosta ja siitä sopimiseen liittyvistä asioista yrittäjille ja alle 20 henkilön yrityksille. Aina, usein tai melko usein vastanneiden osuudet alkukyselyssä 2013 ja seurantakyselyssä 2014 työterveyshuollon ammattiryhmittäin

	Työterveys- hoitajat		Työterveys- lääkärit		Työfysio- terapeutit		Työterveys- psykologit	
Asiat, joista annettiin tietoa aina, usein tai melko usein	Alku- kysely (n=745) (%)	Seu- ranta- kysely (n=368) (%)	Alku- kysely (n=183) (%)	Seu- ranta- kysely (n=77) (%)	Alku- kysely (n=123) (%)	Seu- ranta- kysely (n=57) (%)	Alku- kysely (n=48) (%)	Seu- ranta- kysely (n=22) (%)
Työterveyshuollon tehtävistä	94,7	95,1	60,9	70,7	47,8	50,9	38,6	28,6
Työterveyshuollon tarkoituksesta	93,7	93,2	58,4	68,0	48,2	46,2	29,6	19,1
Hyvistä työkyvyn hallinnan toimintakäytännöistä työpaikalla	89,3	88,2	59,8	74,7	48,3	39,6	38,6	42,9
Miten työterveyshuollon toimintaa suunnitellaan	87,2	88,7	53,2	65,8	26,8	26,9	13,6	15,0
Miten työterveysyhteistyötä suunnitellaan	84,2	85,4	53,5	67,1	26,8	23,1	13,6	20,0
Työnantajan velvollisuudesta järjestää työterveyshuolto-palvelut työntekijöille	85,6	86,0	51,2	61,8	24,6	23,8	11,4	9,5
Miten työnantajan tulee tiedottaa työterveys-huoltosopimuksesta työntekijöille	81,2	82,0	50,3	59,2	19,6	28,9	9,0	10,5

Työterveystarpeiden kartoittaminen: Yleisin tapa kartoittaa työterveystarpeita oli yrittäjän ja pienessä yrityksessä työnantajan edustajan haastatteleminen. Tämä toimintatapa yleistyi edelleen hieman tutkimusaikana. Työntekijöiden haastattelu työnantajan edustajan lisäksi oli selvästi harvinaisempaa, vaikka se yleistyiikin hieman tutkimusaikana. (Taulukko 20.)

Kaksi kolmesta työterveyshuoltohenkilöstön alkukyselyyn vastanneesta ilmoitti, että yrittäjien työterveystarpeiden selvittämiseksi tehdään työpaikkaselvitys. Työpaikkaselvityksen tekemisestä pienten yritysten työterveystarpeiden selvittämiseksi raportoi neljä viidestä kyselyyn vastanneesta. Seurantakyselyssä työpaikkaselvitykset yleistyivät selvästi niin yrittäjien kuin pienten yritysten työterveyshuollossa.

Kyselyjä terveystarpeiden kartoittamiseksi tehtiin pienissä yrityksissä joka neljännen alkukyselyyn vastanneen mukaan, ja ne yleistyivät jonkin verran tutkimusaikana. Myös terveystarkastuksia käytettiin työterveystarpeiden selvittämisessä: seurantakyselyssä yrittäjille niitä ilmoitti tehneensä kolme viidestä vastanneesta ja pienten yritysten henkilöstölle joka toinen. (Taulukko 20.)

Taulukko 20. Toimenpiteet yrittäjien ja alle 20 henkilön yritysten työterveystarpeiden selvittämiseksi. Aina, usein tai melko usein vastanneen työterveyshuoltohenkilöstön osuudet alkukyselyssä 2013 (n=1107) ja seurantakyselyssä 2014 (n=528)

	Yrittäjät		Pienet, alle 20 henkilön yritykset	
	Alku- kysely 2013 (%)	Seuranta- kysely 2014 (%)	Alku- kysely 2013 (%)	Seuranta- kysely 2014 (%)
Toimenpiteet työterveyshuollon sisällöstä sovittaessa; vastausvaihtoehdot aina, usein tai melko usein				
Haastatellaan yrittäjää	86,5	88,5		
Tehdään työpaikkaselvitys	68,1	76,4	79,1	86,9
Tehdään terveystarkastus yrittäjälle	–	59,5		
Haastatellaan työnantajaa työpaikan työterveystarpeista			90,4	92,1
Haastatellaan työntekijöiden edustajia työpaikan työterveystarpeista			43,8	46,8
Tehdään terveystarkastus yrityksen henkilöstölle			–	50,9
Tehdään kysely, jolla selvitetään työpaikan työterveystarpeita			24,8	28,8

– tieto puuttuu

Työterveysyhteistyön ja työterveyshuollon toiminnan suunnittelu

Tavoitteiden asettaminen: Konkreettisten tavoitteiden asettaminen ja tavoitteista sopiminen yrittäjien ja pienissä yrityksissä työnantajan edustajien kanssa yleistyi hieman tutkimusaikana. Alkukyselyssä kolme neljästä ilmoitti, että yrittäjien työterveyshuollon tavoitteet asetettiin yhteistyössä yrittäjän kanssa, seurantakyselyssä samoin vastasi neljä viidestä. (Taulukko 21.)

Pienten yritysten työntekijöiden osallistuminen työterveyshuoltotoiminnan tavoitteiden asettamiseen yleistyi hieman tutkimusaikana, joskin edelleen tavoitteet asetettiin useimmin työnantajan ja työterveyshuoltohenkilöstön yhteistyössä. Tavoitteiden kirjaaminen yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon toimintasuunnitelmaan yleistyi: seurantakyselyssä siitä raportoi yhdeksän kymmenestä työterveyshuollon ammattilaisesta. (Taulukko 21.)

Taulukko 21. Tavoitteiden asettaminen ja niiden kirjaaminen yrittäjien ja alle 20 henkilön yritysten työterveyshuollossa. Aina, usein tai melko usein vastanneen työterveyshuoltohenkilöstön osuudet alkukyselyssä 2013 (n=1107) ja seurantakyselyssä 2014 (n=528)

	Yrittäjät		Pienet, alle 20 henkilön yritykset	
	Alkukysely 2013 (%)	Seuranta-kysely 2014 (%)	Alkukysely 2013 (%)	Seuranta-kysely 2014 (%)
Työterveyshuoltotoiminnan tavoitteista sopiminen ja niiden kirjaaminen; vastausvaihtoehdot aina, usein tai melko usein				
Työterveyshuollon toiminnalle asetetaan konkreettiset tavoitteet	75,2	77,6	83,5	87,1
Tavoitteet asetetaan yhdessä yrittäjän kanssa	76,5	81,1		
Tavoitteet asetetaan yhdessä työnantajan kanssa			81,4	87,4
Tavoitteet asetetaan yhdessä työnantajan ja työntekijöiden kanssa			39,0	42,2
Tavoitteet kirjataan yrittäjän työterveyshuollon toimintasuunnitelmaan	83,8	87,0	87,9	91,7

Työterveyshuoltotoiminnan tavoitteiden asettamisen ja niiden kirjaamisen käytännöt eivät olleet yhtä yleisesti kaikkien työterveyshuollon ammattilaisten tiedossa. Parhaiten niistä olivat selvillä työterveyshoitajat ja -lääkärit. Eniten epätietoisuutta niistä oli työterveyspsykologeilla ja työfysioterapeuteilla. (Taulukko 22.)

Taulukko 22. Tavoitteiden asettaminen ja niiden kirjaaminen yrittäjien ja alle 20 henkilön yritysten työterveyshuollossa. En osaa sanoa -vastanneiden osuudet alkukyselyssä 2013 ja seurantakyselyssä 2014 työterveyshuollon ammattiryhmittäin

	Työterveys- hoitajat		Työterveys- lääkärit		Työfysio- terapeutit		Työterveys- psykologit	
Työterveyshuoltotoimin- nan tavoitteista sopimi- nen; en osaa sanoa -vaihtoehto	Alku- kysely (n=745) (%)	Suu- ranta- kysely (n=368) (%)	Alku- kysely (n=183) (%)	Seu- ranta- kysely (n=77) (%)	Alku- kysely (n=123) (%)	Seu- ranta- kysely (n=57) (%)	Alku- kysely (n=48) (%)	Seu- ranta- kysely (n=22) (%)
Yrittäjien työterveyshuollon tavoitteet								
Työterveyshuollon toiminnalle asetetaan konkreettiset tavoitteet	7,2	4,2	10,9	6,6	20,2	19,6	35,7	45,5
Tavoitteet asetetaan yhdessä yrittäjän kanssa	7,2	3,9	11,3	6,7	21,9	21,4	37,2	45,5
Tavoitteet kirjataan yrittä- jän työterveyshuollon toimintasuunnitelmaan	6,9	3,9	11,4	6,6	20,3	18,2	39,5	40,9
Pienten yritysten työterveyshuollon tavoitteet								
Työterveyshuollon toiminnalle asetetaan konkreettiset tavoitteet	1,8	1,1	7,9	2,6	22,0	14,6	25,6	25,0
Tavoitteet asetetaan yhdessä työnantajan kanssa	1,8	0,8	8,5	2,6	20,0	12,7	27,9	25,0
Tavoitteet asetetaan yhdessä työnantajan ja työntekijöiden kanssa	2,9	0,6	10,8	2,7	28,7	14,6	38,1	45,0
Tavoitteet kirjataan yrityk- sen työterveyshuollon toimintasuunnitelmaan	1,4	0,6	8,4	2,6	22,9	12,7	32,6	25,0

Tutkimusaikana työterveyshoitajien ja työterveyslääkärien tietoisuus yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon tavoitteiden asettamisen käytännöistä parani (taulukko 22).

Työterveyshuoltopalvelujen sisällöstä sopiminen: Työterveyshuoltopalvelujen sisällöstä neuvoteltiin useimmin työnantajien kanssa, ja tämä yleistyi entisestään tutkimusajana (aina, usein tai melko usein vastanneet 88,7 %, n=1107 alkukyselyssä ja 94,0 %, n=528 seurantakyselyssä). Työntekijöiden osallistuminen sisällöstä sopimiseen oli selvästi harvinaisempaa. Heidän osallistumisestaan raportoi 43,9 prosenttia alkukyselyyn ja 41,5 prosenttia seurantakyselyyn vastanneista työterveyshuollon ammattilaisista.

Yrittäjien työterveyshuoltopalvelujen kirjaaminen yksityiskohtaiseksi yrittäjän työterveyshuollon toimintasuunnitelmaksi oli yleistä ja yleistyi tutkimusajana: 84,1 prosenttia alkukyselyssä ja 87,0 prosenttia seurantakyselyssä ilmoitti, että yksityiskohtainen toimintasuunnitelma tehtiin aina, usein tai melko usein.

Myös pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen kirjaaminen yksityiskohtaiseksi yrityksen työterveyshuollon toimintasuunnitelmaksi yleistyi tutkimusajana. Alkukyselyyn vastanneista 85,3 prosenttia raportoi, että palvelusisällöt kirjataan pienten yritysten työterveyshuollon toimintasuunnitelmaan aina, usein tai melko usein. Seurantakyselyssä samoin ilmoitti 91,7 prosenttia vastanneista.

Sopiminen työterveysyhteistyöstä työkyvyn tukemiseksi: Sopiminen yrittäjän omasta toiminnasta työkykynsä tukemiseksi yleistyi tutkimusajana, samoin yleistyi sopiminen siitä, mitä työterveyshuolto tekee yrittäjän työkyvyn tukemiseksi (taulukko 23). Neljä viidestä (82,2 %) työterveyshuoltohenkilöstön seurantakyselyyn vastanneesta ilmoitti, että yrittäjä ja työterveyshuolto sopivat, mitä he yhdessä tekevät yrittäjän työkyvyn tukemiseksi.

Runas kolmannes (36,8 %) työterveyshuoltohenkilöstöstä ilmoitti sekä alku- että seurantakyselyssä, että yrittäjän omasta toiminnasta työkykynsä tukemiseksi sovittiin sekä kirjallisesti että suullisesti. Lähes yhtä moni (32,5 % alkukyselyssä ja 33,2 % seurantakyselyssä) ilmoitti, että asiasta sovittiin vain suullisesti. Alkukyselyssä joka neljäs (25,3 %) ja seurantakyselyssä joka viides (20,5 %) ei tiennyt sopimisen tavasta. Työterveyshuollon toiminnasta yrittäjän työkyvyn tukemiseksi sovittiin useimmin sekä kirjallisesti että suullisesti (53,6 % alkukyselyssä ja 52,7 % seurantakyselyssä). Työterveyshuollon toiminnan sopimisen tavasta ei tiennyt joka viides (19,6 %) alkukyselyyn ja joka seitsemäs (14,1 %) seurantakyselyyn vastanneista työterveyshuollon ammattilaisista.

Pienten yritysten omasta, työkykyä tukevasta toiminnasta sopiminen yleistyi selvästi tutkimusaikana. Sopiminen työterveyshuollon toiminnasta työkyvyn tukemiseksi pienten yritysten kanssa säilyi lähes ennallaan tutkimusaikana. (Taulukko 23.) Työpaikan ja työterveyshuollon yhteisistä toimista työkyvyn tukemiseksi sopiminen oli seurantakyselyn mukaan hyvin yleistä; siitä raportoi viisi kuudesta (86,8 %). Työpaikan omista toimista työkyvyn tukemiseksi sovittiin useimmin sekä kirjallisesti että suullisesti (56,9 % alkukyselyssä ja 54,7 % seurantakyselyssä). Tutkimusaikana pelkkä kirjallinen sopiminen yleistyi merkittävästi (18,4 % alkukyselyssä ja 25,6 % seurantakyselyssä).

Työterveyshuollon toiminnasta työkyvyn tukemiseksi pienissä yrityksissä sovittiin yleisimmin sekä kirjallisesti että suullisesti (62,1 % alkukyselyssä ja 57,6 % seurantakyselyssä). Pelkkä kirjallinen sopiminen yleistyi tutkimusaikana: siitä raportoi 23,5 prosenttia alkukyselyssä ja 31,4 prosenttia seurantakyselyssä. Pienten yritysten omasta toiminnasta sopimisen tavoista ei tiennyt 13,4 prosenttia alkukyselyyn ja 7,9 prosenttia seurantakyselyyn vastanneista. Työterveyshuollon toiminnan osalta vastaavat osuudet olivat 10,0 prosenttia alkukyselyssä ja 6,1 prosenttia seurantakyselyssä.

Taulukko 23. Työkyvyn tukemisesta sopiminen yrittäjien ja alle 20 henkilön yritysten työterveyshuollosa. Aina, usein tai melko usein vastanneen työterveyshuoltohenkilöstön osuudet alkukyselyssä 2013 (n=1107) ja seurantakyselyssä 2014 (n=528)

	Yrittäjät		Pienet, alle 20 henkilön yritykset	
	Alkukysely 2013 (%)	Seuranta-kysely 2014 (%)	Alkukysely 2013 (%)	Seuranta-kysely 2014 (%)
Sopiminen yrittäjän/yrityksen ja työterveyshuollon toimista työkyvyn tukemiseksi; vaihtoehdot aina, usein tai melko usein	71,8	78,3		
Sovitetaan, mitä yrittäjä itse tekee työkyvyn tukemiseksi				
Sovitetaan, mitä työterveyshuolto tekee yrittäjän työkyvyn tukemiseksi	85,1	90,1		
Sovitetaan, miten työpaikalla toimitaan työkyvyn tukemiseksi			80,3	86,4
Sovitetaan, mitä työterveyshuolto tekee työkyvyn tukemiseksi työpaikalla			91,5	93,9

Pienten yritysten kanssa sovittiin yleisesti seuraavista asioista: miten työpaikalla tuetaan ennakoivasti työkykyä, milloin sairauspoissaoloista ilmoitetaan työterveyshuoltoon ja miten niitä seurataan, milloin työterveyshuollossa tehdään työkyvyn arviointi ja milloin pidetään työterveysneuvottelu. Vähän harvinaisempaa oli sopiminen siitä, miten työnantaja ja työterveyshuolto ovat yhteydessä työntekijään pitkän sairausloman aikana ja miten toimitaan, kun työntekijä palaa työhön pitkän sairausloman jälkeen. Näistä asioista sopiminen yleistyi hieman tutkimusaikana lukuun ottamatta työkyvyn arviointia, josta sopiminen säilyi ennallaan. (Taulukko 24.)

Taulukko 24. Työkyvyn tukemisen toimintatavoista sopiminen alle 20 henkilön yritysten kanssa. Aina, usein tai melko usein vastanneen työterveyshuoltohenkilöstön osuudet alkukyselyssä 2013 (n=1107) ja seurantakyselyssä 2014 (n=528)

Sopiminen työkyvyn tukemiseen liittyvistä toimintatavoista; vaihtoehdot aina, usein tai melko usein	Alkukysely 2013 (%)	Seurantakysely 2014 (%)
Varhainen työkyvyn tukeminen	90,6	92,7
Sairauspoissaoloista tiedottaminen työterveyshuollosekille	87,8	90,9
Sairauspoissaolojen seuranta	89,3	91,0
Työnantajan yhteydenpito työntekijään pitkän sairausloman aikana	68,3	71,6
Työterveyshuollon yhteydenpito työntekijään pitkän sairausloman aikana	65,7	70,9
Työterveysneuvottelu	85,4	87,0
Työkyvyn arviointi	87,0	86,9
Työhön paluun tuki pitkän sairausloman jälkeen	77,7	79,9

Työkyvyn tuen eri toimintatavoista sovittiin useimmin sekä suullisesti että kirjallisesti. Poikkeus tästä oli työterveyshuollon ja työnantajan yhteydenpito työntekijään pitkän sairausloman aikana: tästä raportoi alkukyselyssä keskimäärin joka kolmas (38,6 % työterveyshuollon yhteydenpidosta ja 33,4 % työnantajan edustajan yhteydenpidosta). Yhteydenpidosta työntekijään pitkän sairausloman aikana samoin kuin useimmista muista kysytyistä työkyvyn tuen toimintatavoista (ks. taulukko 24) sopiminen sekä suullisesti että kirjallisesti yleistyi selvästi tutkimusaikana. Työkyvyn tuen toimintatavoista sopiminen yritysten työterveyshuollossa työterveyshenkilöstön mukaan alku- ja seurantakyselyssä on esitetty liitteessä 18.

Sopiminen vaikuttavuuden arvioimisesta: Runsas puolet (54,1 %, n=1107) alkukyselyyn vastanneista työterveyshuollon ammattilaisista ilmoitti, että yrittäjien työterveyshuollon toimintasuunnitelman tekemisen yhteydessä sovittiin, miten toiminnan vaikuttavuutta arvioidaan. Vaikuttavuuden arvioinnista sopiminen yleistyi hieman tutkimusaikana (56,8 %, n=528 seurantakyselyssä). Tätä yleisempää oli vaikuttavuuden arvioinnista sopiminen pienten yritysten työterveyshuollossa, ja se yleistyi edelleen tutkimusaikana (59,6 % alkukyselyssä ja 65,2 % seurantakyselyssä).

Yrittäjien työterveyshuollossa vaikuttavuuden arvioimisen konkreettisten menettelytapojen kirjaaminen työterveyshuollon toimintasuunnitelmaan yleistyi tutkimusaikana. Siitä raportoi 45,1 prosenttia vastanneista alkukyselyssä ja 53,0 prosenttia seurantakyselyssä. Myös pienten yritysten työterveyshuollossa vaikuttavuuden arvioinnin kirjaaminen toimintasuunnitelmaan yleistyi: 53,2 prosenttia alkukyselyyn vastanneista ja 62,1 prosenttia seurantakyselyyn vastanneista ilmoitti, että konkreettiset arviointimenettelyt kirjataan toimintasuunnitelmaan aina, usein tai melko usein.

Työterveyshuoltotoiminnan kustannusarvio: Työterveyshuoltotoiminnan kustannusarvion liittäminen yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon toimintasuunnitelmaan yleistyi tutkimusaikana. Alkukyselyssä joka neljäs (25,9 %) työterveyshuollon ammattilainen ilmoitti, että kustannusarvio sisältyi yrittäjän työterveyshuoltosuunnitelmaan, seurantakyselyssä lähes joka kolmas (31,6 %). Vastaavat osuudet pienten yritysten osalta olivat samaa luokkaa: alkukyselyssä 24,3 prosenttia ja seurantakyselyssä 30,7 prosenttia.

Jatkuva työterveyshuoltotoiminta

Työterveyshuollon yhteydenpito yrittäjiin ja pieniin yrityksiin: Työterveyshuoltohenkilöstön säännöllinen yhteydenpito yrittäjiin ja pieniin yrityksiin vähintään kerran vuodessa yleistyi tutkimusaikana. 69,1 prosenttia vastanneista ilmoitti alkukyselyssä, että yrittäjiin ollaan säännöllisesti yhteydessä vähintään kerran vuodessa. Seurantakyselyssä samoin vastanneiden osuus oli 74,5 prosenttia. Yhteydenpidosta pieniin yrityksiin vähintään kerran vuodessa raportoi 72,4 prosenttia alkukyselyyn vastanneista. Seurantakyselyssä samoin vastanneiden osuus lisääntyi 11 prosenttiyksiköllä. (Taulukko 25.) Kaikki työterveyshenkilöstön kyselyyn vastanneet eivät olleet selvillä yhteydenpidon tiivyydestä. Yleisintä epätietoisuus oli työfysioterapeuteilla ja työterveyspsykologeilla.

Taulukko 25. Työterveyshuollon yhteydenpito yrittäjiin ja alle 20 henkilön yrityksiin, prosenttia työterveyshuoltohenkilöstöstä alkukyselyssä 2013 (n=1107) ja seurantakyselyssä 2014 (n=528)

Työterveyshuolto yhteydenpito yrittäjiin ja pieniin yrityksiin	Yrittäjät		Pienet, alle 20 henkilön yritykset	
	Alkukysely 2013 (%)	Seuranta-kysely 2014 (%)	Alkukysely 2013 (%)	Seuranta-kysely 2014 (%)
Puolivuositain tai useammin	11,6	12,9	16,4	22,8
Kerran vuodessa	57,5	61,6	56,0	61,0
Kerran kahdessa vuodessa tai useammin	13,6	12,3	12,2	8,7
En osaa sanoa	17,3	13,2	15,4	7,5

Terveyden ja työkyvyn seuranta: Terveystarkastukset olivat työterveyshuoltohenkilöstön yleisin keino seurata yrittäjien ja pienten yritysten henkilöstön terveyttä ja työkykyä, eikä tilanne muuttunut tutkimusaikana. Joka kolmannen alkukyselyyn vastanneen mukaan yrittäjien ja pienten yritysten henkilöstön terveyden ja työkyvyn seurannassa käytettiin itsearviointilomakkeita, joiden avulla myös henkilöt itse voivat arvioida terveyttään, työkykyään ja työolojaan. Itsearviointin hyödyntämiseen ei tullut muutoksia yrittäjien osalta, mutta pienissä yrityksissä niiden käyttö lisääntyi tutkimusaikana. Samoin lisääntyi itsearviointien tulosten hyödyntäminen terveystarkastuksiin kutsuttavien henkilöiden valinnassa: niiden käyttämisestä aina, usein tai melko usein pienten yritysten työterveyshuollossa raportoi joka seitsemäs alkukyselyssä ja joka viides seurantakyselyssä. (Taulukko 26.)

Taulukko 26. Terveyden ja työkyvyn seuranta yrittäjien ja alle 20 henkilön yritysten työterveyshuollossa. Aina, usein tai melko usein vastanneen työterveyshuoltohenkilöstön osuudet alkukyselyssä 2013 (n=1107) ja seurantakyselyssä 2014 (n=528)

	Yrittäjät		Pienet, alle 20 henkilön yritykset	
Yrittäjien ja pienten yritysten työntekijöiden terveyden ja työkyvyn seuranta työterveyshuollon toimesta; vaihtoehdot aina, usein tai melko usein	Alkukysely 2013 (%)	Seuranta-kysely 2014 (%)	Alkukysely 2013 (%)	Seuranta-kysely 2014 (%)
Käytetään itsearviointilomakkeita, joilla yrittäjät ja pienten yritysten henkilöstö voivat itse seurata terveyttään ja työkykyään	34,2	35,9	35,6	40,4
Käytetään itsearviointilomakkeita terveystarkastuksiin kutsuttavien seulonnassa			14,7	20,2
Säännölliset terveystarkastukset	77,1	77,0	85,7	86,0

Työterveyshuoltohenkilöstön avovastausten mukaan asiakkaiden terveyttä ja työkykyä seurattiin lisäksi Työkykyindeksin ja työterveyshuoltojen omien terveystarkastusten avulla. Seurannassa hyödynnettiin myös sairauspoissaolotietoja sekä tietoja, joita saatiin työpaikkaselvityksistä, vastaanotoilla käynneistä sekä yhteydenotoissa yrityksiin (mm. puhelinkontaktit ja neuvottelut yrityksen kanssa).

Vaikuttavuuden arviointi: Työterveyshuollon toiminnan vaikuttavuutta arvioitiin yhdessä yrittäjän kanssa aina, usein tai melko usein lähes joka toisen työterveyshuollon ammattilaisen mukaan. Yhteisen arvioinnin yleisyys säilyi samana tutkimusaikana. (Taulukko 27.) Säännönmukaiseksi toimintatavaksi (aina-vastanneet) sen ilmoitti vain joka viides (20,8 %, n=1107) vastaaja alkukyselyssä ja seurantakyselyssä (18,0 %, n=528). Harvinaisena tai melko harvinaisena työterveyshuollon ja yrittäjän yhteistä arviointia piti noin joka seitsemäs (14,9 %) alkukyselyyn ja seurantakyselyyn (15,8 %) vastannut. Pienten yritysten työterveyshuollon toiminnan vaikuttavuutta arvioitiin useimmin työnantajan kanssa, ja tämä tapa yleistyi selvästi tutkimusaikana. Pienten yritysten henkilöstön edustajan osallistuminen työterveyshuollon toiminnan arviointiin yhdessä työterveyshuollon ja työnantajan kanssa oli selvästi harvinaisempaa, vaikka se yleistyi tutkimusaikana. (Taulukko 27.)

Taulukko 27. Työterveyshuollon toiminnan vaikuttavuuden arviointi yrittäjien ja alle 20 henkilön yritysten työterveyshuollossa. Aina, usein tai melko usein vastanneen työterveyshuoltohenkilöstön osuudet alkukyselyssä 2013 (n=1107) ja seurantakyselyssä (n=528)

	Yrittäjät		Pienet, alle 20 henkilön yritykset	
	Alkukysely 2013 (%)	Seuranta-kysely 2014 (%)	Alkukysely 2013 (%)	Seuranta-kysely 2014 (%)
Työterveyshuollon toiminnan vaikuttavuuden arviointi; vaihtoehdot aina, usein tai melko usein				
Arvioidaan yhdessä yrittäjän kanssa	45,2	46,7		
Arvioidaan yhdessä työnantajan kanssa			49,6	60,9
Arvioidaan yhdessä työnantajan ja työntekijöiden edustajan kanssa			28,3	33,1

6.4 Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen sisältö

Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen sisältöä tarkasteltiin yrittäjien, joilla ei ollut työntekijöitä, ja pienten yritysten edustajien alkukysely- ja seurantakyselyjen vastauksiin perustuen.

Työpaikkaselvitykset: Työpaikkaselvitys oli tehty kolmen kyselyä edeltäneen vuoden aikana kahdessa viidestä yksin- tai yhdessä toisten yrittäjien kanssa toimivassa yrityksessä, joissa työterveyshuoltopalvelut oli järjestetty. Pienissä yrityksissä työpaikkaselvitykset olivat huomattavasti yleisempiä, vaikka niiden yleisyys laski hieman tutkimusajana. (Taulukko 28.) Riskinarvioinnin tekeminen työpaikkaselvityksen yhteydessä oli yleistä pienissä yrityksissä: siitä raportoi 85,2 prosenttia alkukyselyssä ja 82,9 prosenttia seurantakyselyssä niistä yrityksistä, joissa työterveyshuolto oli tehnyt työpaikkaselvityksen viimeisen kolmen vuoden aikana.

Lähes kaikki pienet yritykset, joissa työpaikkaselvitys oli tehty, ilmoittivat saaneensa siitä kirjallisen raportin: 91,5 prosenttia alkukyselyssä ja 90,2 prosenttia seurantakyselyssä. Runsas puolet yrityksistä (54,0 % alkukyselyssä ja 58,9 % seurantakyselyssä), joissa työpaikkaselvitys oli tehty, kertoi työterveyshuollon edustajien käyneen työpaikalla keskustelemassa työpaikkaselvityksen tuloksista sekä niihin perustuvista suosituksista ja ehdotuksista. Yrittäjistä, joiden työolosuhteita työterveyshuolto oli selvittänyt, lähes joka

toinen (45,8 % alkukyselyssä ja 48,0 % seurantakyselyssä) oli saanut työterveyshuollolta ehdotuksia työolojensa parantamiseksi.

Terveystarkastukset: Terveystarkastus oli tehty työterveyshuollon toimesta viimeisen kolmen vuoden aikana kahdelle kolmesta alku- ja seurantakyselyyn vastanneesta yrittäjästä, joilla ei ollut työntekijöitä. Pienissä yrityksissä terveystarkastuksia oli tehty yhdeksässä yrityksessä kymmenestä sekä alku- että seurantakyselyssä. (Taulukko 28.)

Tietojen ja ohjauksen saaminen terveyteen, työkykyyn ja työturvallisuuteen liittyvistä asioista: Lähes puolet yrittäjistä, joilla ei ollut työntekijöitä, ilmoitti saaneensa työterveyshuollosta tietoa ja ohjausta terveyteen ja työkykyyn liittyvistä asioista. Tietoa työturvallisuusasioista oli saanut noin joka kymmenes. Yrittäjien tietojen saaminen edellä mainituista asioista säilyi lähes ennallaan tutkimusaikana. (Taulukko 28.)

Pienissä yrityksissä tietojen saaminen työterveyshuollosta niin terveydestä ja työkyvystä kuin työturvallisuudestakin oli selvästi yleisempää kuin yrittäjien kohdalla. Tähän ei tullut muutoksia tutkimusaikana. (Taulukko 28.) Tietoja ja neuvoja työpaikan toimintatavoista työkyvyn tukemiseksi ilmoitti saaneensa 55,8 prosenttia (N=380) pienistä yrityksistä alkukyselyssä ja 57,5 prosenttia (N=261) seurantakyselyssä.

Työyhteisöjen kehittäminen: Työterveyshuolto oli osallistunut työyhteisön kehittämiseen noin joka neljännessä pienessä yrityksessä. Tilanne säilyi ennallaan tutkimusaikana. (Taulukko 28.)

Ensiapuvalmius: Vain joka 20. alkukyselyyn vastannut yrittäjä oli saanut apua työterveyshuollosta ensiapuvalmiuden järjestämiseen. Seurantakyselyssä tilanne oli lähes ennallaan. Pienten yritysten ensiapuasioissa työterveyshuolto oli vastanneiden mukaan selvästi aktiivisempi: työterveyshuolto oli auttanut ensiapuvalmiuden järjestämisessä joka neljättä pientä yritystä alku- ja seurantakyselyssä. (Taulukko 28.)

Taulukko 28. Työterveyshuollon palvelut yrittäjille ja pienille, alle 50 henkilön yrityksille kolmen viimeisen vuoden aikana, prosenttiosuudet yrittäjistä ja pienistä yrityksistä alkukyselyssä 2013 ja seurantakyselyssä 2014

	Yrittäjät		Pienet yritykset (<50 tt)	
Työterveyshuollosta saadut palvelut viimeisen 3 vuoden aikana	Alkukysely 2013 (n=120) (%)	Seuranta-kysely 2014 (n=59) (%)	Alkukysely 2013 (n=380) (%)	Seuranta-kysely 2014 (n=261) (%)
Työpaikkaselvitys	40,0	42,5	73,5	70,0
Terveystarkastus	64,2	67,8	90,8	88,1
Tietoa terveydestä ja työkyvystä	49,2	47,5	77,8	80,0
Tietoa työturvallisuudesta	10,0	13,6	73,9	71,5
Työyhteisön toiminnan kehittäminen			27,5	28,5
Ensiapuvalmiuden järjestämiseen osallistuminen	4,2	6,8	24,3	24,7

Kuntoutukseen ohjaaminen: Yrittäjistä 12,5 prosenttia ilmoitti alkukyselyssä, että työterveyshuolto oli ohjannut heidät kuntoutukseen. Vastaava osuus seurantakyselyssä oli 5,1 prosenttia. Työterveyshuollon toteuttamasta kuntoutukseen ohjaamisesta raportoi 29,3 prosenttia alkukyselyyn ja 26,8 prosenttia seurantakyselyyn osallistuneista pienistä yrityksistä.

Sairauspoissaolojen seuraaminen ja työhön palaamisen tukeminen: Sairauspoissaoloja oli seurattu työterveyshuollon toimesta noin joka neljännessä pienessä yrityksessä (28,1 % alkukyselyssä ja 25,9 % seurantakyselyssä). Noin puolet (59,6 %, N=136 alkukyselyssä ja 50,0 %, N=48 seurantakyselyssä) pienistä yrityksistä, joissa oli ollut pitkiä sairauslomia viimeisen 12 kuukauden aikana, ilmoitti työterveyshuollon olleen yhteydessä sairauslomalla olleisiin henkilöihin aina, usein tai melko usein. Työterveyshuolto oli tukenut pienten yritysten työntekijöiden työhön paluuta pitkän sairausloman jälkeen melko yleisesti. Siitä raportoi kaksi kolmesta (64,0 %) pienestä yrityksestä alkukyselyssä ja joka toinen (50,0 %) yritys seurantakyselyssä.

Työterveyshuolto oli ollut yhteydessä kolmeen 18:stä pitkällä sairauslomalla olleesta yrittäjästä alkukyselyssä. Kolme pitkällä sairauslomalla ollutta yrittäjää oli saanut työterveyshuollosta tukea työhön paluuseen. Yksi seurantakyselyyn vastanneista yrittäjistä ilmoitti olleensa pitkällä sairauslomalla.

Työkyvyn tukemisen käytännöistä sopiminen ja käytäntöjen noudattaminen

Joka kymmenes (10,2 %, N=59) työterveyshuoltopalvelut järjestänyt yrittäjä ilmoitti seurantakyselyssä, että työterveyshuollon toimijat olivat sopineet heidän kanssaan, miten työkyvyn ylläpitämiseksi toimitaan. Pienissä yrityksissä työkyvyn tukemisesta sopiminen työterveyshuollon kanssa oli yleisempää. Kolmannes (30,8 % alkukyselyssä ja 31,5 % seurantakyselyssä) pienistä yrityksistä ilmoitti, että työterveyshuollon kanssa oli sovittu, mitä yrityksessä tehdään työkyvyn ylläpitämiseksi. Työterveyshuollon toimista työkyvyn tukemiseksi oli sovittu joka viidennessä (17,1 % alkukyselyssä ja 18,3 % seurantakyselyssä) pienessä yrityksessä. Työterveyshuollon ja yrityksen yhteisistä toimista oli sopinut runsas kolmannes pienistä yrityksistä molemmissa kyselyissä (35,0 % alkukyselyssä ja 39,8 % seurantakyselyssä).

Työkyvyn tuen eri toimintakäytäntöjen selvittäminen antoi hieman toisenlaisen kuvan niistä sopimisesta pienissä yrityksissä. Yrityksen työkykyä tukevasta toiminnasta oli sovittu kahdessa kolmesta pienestä yrityksestä alkukyselyssä, ja runsaassa puolessa seurantakyselyssä. Alkukyselyssä yli puolet vastanneista ilmoitti, että yrityksessä oli sovittu seuraavista asioista: miten esimies ottaa puheeksi työkykyasiat, miten sairauspoissaoloja seurataan, miten tuetaan työhön paluuta pitkän sairausloman jälkeen, milloin työterveyshuollossa arvioidaan työntekijöiden työkykyä, milloin järjestetään työterveysneuvottelu ja miten menetellään, jos työntekijä ei pysty työkykynsä puolesta jatkamaan entisissä tehtävistään.

Työterveysneuvottelusta sopimisen yleisyys säilyi seurantakyselyssä lähes ennallaan, mutta muista asioista sopimisen yleisyys laski. Sairauspoissaolojen seurannasta sopiminen oli sekä alku- että seurantakyselyssä muista asioista sopimista alhaisemmalla tasolla. Kun yrityksissä oli sovittu työkyvyn tukemisen käytännöistä, niitä yleensä myös noudatettiin. (Taulukko 29.)

Taulukko 29. Työkyvyn tukemisen käytännöistä sopiminen ja niiden noudattaminen pienissä, alle 50 henkilön yrityksissä, prosenttia vastanneista pienistä yrityksistä alkukyselyssä 2013 (n=380) ja seuranta-kyselyssä 2014 (n=261)

Työkyvyn tukemisen käytännöt	Pienet, alle 50 henkilön yritykset					
	Alkukysely 2013			Seurantakysely 2014		
	Ei ole sovittu (%)	On sovittu, mutta ei noudateta (%)	On sovittu ja noudatetaan (%)	Ei ole sovittu (%)	On sovittu, mutta ei noudateta (%)	On sovittu ja noudatetaan (%)
Mitä työkykyä tukevaa toimintaa yritys järjestää	36,1	9,2	54,7	45,8	9,8	44,4
Milloin esimies ottaa puheeksi työkykyasiat	39,3	11,8	48,9	45,4	8,7	45,9
Miten sairauspoissaoloja seurataan	46,9	9,5	43,6	52,5	8,1	39,4
Miten tuetaan työhön paluuta	30,8	4,4	65,1	37,7	5,1	57,2
Milloin työkykyä arvioidaan	43,8	7,3	48,9	49,1	9,4	41,5
Milloin järjestetään työterveysneuvottelu	37,4	6,9	55,7	38,4	10,2	51,4
Miten menetellään, jos työntekijä ei kykene työkykynsä puolesta jatkaamaan entisissä tehtävissään	34,1	4,4	61,5	39,3	5,4	55,3

6.5 Tyytyväisyys työterveyshuoltopalveluihin ja niiden hyödyllisyyss

Yrittäjien ja pienten yritysten tyytyväisyyttä työterveyshuoltopalveluihinsa selvitettiin yrittäjien, joilla ei ollut työntekijöitä, ja pienen yritysten sekä työterveyshuoltohenkilöstön vastauksiin perustuen. Työterveyshuoltopalvelujen hyötyjen tarkastelu perustui yrittäjien ja pienten yritysten edustajien vastauksiin.

Yrittäjien ja pienten yritysten tyytyväisyys työterveyshuoltopalveluihin

Yrittäjät, joilla ei ollut työntekijöitä, olivat yleisimmin tyytyväisiä työterveyshuoltopalveluihinsa. Vähintään melko tyytyväisten yrittäjien osuus kasvoi hieman tutkimusaikana (taulukko 30). Erittäin tyytyväisiä työterveyshuoltopalveluihinsa oli kolmannes (32,1 %, N=120 alkukyselyssä ja 32,7 %, N=59 seurantakyselyssä).

Yksin ja yhdessä toisten yrittäjien kanssa toimivat yrittäjät (ei työntekijöitä) kiittivät työterveyshuoltoa avovastauksissaan yleisimmin nopeasta pääsystä hoitoon ja tutkimuksiin, useimmin lääkärin vastaanotolle sekä alkukyselyssä (55 %, N=82) että seurantakyselyssä (55 %, N=40). Työterveyshuoltohenkilöstön ammattitaitoon ilmoitti tyytyväisyytensä 17 prosenttia yrittäjistä alkukyselyssä ja 13 prosenttia seurantakyselyssä. Alkukyselyssä joka kymmenes oli tyytyväinen työterveyshuollon palvelukokonaisuuteen ja yhtä moni oli tyytyväinen työterveyshuollon ennaltaehkäiseviin palveluihin, useimmin terveystarkastuksiin. Myös seurantakyselyssä ne sisältyivät usein mainittuihin tyytyväisyyden lähteisiin.

Pienissä yrityksissä oltiin useimmin tyytyväisiä työterveyshuoltopalveluihin (taulukko 30). Erittäin tyytyväinen yrityksensä työterveyshuoltopalveluihin oli joka neljäs pienen yrityksen edustaja molemmissa kyselyissä (22,9 %, N=380 alkukyselyssä ja 20,5 %, N=261 seurantakyselyssä).

Pienissä yrityksissä oltiin tyytyväisiä useimmin samoihin asioihin kuin yrittäjien keskuudessa, eikä niiden yleisyyteen tullut merkittäviä muutoksia tutkimusaikana. Yleisimmin oltiin tyytyväisiä sairaanhoitopalvelujen hyvään saatavuuteen, erityisesti nopeaan pääsyyn lääkärin vastaanotolle. Alkukyselyssä siitä mainitsi 41 prosenttia (N=227) ja seurantakyselyssä 49 prosenttia (N=128) avokysymykseen vastanneista pienten yritysten edustajista. Seuraavaksi yleisimpiä tyytyväisyyden aiheita olivat työterveyshuoltopalvelut kokonaisuutena (15 % alkukyselyssä ja 16 % seurantakyselyssä), työterveyshuoltohenkilöstön ammattitaito (14 % alkukyselyssä ja 13 % seurantakyselyssä) ja työterveyshuollon ennaltaehkäisevät palvelut (13 % alkukyselyssä ja 16 % seurantakyselyssä). Ennaltaehkäisevistä palveluista mainittiin molemmissa kyselyissä useimmin säännölliset terveystarkastukset.

Erittäin tai melko tyytymättömiä työterveyshuoltopalveluihinsa oli keskimäärin joka 20. yrittäjä ja joka kymmenes pienen yrityksen edustaja molemmissa kyselyissä (taulukko 30).

Taulukko 30. Yrittäjien ja pienten yritysten tyytyväisyys työterveyshuoltopalveluihinsa, prosenttia yrittäjistä ja pienistä yrityksistä alkukyselyssä 2013 ja seurantakyselyssä 2014

	Yrittäjät		Pienet, alle 50 henkilön yritykset	
	Alkukysely 2013 (n=120) (%)	Seuranta-kysely 2014 (n=59) (%)	Alkukysely 2013 (n=380) (%)	Seuranta-kysely 2014 (n=261) (%)
Yrittäjien ja pienten yritysten tyytyväisyys työterveyshuoltopalveluihin				
Erittäin tai melko tyytyväinen	81,2	83,6	68,8	71,2
Siltä väliltä	15,2	9,1	19,6	19,2
Erittäin tai melko tyytymätön	3,6	7,3	11,6	9,6

Työterveyshuoltohenkilöstön arviot yrittäjä- ja alle 20 henkilöä työllistävien yritysasiakkaidensa tyytyväisyydestä työterveyshuoltopalveluihin olivat pääosin myönteisiä. He arvioivat tyytymättömien yrittäjien ja pienten yritysten osuuden selvästi vähäisemmäksi kuin mitä yrittäjät ja pienet yritykset itse raportoivat. Tutkimusaikana työterveyshuoltohenkilöstön näkemykset asiakkaiden tyytyväisyydestä vahvistuivat selvästi erityisesti pienten yritysten osalta. (Taulukko 31.)

Taulukko 31. Työterveyshuoltohenkilöstön arviot yrittäjien ja alle 20 henkilöä työllistävien yritysten tyytyväisyydestä työterveyshuoltopalveluihin, prosenttia työterveyshuoltohenkilöstöstä alkukyselyssä 2013 (n=1107) ja seurantakyselyssä 2014 (n=528)

	Yrittäjät		Pienet, alle 20 henkilön yritykset	
	Alkukysely 2013 (%)	Seuranta-kysely 2014 (%)	Alkukysely 2013 (%)	Seuranta-kysely 2014 (%)
Työterveyshuoltohenkilöstön arviot yrittäjien ja pienten yritysten tyytyväisyydestä työterveyshuoltopalveluihin				
Erittäin tai melko tyytyväinen	70,9	72,4	70,7	77,3
Siltä väliltä	27,0	26,4	26,8	21,5
Erittäin tai melko tyytymätön	2,1	1,2	2,5	1,2

Työterveyshuoltopalveluiden hyödyt yrittäjille ja pienille yrityksille

Yrittäjät, joilla ei ollut työntekijöitä, ilmoittivat avovastauksissaan hyötynensä erityisesti terveyden ja työkyvyn säännöllisestä seurannasta (22 %, N=75 alkukyselyssä ja 16 %, N=36 seurantakyselyssä), nopeasta pääsystä sairaanhoitoon (22 % alkukyselyssä ja 11 % seurantakyselyssä) sekä tiedoista ja neuvoista, joita he olivat saaneet työterveyshuollosta terveytensä ja työkykynsä ylläpitämiseksi (17 % alkukyselyssä ja 24 % seurantakyselyssä). Työterveyshuoltopalveluita piti hyödyttöminä yhdeksän prosenttia alkukyselyyn ja 11 prosenttia seurantakyselyyn vastanneista yrittäjistä.

Työnantajina toimivat yrittäjät olivat itse hyötynneet useimmin säännöllisestä terveyden seurannasta (23 %, N=250 alkukyselyssä ja 14 %, N=146 seurantakyselyssä) sekä nopeasta ja vaivattomasta pääsystä sairaanhoitoon (17 % alkukyselyssä ja 19 % seurantakyselyssä). Alkukyselyssä yhdeksän prosenttia ja seurantakyselyssä kahdeksan prosenttia työnantajayrittäjistä mainitsi, että kun työterveyshuolto oli järjestetty työntekijöille, yrittäjä saattoi olla varma, että työntekijöistä huolehditaan asianmukaisesti ja lakisääteiset velvoitteet tulevat hoidetuiksi: ”Yksi murhe vähemmän itsellä”. Työterveyshuoltopalveluista ei ollut saanut mitään hyötyä itselleen 12 prosenttia alkukyselyyn ja 13 prosenttia seurantakyselyyn vastanneista työnantajayrittäjistä.

Pienten yritysten edustajat arvioivat työterveyshuollon hyötyjä työntekijöilleen ja yrityksilleen. Työntekijöille oli ollut hyötyä useimmin helposti saatavilla olevista, työntekijöille maksuttomista sairauden ja terveydenhoitopalveluista, erityisesti nopeasta pääsystä sairaanhoitoon (34 %, N=266 alkukyselyssä ja 43 %, N=155 seurantakyselyssä). Neljännes vastanneista (25 % alkukyselyssä ja 24 % seurantakyselyssä) arvioi työntekijöiden hyötynneen työterveyden ja työkyvyn säännöllisestä seurannasta. Moni työnantaja korosti myös työterveyshuoltopalvelujen maksuttomuutta työntekijöille: työterveyshuolto oli henkilöstöetu. Alkukyselyyn vastanneista työnantajista kahdeksan prosenttia ja seurantakyselyyn vastanneista kuusi prosenttia katsoi, että työterveyshuoltopalveluista ei ollut hyötyä työntekijöille.

Yritysten saamista hyödyistä mainittiin useimmin työntekijöiden terveyden ja työkyvyn seuraaminen ja niistä huolehtiminen (alkukyselyssä 17 %, N=224 ja seurantakyselyssä 12 %, N=132) sekä nopea pääsy sairaanhoitopalveluihin (8 % alkukyselyssä ja 11 % seurantakyselyssä). Hyötynä mainittiin myös sairauspoissaolojen väheneminen (8 %

alkukyselyssä ja 15 % seurantakyselyssä). Lisäksi työterveyshuollosta oli ollut apua yritysten lakisääteisten velvoitteiden täyttämiseksi (7 % alkukyselyssä ja seurantakyselyssä). Työterveyshuoltopalveluita piti yrityksille hyödyttävänä 15 prosenttia alkukyselyyn ja 16 prosenttia seurantakyselyyn vastanneista pienten yritysten edustajista.

6.6 Yhteistyö työkyvyn tukemiseksi

Yrittäjien, joilla ei ollut työntekijöitä, ja pienten yritysten sekä työterveyshuollon keskinäistä yhteistyötä selvitettiin yrittäjien, pienten yritysten ja työterveyshuoltohenkilöstön näkökulmista. Työterveyshuollon ja yrittäjyyttä tukevien toimijoiden yhteistyön tarkastelu perustui työterveyshuoltoyksiköiden ja -henkilöstön sekä yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijoiden vastauksiin. Työterveyshuollon tunnettuutta, tietojen antamista työterveyshuollosta ja yrityspalvelujen asiakkaiden ohjaamista työterveyshuoltopalveluihin tarkasteltiin yritysneuvonnan ja -kehityksen asiantuntijoiden vastauksien perusteella.

Yrittäjien ja pienten yritysten sekä työterveyshuollon keskinäinen yhteistyö

Valtaosa työterveyshuoltopalvelut järjestäneistä yrittäjistä ja pienistä yrityksistä arvioi yhteistyötään työterveyshuollon kanssa myönteisesti niin alkukyselyssä kuin seurantakyselyssä. Yrittäjät arvioivat yhteistyön sujumista keskimäärin myönteisemmin kuin pienten yritysten edustajat. Yrittäjien myönteiset arviot yleistyivät entisestään seurantakyselyssä. Pienten yritysten edustajien arviot yhteistyön sujumisesta säilyivät ennallaan. (Taulukko 32.)

Taulukko 32. Yhteistyön sujuvuus työterveyshuollon kanssa, prosenttia yrittäjistä ja pienistä yrityksistä alkukyselyssä 2013 ja seurantakyselyssä 2014

	Yrittäjät		Pienet, alle 50 henkilön yritykset	
	Alkukysely 2013 (n=120) (%)	Seuranta-kysely 2014 (n=59) (%)	Alkukysely 2013 (n=380) (%)	Seuranta-kysely 2014 (n=261) (%)
Yrittäjien ja pienten yritysten arviot yhteistyön sujumisesta työterveyshuollon kanssa				
Erittäin tai melko hyvin	83,0	85,2	73,7	73,2
Siltä väliltä	12,5	7,4	16,7	19,2
Erittäin tai melko huonosti	4,5	7,4	9,6	7,6

Työterveyshuoltohenkilöstö arvioi yleisimmin työterveysyhteistyön toteutuvan vähintään melko hyvin yrittäjien ja alle 20 henkilöä työllistävien yritysten kanssa. Tutkimusaikana työterveyshuoltohenkilöstön myönteiset arviot yhteistyön toteutumisesta vahvistuivat jonkin verran. (Taulukko 33.)

Taulukko 33. Työterveysyhteistyön toteutuminen yrittäjien ja alle 20 henkilöä työllistävien yritysten kanssa, prosenttia työterveyshuoltohenkilöstöstä alkukyselyssä 2013 (n=1107) ja seurantakyselyssä 2014 (n=528)

	Yrittäjät		Pienet, alle 20 henkilön yritykset	
	Alkukysely 2013 (%)	Seuranta-kysely 2014 (%)	Alkukysely 2013 (%)	Seuranta-kysely 2014 (%)
Työterveyshuoltohenkilöstön arviot työterveysyhteistyön toteutumisesta yrittäjien ja pienten yritysten kanssa				
Erittäin tai melko hyvin	57,2	61,6	66,4	69,5
Siltä väliltä	34,0	31,4	28,4	26,8
Erittäin tai melko huonosti	8,8	7,0	5,2	3,7

Yhteistyö työterveyshuollon ja yrittäjyyttä tukevien toimijoiden kesken

Työterveyshuoltoyksiköiden edustajat tekivät useammin yhteistyötä yrittäjyyttä tukevien tahojen kanssa kuin työterveyshuollon ammattihenkilöt ja asiantuntijat. Työterveyshuoltoyksiköiden edustajat tekivät yleisimmin yhteistyötä yrittäjäjärjestöjen kanssa. Sitä selvästi harvinaisempaa oli yhteistyö yritysneuvonnan ja yrittäjyyttä tukevien hankkeiden kanssa. Työterveyshuoltoyksiköiden edustajien yhteistyö kaikkien em. yrittäjyyttä tukevien tahojen kanssa yleistyi selvästi tutkimusaikana. (Taulukko 34.)

Työterveyshuoltohenkilöstön yhteistyö yrittäjyyttä tukevien toimijoiden kanssa oli harvinaista. Yhteistyö yritysneuvonnan kanssa yleistyi hieman tutkimusaikana, yhteistyön yleisyys muiden kanssa säilyi lähes ennallaan. (Taulukko 34.)

Taulukko 34. Työterveyshuollon yhteistyö yrittäjyyttä tukevien tahojen kanssa, prosenttia vastanneista työterveyshuoltoyksiköiden edustajista ja työterveyshuoltohenkilöstöstä alkukyselyssä 2013 ja seuranta-kyselyssä 2014

	Työterveyshuoltohenkilöstö		Työterveyshuoltoyksiköt	
	Alkukysely 2013 (n=1107) (%)	Seuranta- kysely 2014 (n=528) (%)	Alkukysely 2013 (n=174) (%)	Seuranta- kysely 2014 (n=126) (%)
Yhteistyö yrittäjyyttä tukevien tahojen kanssa (vähintään muutaman kerran vuodessa)				
Yritysneuvontaa tekevät tahot (esim. Uusyrityskeskukset, TE- ja ELY-keskukset)	8,7	12,1	18,6	29,3
Yrittäjäjärjestöt	8,2	9,8	34,7	44,8
Yrittäjyyttä tukevat hankkeet	6,8	6,2	20,0	30,9
Muut yrittäjyyttä ja pieniä yrityksiä tukevat tahot	6,9	6,7	15,1	15,8

Työterveyshuollon ja yritysneuvonnan yhteistyön vähäisyys näkyi myös yritysneuvonnan ja kehittämisen asiantuntijoiden vastauksissa. Työterveyshuoltopalvelujen tuottajien kanssa yhteistyötä teki vajaa neljännes alkukyselyyn vastanneista yritysneuvonnan ja – kehittämisen asiantuntijoista, seurantakyselyssä yhteistyö yleistyi hieman. Yritysneuvonnassa yhteistyö yksityisten hyvinvointipalvelujen tuottajien kanssa oli yleisempää kuin yhteistyö työterveyshuollon kanssa. Tutkimusaikana se yleistyi entisestään: seuranta-kyselyssä lähes puolet teki yhteistyötä yksityisten hyvinvointipalvelujen tuottajien kanssa vähintään muutaman kerran vuodessa. (Taulukko 35.)

Yritysneuvonnan ja –kehittämisen asiantuntijoiden lähimpiä yhteistyökumppaneita olivat ELY-keskukset ja yrittäjäjärjestöt. Molempien kanssa yhteistyö yleistyi tutkimusaikana. (Taulukko 35.)

Taulukko 35. Yrityspalvelujen yhteistyö työterveyshuoltopalvelujen tuottajien ja muiden yrittäjyyttä ja yrittäjien hyvinvointia tukevien toimijoiden kanssa, prosenttia vastanneista yritysneuvonnan ja kehittämisen asiantuntijoista alkukyselyssä 2013 (n=566) ja seurantakyselyssä 2014 (n=368)

Yhteistyö yrittäjyyttä ja yrittäjien hyvinvointia tukevien toimijoiden kanssa (vähintään muutaman kerran vuodessa)	Alkukysely 2013 (%)	Seurantakysely 2014 (%)
Työterveyshuoltopalvelujen tuottajat	23,9	27,4
Yksityiset hyvinvointipalvelujen tuottajat	36,6	48,3
Kuntoutuslaitokset	8,5	9,2
Yrittäjien työkykyä tukevat hankkeet	37,7	37,7
Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskus (ELY)	85,6	90,5
Yrittäjäjärjestöt	78,4	81,3
Aluehallintovirasto (AVI)	28,4	37,0
Vakuutusyhtiöt	27,1	38,3

Työterveyshuoltopalvelujen tunnettuus yrityspalveluissa

Yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijoista runsas kolmannes ilmoitti alkukyselyssä tuntevansa tarjolla olevat työterveyshuoltopalvelut melko tai erittäin hyvin. Tutkimusaikana työterveyshuoltopalvelujen tunnettuus parani: seurantakyselyssä samoin vastanneiden osuus lisääntyi merkittävästi. (Taulukko 36.) Vain 12 prosenttia yritysneuvojista arvioi, että yrittäjät tuntevat työterveyshuoltopalvelut melko tai erittäin hyvin.

Taulukko 36. Työterveyshuoltopalvelujen tunnettuus yrityspalveluissa, prosenttia vastanneista yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijoista alkukyselyssä 2013 (n=566) ja seurantakyselyssä 2014 (n=368)

Työterveyshuoltopalvelujen tunnettuus	Alkukysely 2013 (%)	Seurantakysely 2014 (%)
Erittäin hyvin	4,8	5,8
Melko hyvin	31,7	39,1
Jonkin verran	58,3	52,3
Ei ollenkaan	5,2	2,8

Tietojen antaminen työhyvinvoinnista ja työterveyshuollosta yrityspalveluissa

Valtaosa yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijoista piti työhyvinvointia erittäin tärkeänä yritysten toiminnalle (85,5 %) alkukyselyssä. Asiantuntijoista 67,5 prosenttia alkukyselyssä ja 70,9 prosenttia seurantakyselyssä antoi siitä tietoa asiakkailleen vähintään silloin tällöin (taulukko 37).

Taulukko 37. Tietojen antaminen yrityspalvelujen asiakkaille työhyvinvoinnin merkityksestä yritystoiminnalle, prosenttia vastanneista yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijoista alkukyselyssä 2013 (n=566) ja seurantakyselyssä 2014 (n=368)

Tietojen antaminen työhyvinvoinnin merkityksestä yritystoiminnalle	Alkukysely 2013 (%)	Seurantakysely 2014 (%)
Hyvin usein	10,3	6,1
Melko usein	22,1	27,4
Silloin tällöin	35,1	37,4
Harvoin	26,2	24,4
En koskaan	6,3	4,7

Yritysneuvonnan asiantuntijat näkivät työterveyshuollon yhtenä keskeisimmistä yrittäjien työkyvyn tukitahoista (78,8 %) alkukyselyssä. Sitä tärkeämpänä he pitivät ainoastaan perheen antamaa tukea (83,0 %).

Yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijoista 76,2 prosenttia oli halukas antamaan tietoa työterveyshuollosta asiakkailleen alkukyselyn mukaan. Seurantakyselyyn vastanneista lähes puolet (47,0 %) antoi työterveyshuollosta tietoa vähintään silloin tällöin. Aktiivisia työterveyshuollosta tiedottajia (melko tai hyvin usein -vastanneet) oli lähes joka viides (18,7 %). Työterveyshuollon järjestämisen otti puheeksi asiakkaidensa kanssa kaksi viidestä asiantuntijasta (42,2 %) vähintään silloin tällöin. Hyvin usein tai melko usein työterveyshuollon järjestämisestä asiakkaidensa kanssa keskusteli vajaa viidennes (17,2 %).

Kaksi viidestä yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijasta (40,1 % alkukyselyssä ja 38,6 % seurantakyselyssä) ohjasi asiakkaitaan työhyvinvointia tukeviin palveluihin vähintään silloin tällöin. Heistä noin joka neljäs (28 %, N=227 alkukyselyssä ja 24 %, N=142 seurantakyselyssä) kertoi avovastauksissaan ohjaavansa asiakkaansa työterveyshuoltoon.

6.7 Kehittämishaasteita ja -ehdotuksia

Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon haasteita kartoitettiin työterveyshuoltoyksiköiden edustajien ja työterveyshuoltohenkilöstön vapaamuotoisten vastausten avulla. Ehdotukset yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon haasteiden ratkaisemiseksi ja työterveyshuoltopalvelujen hyödyntämisen helpottamiseksi perustuivat työterveyshuoltoyksiköiden edustajien ja työterveyshuoltohenkilöstön sekä yrittäjien ja pienten yritysten edustajien vapaamuotoisiin vastauksiin.

Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon haasteet

Työterveyshuoltoyksiköiden edustajien vapaamuotoisissa vastauksissa yrittäjien (ei työntekijöitä) työterveyshuollon haasteista mainittiin yleisimmin yrittäjien vähäiset taloudelliset ja aikaresurssit (15 %, N=154 alkukyselyssä ja 35 %, N=110 seurantakyselyssä), yrittäjien työterveyshuoltopalvelujen tuottamisen heikko taloudellinen kannattavuus (14 % molemmissa kyselyissä) sekä yrittäjien vähäinen kiinnostus ja heikko sitoutuminen palvelujen käyttöön ja yhteistyöhön työterveyshuollon kanssa (14 % alkukyselyssä ja 13 % seurantakyselyssä).

Työterveyshuollon henkilöresurssien puute nousi esiin erityisesti seurantakyselyssä (17 % vastanneista); alkukyselyssä siihen viittasi kymmenen prosenttia vastanneista. Resurssien osalta molemmissa kyselyissä mainittiin useimmin lääkärityövoiman vähäisyys. Yrittäjien tiedon puute työterveyshuoltopalvelujen sisällöstä ja tarkoituksesta oli haaste, josta kertoi 12 prosenttia alkukyselyyn ja 13 prosenttia seurantakyselyyn vastanneista työterveyshuoltoyksiköiden edustajista.

Pienten yritysten työterveyshuollon haasteista työterveyshuoltoyksiköiden edustajat mainitsivat useimmin pienten yritysten johdon tiedon puutteen työterveyshuollon tarkoituksesta ja hyödyistä (38 %, N=156 alkukyselyssä ja 28 %, N=109 seurantakyselyssä). Monet huomauttivat, että pienissä yrityksissä työterveyshuolto koetaan pakkona ja kuluera, eikä sen hyötyjä ymmärretä. Haasteeksi koettiin myös, että pienten yritysten johto ei ollut kiinnostunut työterveysyhteistyöstä eikä sitoutunut siihen (19 % alkukyselyssä ja 17 % seurantakyselyssä).

Hankalinta oli motivoida pienten yritysten johtoa työterveysyhteistyöhön silloin, kun työterveyshuoltosopimusta solmittiin työsuojelutarkastajien kehotuksesta. Silloin pienissä yrityksissä haluttiin täyttää ainoastaan lain kirjain. Vähäisen kiinnostuksen taustalla olivat myös pienten yritysten niukat taloudelliset resurssit, joita työterveyshuoltohenkilöstö painotti erityisesti seurantakyselyssä (14 % alkukyselyssä ja 25 % seurantakyselyssä). Moni työterveyshuoltoyksiköiden edustaja mainitsi myös työnantajayrittäjien jatkuvan kiireen työterveysyhteistyön esteeksi.

Työterveyshuoltopalvelujen tuottamista pienille yrityksille vaikeuttivat vähäiset työterveyshenkilöstöresurssit, joita koskevat maininnat yleistyivät tutkimuksen aikana (5 % alkukyselyssä ja 17 % seurantakyselyssä). Molemmissa kyselyissä mainittiin usein lääkäri työvoiman puute. Myös pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen tuottamisen heikko kannattavuus nostettiin esiin molemmissa kyselyissä (6 % vastanneista).

Työterveyshuoltohenkilöstö piti yrittäjien (ei työntekijöitä) työterveyshuollon haasteena yleisimmin työterveyshuoltopalvelujen kustannuksia ja yrittäjien heikkoa taloudellista tilannetta (15 %, N=768 alkukyselyssä ja 20 %, N=384 seurantakyselyssä). Haasteeksi koettiin myös yrittäjien tiedon puute työterveyshuoltopalveluista, niiden tarkoituksesta ja hyödyistä (15 % alkukyselyssä ja 10 % seurantakyselyssä).

Haasteina nähtiin lisäksi yrittäjien puutteellinen kiinnostus hankkia työterveyshuoltopalvelut ja hyödyntää niitä (12 % alkukyselyssä ja 14 % seurantakyselyssä) sekä työterveyshuollon niukat henkilöresurssit (10 % alkukyselyssä ja 12 %) erityisesti lääkäri työvoiman osalta. Yrittäjien ja työterveyshuollon välisen yhteistyön toimivuuden koki haasteena yhdeksän prosenttia vastanneista sekä alkukyselyssä että seurantakyselyssä. Myös yrittäjien kiireinen työ haittasi työterveyspalvelujen toteuttamista (6 % alkukyselyssä ja 11 % seurantakyselyssä).

Pienten yritysten työterveyshuollon haasteiksi työterveyshuoltohenkilöstö arvioi yleisimmin työterveyshuoltopalveluiden kustannukset (24 %, N=768) alkukyselyssä ja 18 %, N=391 seurantakyselyssä), tiedon tarpeeseen, jakamiseen ja markkinointiin liittyvät asiat (16 % alkukyselyssä ja 10 % seurantakyselyssä), työterveyshuollon niukat henkilöresurssit (10 % alkukyselyssä ja 11 % seurantakyselyssä) sekä työterveysyhteistyön heikon toimivuuden (10 % alkukyselyssä ja 6 % seurantakyselyssä).

Pienten yritysten johdon kiireisyyden näki ongelmaksi viisi prosenttia vastanneista alkukyselyssä ja kahdeksan prosenttia seurantakyselyssä. Seurantakyselyssä työterveyshuoltohenkilöstö nosti esiin pienten yritysten vaikean taloudellisen tilanteen, jonka vuoksi säästetään kaikesta mahdollisesta mukaan lukien työterveyshuoltopalvelut (3 % alkukyselyssä ja 9 % seurantakyselyssä).

Ratkaisuehdotuksia yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon haasteisiin

Työterveysyksiköiden edustajat ja työterveyshuoltohenkilöstö sekä yrittäjät ja pienten yritysten edustajat olivat sangen yksimielisiä keinoista, joiden avulla yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon kattavuutta voidaan parantaa ja työterveyshuoltopalvelujen hyödynnettävyyttä edistää. Kaikkien em. tutkimukseen osallistuneiden ryhmien vapaa- muotoisissa ehdotuksissa korostettiin työterveyshuollosta tiedottamisen tärkeyttä.

Työterveyshuoltoyksiköiden edustajien yleisin ratkaisuehdotus yrittäjien (ei työntekijöitä) työterveyshuollon haasteisiin oli tiedottaminen työterveyshuoltopalveluista, niiden sisällöstä ja hyödyistä (24 %, N=132 alkukyselyssä ja 21 %, N=94 seurantakyselyssä). Tiedottamisen yhteydessä mainittiin yhteistyö ja tiedon jakaminen yritysneuvonnan, yrittäjäjärjestöjen sekä tapaturma- ja eläkevakuutuslaitosten kautta.

Noin joka seitsemäs työterveyshuoltoyksikön edustaja ehdotti sekä alkukyselyssä että seurantakyselyssä ratkaisuksi työterveyshuoltopalvelujen korvattavuuden kehittämistä tai sen hankintaan liittyvien taloudellisten kannustimien käyttöönottoa. Niihin sisältyi työterveyshuollon kustannusten korvauskattojen poistaminen tai nostaminen, työpaikkaselvityksen korvaaminen kokonaan sekä verokannustimet tai vakuutusmaksualennukset. Myös korvausten hakemiseen liittyvän byrokratian vähentämistä pidettiin tärkeänä.

Yrittäjille sopivien palvelukokonaisuuksien ja -mallien kehittämistä ehdotti 14 prosenttia alkukyselyyn ja 17 prosenttia seurantakyselyyn vastanneista työterveyshuoltoyksiköiden edustajista. Niihin sisältyi kevennettyjen, yksinkertaisten palvelumallien ja konseptien kehittäminen, työterveyshuoltopalvelusopimusten ja työpaikkaselvitysten yksinkertaistaminen, palvelujen räätälöinti yrittäjien ja pienten yritysten tarpeiden mukaisiksi sekä terveystarkastusten sisällyttäminen yrittäjiltä veloittettavaan yleismaksuun. Lisäksi ehdotettiin sähköisten, helpokäyttöisten palvelujen kehittämistä. Työterveyshuollon resurssien

lisäämistä piti tärkeänä seitsemän prosenttia alkukyselyyn ja 16 prosenttia seuranta-kyselyyn vastanneista työterveyshuoltoyksiköiden edustajista.

Pienten yritysten työterveyshuollon haasteiden ratkaisemiseksi useimmat työterveyshuoltoyksiköiden edustajat näkivät työterveyshuollosta tiedottamisen (36 %, N=132 alkukyselyssä ja 27 % N=96 seurantakyselyssä). Seuraavaksi yleisimpiä ratkaisuehdotuksia olivat työterveyshuoltopalvelujen korvattavuuden ja korvausjärjestelmän (15 % alkukyselyssä ja 8 % seurantakyselyssä) sekä pienille yrityksille sopivien, kevyempien ja joustavampien palvelujen kehittäminen (8 % alkukyselyssä ja 9 % seurantakyselyssä).

Aktiivisen yhteistyön merkitys tuli esiin erityisesti alkukyselyssä, johon vastanneista työterveyshuoltoyksiköiden edustajista 15 prosenttia näki työterveyshuollon ja pienten yritysten yhteistyön tiivistämisen (esimerkiksi aktiiviset yhteydenotot työterveyshuollosta yrityksiin) keinoksi vastata pienten yritysten työterveyshuollon haasteisiin. Seurantakyselyssä tätä ehdotti viisi prosenttia työterveyshuoltoyksiköiden edustajista.

Työterveyshuoltohenkilöstö – samoin kuin työterveyshuoltoyksiköiden edustajat – ehdotti yleisimmin työterveyshuollosta tiedottamisen lisäämistä ratkaisuna yrittäjien työterveyshuollon haasteisiin molemmissa kyselyissä (24 %, N=593 alkukyselyssä ja 26 %, N=276 seurantakyselyssä). Työterveyshuollon ja yrittäjän yhteistyön tiivistäminen ja lisääminen (8 % alkukyselyssä ja 11 % seurantakyselyssä) sekä kustannusten korvattavuuden lisääminen (8 % alkukyselyssä ja 10 % seurantakyselyssä) saivat seuraavaksi eniten kannatusta.

Työterveyshuoltohenkilöstö ehdotti myös työterveyshuollon resurssien lisäämistä (6 % alku- ja seurantakyselyssä) sekä yrittäjille paremmin sopivien palvelujen ja palvelupakettien kehittämistä (5 % alkukyselyssä ja 7 % seurantakyselyssä). Samoin kuin työterveyshuoltoyksiköiden edustajat, työterveyshuoltohenkilöstö ehdotti, että yrittäjille kehitetään kevyitä, selkeitä ja joustavia työterveyshuollon palvelupaketteja ja palveluita, jotka vastaisivat nykyistä paremmin yrittäjien tarpeisiin ja tilanteisiin.

Pienten yritysten työterveyshuollon kehittämiseksi ylivoimaisesti yleisin ehdotus oli lisätä tiedottamista työterveyshuoltopalveluista (29 %, N=515 alkukyselyssä ja 20 %, N=286 seurantakyselyssä). Yhteistyön tiivistämistä ja työterveyshuollon aktivoitumista yhteistyön

lisäämiseksi ehdotti yhdeksän prosenttia työterveyshuoltohenkilöstöstä alkukyselyssä. Seurantakyselyssä yhteistyön lisäämistä kannatti 12 prosenttia vastanneista.

Työterveyshuollon parempaa resursointia ehdotti kuusi prosenttia alkukyselyssä ja seitsemän prosenttia seurantakyselyssä. Molemmissa kyselyissä mainittiin useimmin työterveyslääkäripanoksen lisääminen. Näiden jälkeen yleisimmin mainittuja kehittämiskehittämisehdotuksia olivat työterveyshuoltopalvelujen järjestämisestä koituvien kustannusten kohtuullistaminen eri keinoilla (5 % alkukyselyssä ja 4 % seurantakyselyssä) sekä palvelujen kehittäminen paremmin sopiviksi pienille yrityksille (3 % alkukyselyssä ja 2 % seurantakyselyssä).

Työterveyshuollosta, sen tarkoituksesta ja palveluista sekä hyödyistä tiedottaminen yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon kehittämisen keskeisenä keinona sai vahvistusta työterveyshuoltoyksiköiden edustajien ja -henkilöstön arvioidessa valmiiksi annettuja vaihtoehtoja yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon kattavuuden parantamiseksi. Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltotietoisuuden parantamisen lisäksi sekä työterveyshuoltoyksiköiden edustajat että työterveyshuoltohenkilöstö valitsivat niistä useimmin seuraavat asiat: yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen sisältöjen yhtenäistäminen valtakunnallisten ohjeiden avulla, työterveyshuoltopalvelujen järjestämiseen liittyvän byrokratian vähentäminen sekä yrittäjien ja pienten yritysten osaamisen parantaminen työterveyshuoltopalvelujen hankinnassa. (Taulukko 38.)

Myös työterveyshuollon kustannusten korvattavuuden lisääminen sai kannatusta niin työterveyshuoltohenkilöstöltä kuin yksiköiden edustajilta. Seurantakyselyssä tämä keino nousi entistä suositummaksi työterveyshuoltoyksiköiden edustajien joukossa, jossa sitä kannatti joka toinen. (Taulukko 38.)

Taulukko 38. Keinoja yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon kattavuuden parantamiseksi, prosenttia vastanneista työterveyshuoltohenkilöstöstä ja työterveyshuoltoyksiköiden vastuuhenkilöistä alkukyselyssä 2013 ja seurantakyselyssä 2014

	Työterveyshuolto- henkilöstö		Työterveyshuoltoyksiköt	
	Alkukysely 2013 (n=1107) (%)	Seuranta- kysely 2014 (n=528) (%)	Alkukysely 2013 (n=174) (%)	Seuranta- kysely 2014 (n=126) (%)
Miten yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltoa tulisi kehittää?				
Lisäämällä yrittäjien ja pienten yritysten tietoisuutta työterveyshuollosta	76,5	72,5	81,6	84,1
Yhtenäistämällä pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen sisältöjä (valtakunnan tason ohjeet)	57,3	48,3	63,2	53,2
Yhtenäistämällä yrittäjien työterveyshuoltopalvelujen sisältöjä (valtakunnan tason ohjeet)	55,0	49,1	55,2	51,6
Vähentämällä työterveyshuollon järjestämiseen liittyvää byrokratiaa	48,1	49,8	51,7	52,4
Parantamalla yrittäjien ja pienten yritysten osaamista työterveyshuoltopalvelujen hankinnassa	46,9	35,2	46,4	48,4
Lisäämällä työterveyshuollon kustannusten korvattavuutta	40,3	39,6	40,8	51,6
Siirtymällä työterveyshuollon kustannusten suorakorvaukseen	37,2	42,6	42,5	44,4
Tukemalla työterveyshuollon järjestämistä verokannustimilla	33,2	34,1	31,6	37,3
Lisäämällä yhteistyötä yritysneuvonnan kanssa	31,8	32,4	43,7	44,4
Tukemalla työterveyshuollon järjestämistä vakuutuskannustimilla	31,5	29,9	36,2	32,5
Parantamalla työterveyshuoltohenkilöstön osaamista	29,1	23,5	35,1	28,6
Kehittämällä yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon yhteishankintaa	25,3	24,8	30,5	23,0

Yrittäjien (ei työntekijöitä) mielestä työterveyshuollosta tiedottaminen eri tiedotuskanavien kautta oli keskeisin keino työterveyshuollon palveluiden parempaan hyödyntämiseen sekä alkukyselyssä (32 %, N=421) että seurantakyselyssä (38 %, N=204). Työterveyshuollon kustannusten alentaminen oli seuraavaksi yleisin yrittäjien ehdotus molemmissa kyselyissä (28 % alkukyselyssä ja 20 % seurantakyselyssä). Työterveyshuoltopalvelujen nykyistä hintatasoa pidettiin yrittäjille liian korkeana samalla, kun yrittäjien oman liiketoiminnan kannattavuus oli heikko. Kustannusten alentamiseksi toivottiin muun muassa työterveyshuollon yleismaksujen poistamista. Lisäksi toivottiin KELA-korvausten ylärajan nostamista ja kustannusten verovähennysoikeuden laajentamista.

Kolmanneksi yleisin yrittäjien kehittämis ehdotus alkukyselyssä oli työterveyshuoltopalveluiden aktiivisempi tarjoaminen yrittäjille (8 %) ja seurantakyselyssä työterveyshuoltojärjestelmän kehittäminen (8 %). Lähes yhtä usein ehdotettiin työterveyshuoltopalvelujen sisällön kehittämistä vastaamaan paremmin yrittäjien tarpeita (7 % alkukyselyssä) ja työterveyshuollon toiminnan kehittämistä (7 % seurantakyselyssä). Yrittäjien vastauksissa mainittiin lisäksi ns. yhden luukun periaate, yrittäjien oma työterveyshuolto (esim. terveyskeskuksissa) ja työterveyshuoltoyksiköiden aukioloaikojen pidentäminen. Kaikki yrittäjät eivät osanneet sanoa, miten yrittäjät voisivat hyödyntää paremmin työterveyshuollon palveluita (3 % alkukyselyssä ja 9 % seurantakyselyssä).

Pienten yritysten edustajien mielestä keskeisimmät keinot parantaa työterveyshuoltopalveluiden hyödyntämistä olivat hintojen kohtuullistaminen ja työterveyshuollosta tiedottaminen. Kustannusten kohtuullistamista ehdotti 22 prosenttia (N=230) vastanneista alkukyselyssä ja 26 prosenttia (N=123) seurantakyselyssä. Kustannusten kohtuullistaminen sisälsi ehdotuksia hintojen laskemisesta, Kelan korvausosuuden kasvattamisesta, verohelpotuksista ja muista taloudellisista kannustimista joilla tuettaisiin työterveyshuollon järjestämistä.

Työterveyshuollosta tiedottamista kannatti 18 prosenttia alkukyselyssä ja 19 prosenttia seurantakyselyssä. Työterveyshuoltopalveluista tiedottamiseen sisältyi toive työterveyshuoltopalvelujen tuottajien aktiivisemmasta markkinoinnista pienille yrityksille. Byrokratian vähentäminen ja joustavuuden lisääminen työterveyshuoltotoiminnassa oli lähes joka kymmenennen (8 % alkukyselyssä ja 9 % seurantakyselyssä) pienen yrityksen edustajan ehdotus.

7 YHTEENVETO JA POHDINTA

7.1 Keskeiset tulokset

Yhteenveto tutkimuksen keskeisistä tuloksista esitetään yrittäjien ja pienten yritysten, työterveyshuoltoyksiköiden ja työterveyshuoltohenkilöstön sekä yritysneuvonnan ja kehittämisen asiantuntijoiden tavoitteiden (s. 12) mukaisesti ryhmiteltynä. Yhteenvedossa kuvataan muutokset kunkin tavoitteen osalta niissä tekijöissä (ss. 18–19), joiden suhteen arvioitiin Pienten yritysten työterveyshuoltomallin toimeenpanon vaikutuksia. Näiden tulosten lisäksi esitetään yhteenveto keskeisimmistä yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon haasteista ja niiden ratkaisuehdotuksista.

Yrittäjät ja pienet yritykset

Yrittäjien ja pienten yritysten vastuuhenkilöiden tietoisuus työterveyshuoltopalvelujen järjestämismahdollisuudesta tai -velvollisuudesta

- Yrittäjien, joilla ei ollut työntekijöitä, tietoisuus mahdollisuudesta järjestää työterveyshuoltopalvelut itselleen parani selvästi. Kuitenkin edelleen joka kuudes työterveyshuollon piiriin kuulumaton yrittäjä ei tiedä, että yrittäjänä toimiva voi järjestää työterveyshuoltopalvelut itselleen.
- Pienten yritysten edustajien tietoisuus työterveyshuoltopalvelujen järjestämisvelvollisuudesta ei lisääntynyt tutkimusaikana: heistä joka seitsemäs ei tiennyt järjestämisvelvollisuudesta.

Yrittäjien ja pienten yritysten vastuuhenkilöiden tietoisuus siitä, miten työterveyshuoltopalvelut hankitaan

- Yrittäjien, joilla ei ollut työntekijöitä, tietoisuus siitä, miten työterveyshuoltopalvelut hankitaan, ei muuttunut merkittävästi. Edelleen joka kuudes ei tiedä, miten palvelut hankitaan.
- Pienten yritysten edustajien tietoisuus työterveyshuoltopalvelujen hankkimisesta parani selvästi. Edelleen kuitenkin joka kahdeksas ei tiedä, miten palvelut hankitaan.

Yrittäjien työterveyshuollon kattavuus

- Yrittäjillä, joilla ei ollut työntekijöitä, työterveyshuollon kattavuuden muutokset olivat vähäisiä. Yksinyrittäjistä noin joka kymmenes oli työterveys- huoltopalvelujen piirissä. Yhdessä toisten yrittäjien kanssa toimivilla yrittäjil- lä työterveyshuoltopalvelujen kattavuus oli hieman parempi.
- Yrittäjät, joilla ei ollut työntekijöitä, perustelivat työterveyspalvelujensa jär- jestämistä omasta terveydestä ja työkyvystä huolehtimisella sekä nopealla pääsyllä sairaanhoitopalveluihin. Tutkimusaikana työkyvystä huolehtiminen palvelujen järjestämisen syynä vahvistui.
- Joka kolmas yrittäjä ei ollut järjestänyt työterveyspalveluja itselleen, koska he kokivat niiden kustannukset liian korkeiksi tai he käyttivät muita terve- yspalveluja. Muiden terveyspalvelujen käyttö yrittäjien työterveyshuoltopal- velujen järjestämättömyyden perusteluna yleistyi selvästi tutkimusaikana.

Pienten yritysten työterveyshuollon kattavuus

- Työterveyshuoltopalvelujen järjestäminen oli yhteydessä yrityskokoon.
- Työterveyshuollon kattavuus parani selvästi alle 10 henkilöä työllistävissä mikroyrityksissä, mutta edelleen joka neljäs mikroyritys ei ole työterveys- huoltopalvelujen piirissä. Lähes kaikissa vähintään 10 henkilöä työllistävissä pienissä yrityksissä työterveyshuoltopalvelut oli järjestetty.
- Pienissä yrityksissä työterveyshuoltopalvelujen järjestämistä työntekijöille perusteltiin yleisimmin työnantajan velvollisuudella sekä työntekijöistä ja heidän työkyvystään huolehtimisella.
- Joka kolmas pienen yrityksen edustaja perusteli työterveyshuoltopalvelujen järjestämättömyyttä sillä, että työntekijät käyttävät muita terveyspalveluita, eivätkä sen vuoksi tarvitse työterveyshuoltoa. Joka neljännen perustelu oli työterveyshuollon korkeat kustannukset. Muiden terveyspalvelujen käyttö työterveyshuoltopalvelujen järjestämättömyyden perusteluna yleistyi selväs- ti tutkimusaikana.

Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen sisältö

- Työpaikkaselvitykset olivat yleisempiä pienten yritysten kuin yrittäjien työterveyshuoltopalveluissa. Työpaikkaselvityksestä saatiin kirjallinen raportti lähes kaikissa pienissä yrityksissä. Työpaikkaselvityksen tuloksista ja työterveyshuollon suosituksista keskustelu työpaikalla yhdessä työterveyshuollon kanssa yleistyi tutkimusaikana.
- Riskinarvioinnin tekeminen pienten yritysten työpaikkaselvityksen yhteydessä oli yleistä, eikä siihen tullut muutoksia tutkimusaikana.
- Terveystarkastukset säilyivät yleisimpinä ennaltaehkäisevän ja työkykyä tukevan työterveyshuollon menetelminä niin yrittäjien kuin pienten yritysten työterveyshuoltopalveluissa. Yrittäjien terveystarkastukset yleistyivät hiekan tutkimusaikana, pienissä yrityksissä kehityssuunta oli päinvastainen.
- Pienissä yrityksissä saatiin yrittäjiä yleisemmin työterveyshuollosta tietoja ja neuvoja terveydestä, työkyvystä ja työturvallisuudesta. Tilanne ei muuttunut tutkimusaikana.
- Työterveyshuolto oli osallistunut työyhteisön kehittämiseen noin joka neljännessä pienessä yrityksessä, ja tilanne säilyi ennallaan tutkimusaikana.
- Yrittäjien ensiapuvalmiuden järjestämisessä työterveyshuollon panos oli vähäinen. Pienissä yrityksissä työterveyshuollon toimijat olivat selvästi aktiivisempia. Kuitenkin vain joka neljännessä pienessä yrityksessä oli saatu työterveyshuollosta apua ensiapuvalmiuden järjestämisessä. Tilanne ei muuttunut tutkimusaikana.
- Sairaanhoitopalvelut sisältyivät joka toisen yrittäjän ja pienen yrityksen työterveyshuoltoon. Yrittäjillä sairaanhoidon järjestäminen yleistyi tutkimusajankana. Työterveyshuoltopalvelut järjestäneistä yrittäjistä joka viides ja pienistä yrityksistä joka seitsemäs ei osannut sanoa sisältyikö sairaanhoito heidän työterveyshuoltopalveluihinsa.

Työkyvyn tukemisen käytännöt

- Joka kymmenes yrittäjä ilmoitti, että työterveyshuollon toimijat olivat sopineet heidän kanssaan, miten työkyvyn ylläpitämiseksi toimitaan.
- Pienissä yrityksissä työkyvyn tukemisen käytännöistä sopiminen työterveyshuollon kanssa oli selvästi yleisempää: siitä ilmoitti kaksi kolmesta pienestä yrityksestä. Sairauspoissaolojen seurannasta ja työkyvyn arvioinnista sopi-

minen oli pienissä yrityksissä vähemmän yleistä kuin sopiminen muista käytännöistä. Työterveysneuvottelua lukuun ottamatta työkyvyn tukemisen käytännöistä sopimisen ja niiden noudattamisen yleisyys laski tutkimusaikana. Kun käytännöistä oli sovittu, niitä yleisimmin myös noudatettiin.

Yhteistyön sujuvuus työterveyshuollon kanssa

- Suuri enemmistö yrittäjistä ja pienistä yrityksistä arvioi, että yhteistyö työterveyshuollon kanssa sujuu hyvin. Yrittäjien arviot yhteistyöstä olivat myönteisempiä kuin pienten yritysten arviot, ja ne vahvistuivat hieman tutkimusaikana. Pienten yritysten arviot pysyivät lähes ennallaan.

Tyytyväisyys työterveyshuoltopalveluihin ja niistä saatu hyöty

- Valtaosa yrittäjistä ja pienten yritysten edustajista oli tyytyväisiä työterveyshuoltopalveluihinsa, eikä tilanne muuttunut tutkimusaikana.
- Yrittäjille työterveyshuoltopalvelujen hyöty oli useimmin säännöllistä terveyden seurantaa ja vaivatonta sairaanhoitopalvelujen saamista. Erityisesti työterveyshuollosta saatujen tietojen ja neuvojen arvostus lisääntyi tutkimusaikana.
- Pienten yritysten työntekijöiden arvioitiin hyötyvän eniten heille maksuttomista terveyden ja sairaanhoitopalveluista, erityisesti nopeasta pääsystä sairaanhoitoon. Nämä arviot vahvistuivat edelleen tutkimusaikana.
- Työterveyshuollon hyödyt pienille yrityksille olivat yleisimmin työntekijöiden terveydestä ja työkyvystä huolehtiminen, nopea pääsy sairaanhoitopalveluihin ja sairauspoissaolojen väheneminen. Tutkimusaikana yleisimmin koettuihin hyötyihin ei tullut muutoksia.

Työterveyshuoltopalvelujen tuottajat

Yrittäjien ja pienten yritysten asiakkuuksien merkitys työterveyshuoltoyksiköille

- Työterveyshuoltopalvelujen tuottajat arvioivat erityisesti alle 10 henkilöä työllistävien yritysasiakkaiden osuuden lisääntyvän seuraavan vuoden aikana.
- Noin puolet heistä ennakoivat myös yksinyrittäjien osuuden lisääntyvän asiakaskunnastaan, eikä siihen tullut muutoksia tutkimusaikana.

- 10–19 henkilöä ja vähintään 20 henkilöä työllistävien yritysten osuuksien ennakoitiin yleisimmin pysyvän lähes ennallaan. Näihin arvioihin tuli vain vähäisiä muutoksia tutkimusaikana.

Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen kehittämisen tärkeys työterveyshuoltoyksiköille

- Yrittäjien ja erityisesti pienten, alle 50 henkilön yritysten työterveyshuollon kehittämistä pidettiin tärkeänä työterveyshuoltoyksiköissä. Niiden yksiköiden osuus, joissa kehittämistä ei pidetty tärkeänä, väheni tutkimusaikana entisestään erityisesti pienten yritysten osalta.

Työterveyshuoltoyksiköiden kyky vastata yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen kysyntään

- Valtaosa työterveyshuoltoyksiköistä arvioi pystyvänsä vastaamaan vähintään melko hyvin yrittäjien ja pienten, alle 50 työntekijää työllistävien työterveyshuoltopalvelujen kysyntään. Nämä arviot vahvistuivat hieman tutkimusaikana.

Työterveyshuoltopalvelujen markkinointi yrittäjille ja pienille yrityksille

- Työterveyshuoltopalveluja markkinoitiin yleisimmin keskisuurille ja suurille yrityksille, eikä siihen tullut muutoksia tutkimusaikana. Työterveyshuoltopalvelujen aktiivinen markkinointi yrittäjille vahvistui tutkimusaikana.

Työterveyshuoltohenkilöstö

Työterveyshenkilöstön toimintakäytännöt yrittäjien ja pienten, alle 20 henkilön yritysten työterveyshuoltopalveluissa ja arviot työterveysyhteistyön toimivuudesta

- **Sopimusneuvottelut:** Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen sopimusneuvotteluista vastasi yleisimmin työterveyshuollon ammattihenkilö tai palvelujen myyntiä ja markkinointia hoitava henkilö. Työterveyshuollon ammattihenkilön rooli sopimusneuvotteluissa vahvistui hieman tutkimusaikana. Työterveyshuoltopalveluista neuvoteltiin yleisimmin työterveysasemalla. Työpaikalla neuvottelu oli selvästi harvinaisempaa, eikä siihen tullut merkittäviä muutoksia tutkimusaikana.

- **Tietojen antaminen työterveyshuollosta ja sen järjestämiseen liittyvistä asioista:** Tietojen antaminen työterveyshuollosta ja siihen liittyvistä yhteistoimintamenettelyistä yleistyi hieman tutkimusaikana. Työterveyshoitajat olivat aktiivisimpia tietojen antajia. Työterveyslääkärien aktiivisuus lisääntyi selvästi tutkimusaikana.
- **Työterveystarpeiden kartoittaminen:** Yleisin yrittäjien ja pienten yritysten työterveystarpeiden kartoitusmenetelmä oli yrittäjän tai työnantajan edustajan haastatteleminen, eikä siihen tullut muutoksia tutkimusaikana. Työntekijöitä kuultiin selvästi harvemmin kuin työnantajaa, vaikka se yleistyi vähän tutkimusaikana. Työpaikkaselvitykset työterveystarpeiden kartoittamiseksi yleistyivät selvästi niin yrittäjien kuin pienten yritysten työterveyshuollossa. Kyselyjen käyttö pienten yritysten työterveystarpeiden selvittämiseksi oli haastatteluja ja työpaikkaselvityksiä selvästi harvinaisempaa huolimatta niiden yleistymisestä tutkimusaikana. Myös terveystarkastuksia käytettiin seurantakyselyn mukaan yrittäjien ja pienten yritysten työterveystarpeiden selvittämiseksi.
- **Työterveyshuollon tavoitteiden asettaminen:** Konkreettisten tavoitteiden asettaminen yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltotoiminnalle oli yleistä ja yleistyi hieman tutkimusaikana. Samoin yleistyi tavoitteista sopiminen yrittäjän ja pienissä yrityksissä työnantajan edustajan kanssa. Työntekijöiden osallistuminen tavoitteiden asettamiseen yleistyi hieman tutkimusaikana.
- **Työterveyshuollon sisällöstä sopiminen:** Pienten yritysten työterveyshuollon sisällöstä sovittiin useimmin työnantajan kanssa, ja tämä yleistyi entisestään tutkimusaikana. Työntekijöiden osallistuminen työterveyshuollon toiminnan suunnitteluun oli selvästi harvinaisempaa eikä siihen tullut muutoksia tutkimusaikana.
- **Sopiminen toiminnasta työkyvyn tukemiseksi:** Sopiminen yrittäjän omista toimista työkykynsä tukemiseksi oli yleistä. Vieläkin yleisempää oli

sopiminen siitä, mitä pienissä yrityksissä tehdään työkyvyn tukemiseksi. Näistä asioista sopiminen yleistyi entisestään tutkimusaikana niin yrittäjien kuin pienten yritysten työterveysyhteistyössä. Yleisimmin sovittuja toimintatapoja, joista lähes kaikki työterveyshuollon ammattilaiset raportoivat, olivat työkyvyn varhainen tuki, sairauspoissaolojen seurata ja miten sairauspoissaoloista ilmoitetaan työterveyshuollolle. Lähes yhtä yleistä oli sopiminen siitä, milloin tehdään työkyvyn arviointi ja milloin pidetään työterveysneuvottelu. Sopiminen näistä samoin kuin muista toimista työkyvyn tukemiseksi yleistyi hieman tutkimusaikana.

- **Sopiminen työterveyshuoltotoiminnan vaikuttavuuden arvioinnista:** Sopiminen yrittäjien ja pienten, alle 20 henkilön yritysten työterveyshuolto-toiminnan vaikuttavuuden arvioinnista toiminnan suunnittelun yhteydessä oli tavallista, ja se yleistyi hieman tutkimusaikana. Samoin yleistyi konkreettisten arviointimenettelyjen kirjaaminen yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon toimintasuunnitelmiin. Työterveyshuollon toiminnan kustannusarvion sisällyttäminen yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon toimintasuunnitelmaan yleistyi tutkimusaikana.
- **Terveiden ja työkyvyn seuranta:** Terveystarkastukset olivat työterveyshuoltohenkilöstön yleisin keino seurata yrittäjien ja pienten yritysten terveyttä ja työkykyä, eikä tilanne muuttunut tutkimusaikana. Työterveyshuoltohenkilöstö hyödynsi jonkin verran itsearviointilomakkeita, joiden avulla yrittäjät ja pienten yritysten henkilöstö saattoivat itse seurata terveyttään ja työkykyään. Tutkimusaikana itsearviointilomakkeiden käyttö lisääntyi pienissä yrityksissä. Niiden hyödyntäminen terveystarkastuksiin kutsuttavien henkilöiden valinnassa oli vähäistä, mutta lisääntyi tutkimusaikana.
- **Työterveyshuollon toiminnan vaikuttavuuden arviointi:** Yrittäjän työterveyshuollon toiminnan vaikuttavuuden arviointi yhdessä yrittäjän kanssa oli yleinen, mutta ei säännönmukainen työterveyshuoltohenkilöstön toimintatapa. Siihen ei tullut muutoksia tutkimusaikana. Pienten yritysten työterveyshuollon vaikuttavuutta arvioitiin useimmin työnantajan kanssa, ja se yleistyi selvästi tutkimusaikana. Henkilöstön edustajan osallistuminen työ-

terveyshuollon toiminnan arviointiin yleistyi, mutta säilyi edelleen selvästi harvinaisempana kuin vaikuttavuuden arvioiminen työnantajan kanssa.

- **Yhteydenpito yrittäjiin ja pieniin yrityksiin:** Työterveyshuoltohenkilöstö oli yleisimmin kerran vuodessa yhteydessä yrittäjiin ja pieniin yrityksiin. Säännöllinen, vähintään kerran vuodessa tapahtuva yhteydenpito yrittäjiin ja pieniin yrityksiin yleistyi tutkimusaikana.
- **Työterveysyhteistyön toimivuus:** Runsas puolet työterveyshuoltohenkilöstöstä arvioi työterveysyhteistyön toteutuvan yrittäjien kanssa vähintään melko hyvin. Myönteiset arviot työterveysyhteistyöstä pienten yritysten kanssa olivat tätä yleisempiä. Arviot työterveysyhteistyöstä molempien asiakasryhmien kanssa kehittyivät myönteiseen suuntaan tutkimusaikana.

Yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijat

Työterveyshuoltopalvelujen tunnettuus yrityspalveluissa

- Työterveyshuolto nähtiin eräänä keskeisimmistä yrittäjien tukitahoista. Työterveyshuoltopalvelujen tunnettuus yrityspalveluissa yleistyi selvästi tutkimusaikana.

Tiedottaminen työhyvinvoinnin merkityksestä yritysten toiminnalle

- Tiedottaminen työhyvinvoinnin merkityksestä yritysten toiminnalle oli melko yleistä. Siinä tapahtui vähäistä myönteistä kehitystä tutkimusaikana.

Työterveyshuoltopalveluista tiedottaminen

- Lähes puolet asiantuntijoista antoi asiakkailleen tietoa työterveyshuoltopalveluista vähintään silloin tällöin; lähes yhtä moni otti asiakkaidensa kanssa puheeksi työterveyshuoltopalvelujen järjestämisen. Aktiivisesti työterveyshuollosta tiedotti joka viides asiantuntija.

Työterveyshuoltopalveluihin ohjaaminen

- Kaksi viidestä yritysneuvonnan ja kehittämisen asiantuntijasta ohjasi asiakkaitaan työhyvinvointia tukeviin palveluihin, useimmin työterveyshuoltoon.

Yhteistyö työterveyshuollon kanssa

- Yhteistyö työterveyshuollon kanssa ei ollut erityisen yleistä; sitä teki joka neljäs yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntija. Tutkimusaikana yhteistyö yleistyi hieman.

Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon haasteet ja keinot parantaa työterveyshuoltopalvelujen hyödynnettävyyttä

- Yrittäjien ja pienten yritysten niukat taloudelliset resurssit, työterveyshuoltoa koskevan tiedon ja kiinnostuksen puute sekä työterveyshuollon niukat henkilöresurssit koettiin työterveyshuolloissa yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon keskeisimmiksi haasteiksi.
- Työterveyshuoltopalveluista tiedottaminen ja työterveyshuollon kustannusten alentaminen olivat tärkeimmät keinot, joilla voitaisiin parantaa yrittäjien ja pienten yritysten mahdollisuuksia hyödyntää työterveyshuoltopalveluita. Yrittäjät (ei työntekijöitä), pienten yritysten edustajat, työterveyshuoltoyksiköiden edustajat ja työterveyshuoltohenkilöstö olivat niistä yksimielisiä.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan otoksen poiminnan edustavuudella ja otokseen valittujen tutkittavien osallistumisaktiivisuudella. Tästä tilastotieteellisestä näkökulmasta tulokset ovat sitä luotettavampia mitä korkeampi on osallistumisaktiivisuus ja mitä paremmin osallistuneiden jakaumat vastaavat tiedossa olevia otoksen jakaumia. Tämän lisäksi tutkimuksen luotettavuutta tarkastellaan vertaamalla tietoja aikaisempiin vastaavatyyppeihin tutkimuksiin. Näiden tarkastelujen kohteena on se, eroavatko saadut tulokset niin suuresti aikaisemmasta tietämyksestä, että niiden luotettavuutta on syytä epäillä.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa yrittäjien ja pienten yritysten osalta sen vahvuudeksi voidaan katsoa ositettuun otantaan perustuva tutkimusasetelma. Otanta tehtiin Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteristä. Otannalla varmistettiin erityyppisten ja eri ELY-keskusalueilla toimivien yksinyrittäjien ja pienten, alle 50 henkilöä työllistävien yritysten edustavuus tutkimusaineistossa. Poimintakriteereinä käytettiin yrityksen kokoa, yritysmuotoa sekä toimialaa. Hankkeessa oli käytettävissä työterveyshuoltoyksiköistä,

työterveyshuoltohenkilöstöstä ja yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijoista ajantasaiset ja kattavat sähköpostiosoitelistat (ks. ss. 22, 25–26, 30).

Yrittäjille ja pienille yrityksille suunnatuissa alku- ja seurantakyselyissä vastanneiden yrityskoon mukaiset jakaumat olivat lähes samanlaiset (Liite 8). Toimialoittain tarkastellen kyselyihin vastanneiden yritysten jakaumat olivat hyvin lähellä Tilastokeskuksen otoksen toimialoittaista jakaumaa. Yrittäjien ja pienten yritysten osallistuminen kyselyihin oli suhteellisesti jonkin verran yleisempää ammatillisessa, tieteellisessä ja teknisessä toiminnassa sekä terveys- ja sosiaalipalveluissa. Rakennusalan yritysten suhteellinen osuus tutkimusaineistoissa oli jonkin verran alhaisempi verrattuna Tilastokeskuksen otoksen suhteelliseen osuuteen. Kokonaisuutena poikkeamat toimialoittaisissa jakaumissa sekä alku- että seurantakyselyissä olivat melko pieniä verrattuna Tilastokeskuksen otoksen toimialoittaiseen jakaumaan. (Liite 10).

Yrityskokoluokittaisten sekä toimialoittaisten jakaumien yhdenmukaisuus suomalaisten yritysten jakaumien kanssa on merkittävä tekijä tutkimustulosten yleistettävyyden kannalta. Lisäksi yksinyrittäjien suhteellinen osuus (64,6 %) kaikista tutkimukseen osallistuneista yrittäjistä vastasi melko hyvin yksinyrittäjien suhteellista osuutta (63,5 % vuonna 2011) koko yrityskannassa (Tilastokeskus, Työvoimatutkimus 2011). Yrityskyselyiden tutkimusaineistossa muiden kuin työnantajayritysten osuudet olivat alkukyselyssä 62,2 prosenttia ja seurantakyselyssä 61,9 prosenttia.

Päätoimisten yrittäjien osuus tutkimusaineistossa oli jonkin verran korkeampi alkukyselyssä kuin seurantakyselyssä. Kyselyihin vastanneiden sukupuolijakauma oli alkukyselyssä melko tasainen, mutta seurantakyselyssä suhteellisesti suurempi osuus vastanneista oli miehiä. Seurantakyselyyn vastanneiden ikäjakauma painottui vähän enemmän vanhempiin ikäluokkiin kuin alkukyselyssä. Ero ei ollut suuri, mitä kuvasti myös ero vastanneiden keski-ikässä (50,3 vuotta alkukyselyssä ja 53,1 vuotta seurantakyselyssä). Myöskään keskimääräisissä yrittäjävuosissa ei ollut suurta eroa eri kyselyihin vastanneilla (14,5 vuotta vs. 17,9 vuotta). (Liite 9).

Maassamme toimi vuonna 2010 yhteensä 475 työterveyshuoltoyksikköä (Työterveyshuolto Suomessa 2010 ja sen kehitystrendit 2000–2020). Työterveyshuoltopalveluita tuottavien yksiköiden määrä on yhdistymisten ja ostopalveluksena vähentynyt merkittävästi.

Suurimmat muutokset yksiköiden lukumäärissä viimeisen 10 vuoden aikana ovat tapahtuneet terveyskeskusten työterveyshuolloissa sekä yritysten omien työterveysasemien lukumäärissä. Alkukyselyn kyselylomakkeen sai 274 työterveyshuoltojen vastuuhenkilöä ja seurantakyselyn 284 vastuuhenkilöä. Osalla kyselyihin vastanneista vastuuhenkilöistä oli vastuullaan useampia työterveyshuoltoyksiköitä. He vastasivat niiden osalta yhdellä kyselylomakkeella. Jos työterveyshuollon edustaja ilmoitti, että heillä ei ollut huollossaan yksinyrittäjiä tai pieniä yrityksiä, niin heille ei lähetetty vastuuhenkilökyselyä.

Työterveyshuolloissa oli työterveyshuollon ammattihenkilöille ja asiantuntijoille yhteensä 5891 tointa vuoden 2011 huhtikuussa (Työterveyshuolto Suomessa 2010 ja sen kehitystrendit 2000–2020). Alkukyselyn sähköisen lomakkeen sai vastattavakseen 4305 työterveyshuollon ammattihenkilöä ja asiantuntijaa ja vastaavasti seurantakyselyn lomakkeen vuonna 2014 yhteensä 4067 henkilöä. Kyselyn kattavuus työterveyshuoltohenkilöstön osalta oli hyvä. Yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijoiden sitoutuminen tutkimukseen oli hyvällä tasolla, mitä kuvastivat melko korkeat vastausprosentit kyselyihin.

Työterveyshuollon kattavuusarvio yksinyrittäjillä vaihtelee eri tutkimusten mukaan. Suomen Yrittäjien Työterveyshuoltokyselyn (2012) mukaan yksinyrittäjistä oli 18 prosenttia järjestänyt itselleen työterveyshuoltopalvelut. Vuoden 2014 Suomen Yrittäjien Hyvinvointibarometrin tietojen mukaan joka viides yksinyrittäjä oli hankkinut työterveyshuoltopalvelut itselleen, ja työnantajayrittäjistä 88 prosenttia oli järjestänyt työterveyshuollon palvelut yritystensä henkilökunnalle (Lundell ym. 2014). Työ ja terveys Suomessa – haastattelututkimuksessa 2-9 henkilön toimipaikkojen työterveyshuollon kattavuudeksi saatiin 81 prosenttia. Nämä kattavuusprosentit olivat samantasoisia tämän tutkimuksen tulosten kanssa. Vastanneiden määrät Suomen Yrittäjien kyselyissä olivat myös samaa suuruusluokkaa kuin tämän tutkimushankkeen kyselyissä yrittäjille ja pienille yrityksille.

Työterveyshuoltohenkilöstön, työterveyshuoltoyksiköiden vastuuhenkilöiden sekä yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijoiden aineistot tässä tutkimuksessa olivat edustavia, ja niissä ei ollut aineiston keruusta johtuvaa merkittävää harhaa. Yrittäjien ja pienten yritysten kyselyissä vastausprosentit jäivät melko alhaisiksi, mutta taustatietojen perusteella ei ollut oletettavissa, että vastaajat olisivat valikoituneet sellaisella tavalla, joka olisi vääristänyt merkittävästi saatuja tuloksia.

7.3 Pienten yritysten työterveyshuoltomallin toimeenpanon vaikuttavuus

Pienten yritysten työterveyshuoltomallin toimeenpanon tavoitteena oli parantaa yrittäjien ja pienten yritysten mahdollisuuksia saada työterveyshuollosta tukea työkyvylle ja työssä jatkamiselle sekä hyödyntää työterveyshuoltopalveluja entistä paremmin. Koska mallin toimeenpanon vaikuttavuus jakautuu eri asioihin ja eri tahoille, asetettiin hankkeen eri osallistujaryhmille – yrittäjille ja pienille yrityksille, työterveyshuoltoyksiköille ja työterveyshuoltohenkilöstölle sekä yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijoille – omat tavoitteet (ks. s. 12). Tavoitteiden valinta perustui oletukseen, että kullekin osallistujaryhmälle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen johtaa vaikuttavuuteen. Hankkeen toimenpiteillä pyrittiin saavuttamaan nämä tavoitteet. (vrt. Aistrich 2014.)

Työterveyshuoltomallin toimeenpanon vaikuttavuutta arvioitiin tarkastelemalla, miten tutkimuksen eri osallistujaryhmille asetetut tavoitteet saavutettiin hankkeen aikana ja suhteuttamalla tämän tarkastelun tulokset hankkeen toimenpiteisiin. Koska vaikuttavuus ilmenee usein vasta pitkällä aikavälillä, kappaleessa 7.4.1 pohditaan muiden jatkotutkimusehdotusten ohella, miten vaikuttavuuden kehittymistä voi seurata jatkossa, ja kappaleessa 7.4.2 tehdään ehdotuksia käytännön toimenpiteistä vaikuttavuuden parantamiseksi.

Yrittäjien, joilla ei ollut työntekijöitä, tavoitteeksi asetettu tietoisuuden lisääntyminen työterveyshuollon järjestämismahdollisuudesta saavutettiin hyvin. Sen sijaan yrittäjien työterveyshuollon kattavuudessa ei ilmennyt myönteisiä muutoksia. Yrittäjien tietoisuudessa siitä, miten työterveyshuoltopalvelut hankintaan tapahtui vain hienoista myönteistä muutosta. Pienissä yrityksissä tilanne oli päinvastainen: työnantajien tietoisuus työterveyshuollon järjestämisvelvollisuudesta ei lisääntynyt, mutta työterveyshuollon kattavuudessa tapahtui selkeää myönteistä muutosta erityisesti mikroyritysten osalta. Samoin pienten yritysten edustajien tietoisuus palvelujen hankkimisesta parani selvästi. Hankkeen tavoitteena oli lisäksi työterveyshuoltopalveluista koituvien hyötyjen tunnistaminen. Tässä tilanne oli jo lähtökohtaisesti hyvä: yrittäjät ja pienet yritykset tunnistivat hyvin työterveyshuoltopalvelujensa hyödyt. Useimmin ne liittyivät terveyden säännölliseen seurantaan sekä työntekijöiden työkyvystä ja terveydestä huolehtimiseen.

Tietoisuuden lisääntymiseen työterveyshuollon järjestämisestä ja työterveyshuollon kattavuuden parantumiseen pyrittiin monikanavaisella tiedottamisella työterveyshuoltopalveluista ja niiden hyödyistä sekä tukemalla yrittäjien ja pienten yritysten ohjautumista työterveyshuoltopalvelujen piiriin yritysneuvonnan kautta. Hankkeessa toteutunut tiedottaminen oli monipuolista, mutta sen laajuudessa ja intensiteetissä oli eroja eri alueilla. Eniten tiedotusta kohdistettiin yrittäjäjärjestöjen jäsenille. Eri yrityspalveluorganisaatioiden aktiivisuus työterveyshuollosta tiedottamisessa vaihteli, eikä hankkeen aikana ollut mahdollista jalkauttaa työterveyshuollosta tiedottamista kaikkien maamme yrityspalveluorganisaatioiden toimintatavaksi. Näiden toimenpiteiden lisäksi tutkimukseen sisältyvät yrittäjien ja pienten yritysten kyselyt toimivat 'tiedotusinterventiona'. Moni kyselyihin vastannut yrittäjä kertoi vapaamuotoisessa palautteessaan juuri kyselyn herätelleen heitä miettimään työterveyshuoltopalvelujen järjestämistä.

Hankkeen tavoitteena oli lisäksi, että yrittäjien ja pienten yritysten käytössä olevat työterveyshuoltopalvelut vastaavat heidän tarpeitaan ja hyvän työterveyshuoltokäytännön periaatteita. Tavoitteeseen pyrittiin tiedottamalla yrittäjille ja pienille yrityksille Pienten yritysten toimintamallin mukaisista työterveyshuoltopalveluista sekä kouluttamalla työterveyshuoltohenkilöstöä toteuttamaan mallin mukaista toimintaa. Yrittäjät ja pienet yritykset olivat jo lähtökohtaisesti tyytyväisiä saamiinsa palveluihin. Tutkimuksen tuloksissa ilmeni myönteistä, hyvän työterveyshuoltokäytännön suuntaista kehitystä heidän saamissaan palveluissa. Tämän kehityksen yhteyden osoittaminen hankkeen toimenpiteisiin ei ole yksiselitteistä siitä huolimatta, että muita vastaavanlaisia, valtakunnallisia kehittämisinterventioita ei toteutettu samanaikaisesti.

Työterveyshuoltoyksiköiden tavoitteeksi asetettu yrittäjien ja pienten yritysten tunnistaminen tärkeäksi asiakasryhmäksi osoittautui jo lähtökohtaisesti hyväksi ja parani entisestään hankkeen aikana. Myös työterveyshuoltopalvelujen aktiivisessa markkinoinnissa yrittäjille tapahtui tavoitteen suuntaista muutosta ja hienoista myönteistä kehitystä myös aktiivisessa markkinoinnissa pienille, alle 20 työntekijän yrityksille. Muutoksia voidaan selittää hankkeessa toteutetulla aktiivisella tiedottamisella työterveyshuoltoyksiköille Pienten yritysten työterveyshuoltomallin implementoinnista, koulutuskutsuilla työterveyshuoltoyksiköiden henkilöstölle ja vastuuhenkilöille sekä vastuuhenkilöiden osallistumisella hankkeen järjestämiin koulutuksiin.

Työterveyshenkilöstön tavoitteena oli Pienten yritysten työterveyshuoltomallin mukainen toiminta. Sen osalta tutkimusaikana todettiin useita tavoitteiden suuntaisia muutoksia. Myönteisiä muutoksia todettiin mallin kaikissa vaiheissa: työterveyshuoltopalveluista sopimisessa, työterveystarpeiden selvittämisessä ja toiminnan suunnittelussa sekä jatkuvassa työterveyshuoltotoiminnassa. Nämä muutokset ovat selkeästi yhdistettävissä hankkeen koulutuksiin, jotka toteutettiin alkukyselyn jälkeen alueellisina koulutusinterventioina kaikilla ELY-keskusalueilla. Tätä arviota tukee se, että Hyvä työterveyshuoltokäytäntö -opas, jossa Pienten yritysten työterveyshuoltomalli on kuvattu, julkaistiin vasta syyskuun lopussa 2014. Silloin suuri osa työterveyshuoltoyksikköjen ja työterveyshuoltohenkilöstön seurantakyselyistä oli jo käynnissä tai toteutettu. Mallin kokonaisvaltainen jalkautuminen työterveyshuollon käytännön toimintaan edellyttää kuitenkin hankkeen kestoa pitempää aikaa, ja sen todentamiseen tarvitaan jatkoseurantaa.

Yrityspalveluissa toimivien yritysneuvonnan ja kehittämisen asiantuntijoiden tavoitteet saavutettiin pääosin hyvin: työkyvyn merkitys yritysten toiminnalle tunnistettiin hyvin, työterveyshuoltopalvelujen tunnettuus yritysneuvonnassa parani selvästi, yhteistyö työterveyshuoltopalvelujen tuottajien kanssa lisääntyi hieman ja yritysneuvonnan asiakkaita ohjattiin työterveyshuoltopalvelujen piiriin. Nämä muutokset voidaan selkeästi liittää hankkeen toteuttamaan tiedotukseen ja yhteistyöhön hankkeen toimijoiden kanssa työterveyshuoltopalveluesitteen jakamiseksi yrityspalvelujen asiakkaille. Muita työterveyshuoltoon liittyviä, alueellisia tai valtakunnallisia koulutus- tai tiedotusinterventioita ei toteutettu yritysneuvonnassa tutkimusaikana. Systemaattiseksi yritysneuvonnan toimintatavaksi työterveyshuollon järjestämisestä kysyminen ei kuitenkaan kehittynyt – eikä sitä ollut asetettu hankkeen tavoitteeksi - vaikka yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijat katsoivat työterveyshuollon erääksi keskeisimmistä yrittäjien tukitahoista.

Yrittäjien ja pienten yritysten tavoitteiden osalta tutkimuksessa havaittujen, hankkeen tavoitteiden suuntaisten muutosten ja hankkeessa toteutetun tiedotuksen, työterveyshuoltopalveluihin ohjauksen ja työterveyshuoltohenkilöstön saaman koulutuksen välisen yhteyden osoittaminen on haasteellista. Arvioitaessa hankkeen vaikuttavuutta yrittäjien ja pienten yritysten tietoisuuden ja työterveyshuoltopalvelujen kattavuuden muutosten osalta on kuitenkin huomioitava, että hankkeen aikana (20.2.2013- 31.12.2014) ei toteutettu muuta valtakunnallista tai alueellista ja erityisesti yrittäjille ja pienille yrityksille kohdennettua tiedotusta työterveyshuoltopalveluista. Tutkimuksessa todetut muutokset työter-

veyshuoltoyksiköiden ja työterveyshuoltohenkilöstön sekä yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijoiden tietoisuudessa ja toiminnassa voidaan selkeämmin yhdistää hankkeessa toteutettuihin toimenpiteisiin.

7.4 Tulosten merkitys

Tutkimushanke tuotti kattavaa ja yksityiskohtaista tutkimustietoa keskeisestä työterveyshuollon kehittämisalueesta, yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollosta. Tutkimuksessa tarkasteltiin yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltoa niin asiakkaiden kuin palvelujen tuottajien ja toteuttajien näkökulmista kahtena peräkkäisenä vuotena. Tämän aihepiirin aikaisempi tutkimus on niukkaa, eikä yhtä monipuolista, koko maan kattavaa tutkimustietoa ole aikaisemmin ollut saatavissa. Lisäksi hanke tuotti uutta tutkimustietoa ja kokemuksia yrityspalvelujen roolista yrittäjien ja pienten yritysten työkyvyn tukijana ja työterveyshuoltopalveluihin ohjaajana.

Hankkeen tulokset osoittivat, että yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon kentällä tapahtui tutkimusaikana (2013–2014) hankkeen tavoitteiden suuntaista kehitystä. Tulosten perusteella voitiin tunnistaa selkeitä jatkotutkimustarpeita ja käytännön toiminnan kehittämiskohteita. Niihin panostaminen on tarpeen myönteisen kehityssuunnan varmistamiseksi ja vahvistamiseksi.

7.4.1 Jatkotutkimusehdotukset

Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon kehittäminen tarvitsee tuekseen luotettavaa tutkimustietoa. Luotettavan, yleistettävissä olevan tiedon hankkiminen yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon kattavuudesta on osoittautunut haasteelliseksi tutkimuksen kohderyhmän heikon vastausaktiivisuuden vuoksi niin kysely- kuin puhelinhaastattelumenetelmillä toteutetuissa tutkimuksissa. Hankaluutta aiheuttavat myös yrittäjien ja pienten yritysten saavutettavuuden ongelmat. Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon järjestämisastetta kannattaa jatkossa seurata lisäämällä otoskokoja ja kartuttamalla tietoa yhdessä muiden toimijoiden kanssa esimerkiksi osana yrittäjien ja pienten yritysten hyvinvoinnin ja sitä tukevien toimintakäytäntöjen tutkimusta. Lisäksi on syytä hyödyntää entistä systemaattisemmin ja analyyttisemmin eri tutkimusten, selvitysten ja tilastojen (esim. Kelan Työterveyshuoltotilasto) tuottamaa tietoa työterveyshuoltopalvelujen järjestämisen yleisyydestä ja niiden käytöstä.

Lisätietoa tarvitaan myös yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen käyttäjäkokemuksista sekä palvelujen sisällöstä, laadusta, hyödyistä ja kehittämiskohteista asiakkaiden itsensä kuvaamana esimerkiksi sähköisesti erilaisten asiakasportaalien kautta. Jatkotutkimuksissa on tarpeen seurata tässä tutkimuksessa havaittujen yrittäjien ja pienten yritysten saamien työterveyshuoltopalvelujen eroja (työpaikkaselvitykset, tietojen saaminen työterveys- ja turvallisuusasioista, tuki ensiapuvalmiuden järjestämisessä), selvittää niiden pysyvyyttä ja perusteita sekä hyvän työterveyshuoltokäytännön mukaisen toiminnan toteutumisen esteitä ja edellytyksiä yrittäjien ja erikokoisten yritysten työterveyshuollossa.

Tässä tutkimuksessa havaittiin Pienten yritysten työterveyshuoltomallin mukaista, myön-teistä muutosta työterveyshuoltohenkilöstön toimintatavoissa sekä muutoksia, jotka liitty-vät työterveyshuolto-organisaatioiden toimintatapoihin (esim. työterveyshuoltosopimus-neuvottelut). Tätä kehitystä kannattaa seurata jatkossa ja tarkastella sitä sekä työterve-yshuoltoyksiköiden että työterveyshuoltohenkilöstön toiminnan tasolla. Samoin on tarpeen selvittää työterveyshuollon moniammatillisen työn toteutumista erityisesti pienempien yritysten ja yrittäjien työterveyshuollossa. Näiden samoin kuin muiden pienten yritysten ja yrittäjien työterveyshuollon toimintakäytäntöihin ja työterveysyhteistyöhön liittyvien ky-symysten tutkimuksen voisi liittää osaksi muuta hyvän työterveyshuoltokäytännön mukai-sen toiminnan seurantaa.

Työterveyshuoltopalvelujen ja työterveysyhteistyön jatkotutkimuksissa kannattaa huomi-oida työterveysyhteistyön kaikkien osapuolten – myös työntekijöiden - näkemykset. Sy-vällisempää ja yksityiskohtaisempaa tietoa työterveyshuoltopalvelujen toteutumisesta ja työterveysyhteistyöstä voidaan saada kohdistamalla tutkimusta asiakasyrittä-jä/asiakasyritys-työterveyshuolto -pareihin ja hyödyntämällä monimenetelmällistä lähes-tymistapaa. Kuvailevan tiedon lisäksi tarvitaan pätevää tutkimustietoa työterveysyhteis-työn vaikutuksista ja miten vaikuttavuutta voidaan parantaa huomioiden mahdollisten työterveys-, työturvallisuus ja työkykyhyötyjen lisäksi vaikutukset työn tuottavuuteen ja yritystoiminnan taloudelliseen tuloksellisuuteen.

Niin yrittäjien kuin pienten yritysten keskinäisen erilaisuuden vuoksi työterveyshuollon ja työterveysyhteistyön jatkotutkimuksia ja tutkimuksellista kehittämistä kannattaa suunn-

ta eri toimialoilla ja liiketoimintaympäristössä toimiviin sekä erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin yrittäjiin ja yrityksiin. Jatkossa tarvitaan entistä analyyttisempää tutkimusotetta ja sitä tukevia metodologisia ratkaisuja, joiden avulla voidaan tuottaa luotettavaa tutkimustietoa työterveysyhteistyötä tukevien interventioiden vaikutuksista ja vaikuttavuudesta. Jatkotutkimusten tavoitteena on löytää uusia ratkaisuja yrittäjien ja pienten yritysten työterveyden, työturvallisuuden ja työterveysyhteistyön haasteisiin.

7.4.2 Ehdotukset yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon kehittämiseksi

Työterveyshuoltopalveluista tiedottaminen oli keskeinen keino yrittäjien ja pienten yritysten saamiseksi palvelujen piiriin niin työterveyshuoltoyksiköiden ja -henkilöstön kuin yrittäjien ja pienten yritysten edustajien mielestä. Systemaattista ja monikanavaista tiedottamista yrittäjille ja pienille yrityksille sekä heidän sidosryhmilleen kannattaa jatkaa. Tiedottamisessa kannattaa korostaa työkyvystä huolehtimisen merkitystä sekä työterveyshuoltopalvelujen järjestämisestä koituvia hyötyjä yrityksen toiminnalle, yrittäjille ja työntekijöille. Lisäksi on tarpeen nostaa selkeämmin esiin työterveyshuollon rooli yrittäjän ja yrityksen yhteistyökumppanina, jonka perustehtävä on tukea työterveyttä ja työkykyä.

Vaikka pienten yritysten johdon edustajat olivat tyytyväisiä työterveyshuoltopalveluihin ja yhteistyöhön työterveyshuollon kanssa, kysymyksiä herättää työntekijöiden rooli työterveysyhteistyössä. Jatkossa kannattaa panostaa työntekijöiden osallistamiseen työterveyshuollon palvelujen suunnitteluun ja arviointiin sekä työterveysyhteistyöhön myös pienissä yrityksissä. Samoin on syytä varmistaa, että pienet yritykset saavat tarvitessaan tukea työyhteisöjen toimivuudelle ja että työterveyshuollon moniammatillinen osaaminen on niiden hyödynnettävissä.

Yrittäjien ja pienten yritysten sekä työterveyshuoltojen keskinäistä verkottumista ja yhteistoimintaa edistää osallistuminen Työpaikkojen työhyvinvointiverkoston ja sen alueverkostojen toimintaan. Työhyvinvointiverkoston alueverkostot tarjoavat kunkin ELY-keskusalueen kaikille työpaikkojen työhyvinvoinnista ja kehittämisestä kiinnostuneille toimijoille työhyvinvointiasioiden yhteiskehittämisen ja yhteisen oppimisen foorumin.

Työterveyshuollon toimijoiden yhteistyö ja verkottuminen yrittäjyyttä tukevien alueellisten ja paikallisten toimijoiden, kuten yrityspalvelujen ja yrittäjäjärjestöjen kanssa parantaa yhteistyön osapuolten toiminnan ja palvelujen tunnettuutta sekä auttaa ohjaamaan yrittäjät ja yritykset niiden tarvitsemien palvelujen piiriin. Työterveyshuoltopalvelujen järjestäminen käy luontevimmin jo yritystoiminnan käynnistyessä. Silloin työkyvystä huolehtiminen yhteistyössä työterveyshuollon kanssa jäsentyy osaksi yrityksen normaalia toimintaa. Näin työterveyshuolto voi tukea yritystä koko sen koko elinkaarella huomioiden yritystoiminnassa tapahtuvat muutokset.

Vaikka moni yksin- ja työnantajayrittäjä hahmottaa työterveyshuollon nopean sairaanhoitopalvelun tarjoajana, on työterveyshuollon rooli työkyvyn tukemisen asiantuntijana ja yhteistyökumppanina kirkastumassa. Tämä lisää myös työterveyshuoltoon kohdistuvia odotuksia. Niihin vastaaminen edellyttää työterveyshuoltohenkilöstön korkeatasoista ammattitaitoa. Osaamisen kehittyminen voidaan varmistaa jatkamalla yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon koulutusta osana työterveyshuoltoon pätevöittävää, moniammatillista koulutusta ja täydennyskoulutusta.

Yrittäjien ja pienten yritysten tiedon saantia työterveyshuollosta ja palvelujen hankintaa helpottaisi nk. Yhden luukun -toimintamallin käyttöönotto. Sen kautta kaikki tarpeellinen tieto ja ohjaus palveluihin olisivat yhden sähköisen portaalin takana. Tarvitaan myös uusia työterveyshuoltopalvelujen järjestämistapoja sekä yrittäjien ja pienten yritysten tarpeiden mukaisia, joustavia palvelukonsepteja ja sähköisiä palveluja, joita on helppo hankkia ja käyttää.

KIITOKSET

Kiitämme kaikkia hankkeeseen osallistuneita yrittäjiä, yrityksiä, työterveyshuoltoyksiköitä ja työterveyshuoltohenkilöstöä sekä yritysneuvonnan ja -kehittämisen asiantuntijoita innostavasta, kannustavasta ja pitkäjänteisestä yhteistyöstä. Olette antaneet merkittävän panoksen yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon ja työterveysyhteistyön kehittämiseen.

Sosiaali- ja terveysministeriötä kiitämme lämpimästi tutkimushankkeen saamasta tuesta. Professori Jukka Uittia, teemajohtaja Kari-Pekka Martimoa ja teemajohtaja Tuula Oksasta kiitämme kannustuksesta ja tuesta tutkimushankkeen aikana. Tutkija Susanna Puustinen osallistui tutkimushankkeen alkuvaiheessa suuren aineiston hallinnointiin ja käsittelyyn. Kiitämme Susannaa hyvästä yhteistyöstä. Erikoistutkija Leena Kaila-Kangas ja työterveyshuollon erikoislääkäri Sari Wuolijoki ovat lukeneet ja kommentoineet raporttia erityisellä huolellisuudella ja tarkkuudella, mistä suuret kiitokset.

Helsingissä 4.12.2015

Tutkijaryhmä

LÄHTEET

Ahonen G, Bjurström L-M, Hussi T. 2001. Työkykyä ylläpitävän toiminnan taloudelliset vaikutukset. Sosiaali- ja terveysministeriö, Kansaneläkelaitos, Työterveyslaitos. Helsinki.

Aistrich M. 2014. Kannattaako vaikuttavuutta yrittää mitata?
<http://www.sitra.fi/artikkelit/hyvinvointi/kannattaako-vaikuttavuutta-yrittaa-mitata/>
(28.2.2015)

Bolton J E. 1971. Report of the Committee of Inquiry on Small Firms. Cmnd, 4811. HMSO. London.

von Bondsdorff M E, Janhonen M, Vanhala S, Husman P, Ylöstalo P, Seitsamo J, Nykyri E. 2009. Henkilöstön työkyky ja yrityksen menestyminen vuosina 1997–2007 - tutkimus metalliteollisuudessa ja vähittäiskaupan alalla. Työterveyslaitos. Helsinki.

Dyer W G Jr. 1997. Organization Development in the Entrepreneurial Firm. The Journal of Applied Behavioral Science 1997, 33, 2, June: 190-208.

Kelan työterveyshuoltotilasto 2012. Sosiaaliturva 2014. Suomen virallinen tilasto. Kela.
http://www.kela.fi/documents/10180/1630858/Kelan_tyoterveyshuoltotilasto_2012.pdf/8d656155-8298-4abf-892f-e0af84defbb5 (12.5.2015)

Känkänen J, Lindroos P, Myllylä M. 2013. Elinkeino- ja teollisuuspoliittinen linjaus. Suomen talouskasvun eväitä 2010-luvulla. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Innovaatio 5/2013. Edita. Helsinki.

Lundell S, Visuri S, Luukkonen R. 2014. Hyvinvointibarometri 2014. Työterveyslaitos, Varsinais-Suomen Yrittäjät ry. <http://www.yrittajat.fi/File/4783ec0b-4d0c-4269-8fc9-3fcf616d55bf/0/Hyvinvointibarometri2014%20raportti.pdf> (12.5.2015)

Mäki-Fränti P. 2009. Henkilöstön työkyky ja toimipaikkojen tuottavuus. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita, 1455–4623; 118. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos. Helsinki.

Oksa P, Lappalainen J, Liuhamo M, Naumanen P, Nyberg M, Savinainen M, Vorne J. 2011. Pienyrityksen työturvallisuus ja työterveysriskien hallinta. Työturvallisuuskansio ja -opas. Työterveyslaitos, Helsinki.

Pakkala L, Saarni H. 2000. Pk-yrittäjät ja terveys – yrittäjien työterveyshuoltoprojekti Varsinais-Suomessa. Turun aluetyöterveyslaitos. Raportti 14. Turku.

Pakkala L, Suomala T, Kuusela R, Saarni H. 2002. Yrittäjien terveys ja toimintakyky – yrityksen riskin pienentäminen. Turun aluetyöterveyslaitos. Raportti 18. Turku.

Palmgren H. 2010. Leadership in a Small Enterprise. Doctoral Dissertation Series 2010/8. Aalto University, School of Science and Technology, Department of Industrial Engineering and Management. Edita. Espoo.

Palmgren H. 2014. Kela korvaa työterveyshuollon kustannuksia. Tilisanomat 5/2014: 40–43.

Palmgren H. Yrittäjän ja työntekijöiden terveys on yrityksen tärkeä voimavara. Neuvokas Pohjois-Karjalan Yrittäjien jäsenlehti. 2013, 3: 38.

Palmgren H, Jalonen P, Kaleva S, Peurala M, Rautio M, Tuomi, K. 2010a. Hyviä tietojen antamisen, neuvonnan ja ohjauksen (TANO) toimintamalleja työterveyshuoltoon. Tutkimusraportti. Työterveyslaitos. Helsinki.

Palmgren H, Jalonen P, Kaleva S, Tuomi K. 2012a. Vaikuttava TANO-toiminta. Vertailututkimus työterveyshuollon tietojen antamisesta, neuvonnasta ja ohjauksesta (TANO) asiakasyrityksissä. Tietoa työstä. Työterveyslaitos. Helsinki.

Palmgren H, Kaleva S. Occupational Health Services for Entrepreneurs and Small Enterprises - A Tentative Model. USE2009: Understanding Small Enterprises - a healthy working life in a healthy business. International Conference 20–23 October 2009. Elsinore, Denmark.

Palmgren H, Kaleva S. 2011. Pienten yritysten ja yrittäjien työterveyshuoltopalvelun kokeilu Kunnon Kate -hankkeessa. Hankeraportti 31.5.2011. Työterveyslaitos.

Palmgren H, Kaleva S, Jalonen P, Goda J, Tuomi, K, Vuorenpää P. 2012b. Naisyrittäjien työhyvinvoinnin ja liiketoimintaosaamisen kehittäminen. Teoksessa Palmgren H & Vuorenpää P. (toim.) Naisyrittäjien työhyvinvoinnin ja liiketoimintaosaamisen sekä sijaispalvelujärjestelmän kehittäminen. Työ ja yrittäjyys 42/2012 Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Edita. Helsinki.

Palmgren H, Kaleva S, Jalonen P, Tuomi K. 2010b. Naisyrittäjien liiketoimintakäytännöt ja tuloksellisuus. Työ ja yrittäjyys. 33/2010. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Edita Publishing Oy. Helsinki.

Palmgren H, Kaleva S, Jalonen P, Tuomi K. 2010c. Naisyrittäjien työhyvinvointi. Työ ja yrittäjyys. 5/2010. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Edita. Helsinki.

Palmgren H, Kaleva S, Saarni H, Oksa P, Savinainen M, Nyberg M. OHS-model for Small Enterprises. Understanding Small Enterprises Conference 2013 - Proceedings. USE 2013 19.–22.2.2013, Nelson New Zealand.

Palmgren H, Kaleva S, Savinainen M, Nyberg M, Rajala K, Oksa P. Räättälöityä työterveyshuoltopalvelua pienille yrityksille ja yrittäjille! Työterveyshoitaja 2014; 39(2):10–11.

Palmgren H, Laine A, Koskela L. 2014. Pienten yritysten työterveyshuollon toimintamalli. Teoksessa Uitti J (toim.) Hyvä työterveyshuoltokäytäntö. Ss. 274–286. Sosiaali- ja terveysministeriö, Työterveyslaitos. Helsinki.

Perkiö-Mäkelä M, Hirvonen M. 2013. Työ ja terveys Suomessa 2012- taulukkoraportti. Työterveyslaitos. Helsinki.

Peurala M, Perkiö-Mäkelä M, Leino T, Manninen P, Husman K. 2010. Työterveyshuolto. Teoksessa Kauppinen T, Hanhela R, Kandolin I, Karjalainen A, Kasvio A, Perkiö-Mäkelä M, Priha E, Toikkanen J, Viluksenla M (toim.) Työ ja terveys Suomessa. 2009. Ss. 170-176. Työterveyslaitos. Helsinki.

Räsänen K, Sauni R. 2013. Työterveyshuolto ja työsuojelun valvonta. Teoksessa Kauppinen T, Mattila-Holappa R, Perkiö-Mäkelä M, Saalo A, Toikkanen J, Tuomivaara S, Uuksulainen S, Viluksela M, Virtanen S (toim.) Työ ja terveys Suomessa 2012. Seurantatietoa työstä ja terveydestä. Ss. 159- 166. Työterveyslaitos. Tampere.

Saarni H. Yrittäjän oma-arvioinnit työterveyshuollossa. Työterveyshoitaja 1/2006,s. 20–23.

Savinainen M, Kaukiainen A, Lappalainen J, Nyberg M, Oksa P. 2009. Tuunataan yhdessä työterveyttä – koneyrittäjien ja työterveyshuollon yhteistyöhanke. Työsuojelurahaston loppuraportti nro 107 392. 31.1.2009.
http://www.tsr.fi/c/document_library/get_file?folderId=13109&name=DLFE-2001.pdf. (15.5.2015)

Savinainen M, Mattila S, Merivirta M-L, Nyberg M, Oksa P, Puro V, Toivio P, Vorne J. 2014. Riskinarviointi ja työpaikkaselvitys – pienen yrityksen ja työterveyshuollon yhteistyön tuloksena. Tietoa työstä. Työterveyslaitos. Juvenes Print. Tampere.

Stengård J, Kalanen K, Niemi L, Visuri S, Saarni H. Varsinaissuomalaisilla yrittäjillä on vähän työterveyshuollon palveluja. Suomen Lääkärilehti 2009;64:175–1819.

SYTY2000-hanke. <http://www.ttl.fi/fi/tutkimus/hankkeet/syty2000/Sivut/default.aspx>. (20.5.2015)

Tuomi K (toim.) 2000. Yrityksen menestyminen ja henkilöstön hyvinvointi. Tutkimus metalliteollisuudessa ja vähittäiskaupassa, ss. 7–20. Työ ja ihminen. Tutkimusraportti 15. Työterveyslaitos. Helsinki.

Tuomi K. 2007. Työyhteisön toiminta, henkilöstön hyvinvointi ja yrityksen menestyminen työelämän murroksessa. Teoksessa Kasvio A & Tjäder J (toim.) Työ murroksessa. Työterveyslaitos. Helsinki.

Tuomi K, Vanhala S, Nykyri E, Janhonen M. Organizational practices, work demands and the well-being of employees: a follow-up study in the metal industry and retail trade. Occupational Medicine 2004, Vol 5 No 2: 115-121.

Työkyky ja -hyvinvointikysely 2010. Suomen Yrittäjät. Helsinki.
https://www.yrittajat.fi/File/1ca0dad8-5937-4927-aec0-4c08e524d10d/SY_raportti_tyokyky_ja_hyvinvointi.pdf (20.5.2015)

Työpaikkojen työhyvinvointiverkosto.
<http://www.ttl.fi/partner/tyhyverkosto/Sivut/default.aspx>

Työterveyshuolto Suomessa 2010 ja kehitystrendi 2000–2010. 2012. Työterveyslaitos, Sosiaali ja terveysministeriö. Helsinki.

http://www.ttl.fi/fi/verkkokirjat/Documents/TTH_2010.pdf (15.5.2015)

Työterveyshuoltokysely 2012. Suomen Yrittäjät. Helsinki.

http://www.yrittajat.fi/File/c9150fcc-4b45-41f1-ad3f-7d475862ea95/SY_tyoterveyshuoltokysely_netti.pdf (20.5.2015)

Uitti J (toim.) 2014. Hyvä työterveyshuoltokäytäntö. Sosiaali- ja terveysministeriö, Työterveyslaitos. Helsinki.

Virokannas H, Kopperoinen T, Anttonen H, Leino T. 2004. Pienyritysten työterveyshuollon kehittäminen: työterveyshuollon verkkopalvelumalli. Kehityshankkeen loppuraportti.

Virokannas H, Pyrrö P. 2010. Pienen yrityksen omien työterveyspalvelujen tarpeen arviointi ja hankinta. Kehityshankkeen loppuraportti. Tampere.

Vuorenpää P. Työterveyspalveluja myös pienten yritysten tarpeisiin. Yrittävä LAKEUS 4, 2013: 14.

Vuorenpää P, Palmgren H. (toim.) 2012. VeryNais – Naisyrittäjien työhyvinvoinnin ja liike-toimintaosaamisen sekä yrittäjien sijaispalvelujärjestelmän kehittämishanke. Työ ja yrittäjyys 42/2012. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Helsinki. Edita.

Yrittäjyyskatsaus 2012. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 46/2012. Työ ja yrittäjyys. Työ- ja elinkeinoministeriö. Edita Publishing Oy. Helsinki.

Yrittäjyyskatsaus 2013. Näkökulmia elinkeinopolitiikkaan, yrityksiin ja yrittäjyyteen. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Kilpailukyky. 23/2013. Edita Publishing Oy. Helsinki

Yritys- ja toimipaikkarekisteri 2012. Tilastokeskus.

<https://www.stat.fi/tup/yritysrekisteri/esittely.html> (15.5.2015)

LIITTEET

Liite 1. Pienten yritysten työterveyshuoltomallin koulutusohjelma

Työterveyslaitos

SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ

Pienten yritysten työterveyshuoltomallin koulutus työterveyshuolloille

Teema: Hyvän työterveyshuoltokäytännön mukainen pienten yritysten työterveyshuollon toimintamalli

Ennakkotehtävä: Pienten yritysten työterveyshuollon kattavuuden ja sisällön kehittäminen - kyselyyn vastaaminen. Kysely lähetetään osallistujien sähköposteihin.

Tilaisuuksissa kouluttajina toimivat: kehittämispäällikkö Helena Palmgren, erikoistutkija Minna Savinainen, ylilääkäri Panu Oksa ja koulutussuunnittelija Mika Nyberg

Koulutuksen ohjelma

8.30 - 9.00	Aamukahvi
9.00 -	<p>Tervetuloa verkostopäivään aiheena pienten yritysten työterveyshuoltomalli!</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mallin kehittämisen tausta, tarkoitus ja keskeinen sisältö - Mallin toimeenpano ja vaikuttavuuden selvittäminen <p>Hyvän työterveyshuoltokäytännön mukainen työterveyshuollon palveluprosessi pienissä yrityksissä</p> <p>Työterveyshuoltopalveluista sopiminen (1)</p> <p>Työterveyshuoltotoiminnan käynnistäminen (2)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Henkilöasiakkaiden terveyden, työn ja työolojen selvittäminen <p>Ryhmäkeskustelu: Menetelmän arviointi</p>
11.30 - 12.30	Lounas
12.30 -	<p>Työterveyshuoltotoiminnan käynnistäminen (jatkuu)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Työn, työolosuhteiden ja työympäristön terveydellisen merkityksen selvittäminen <p>PIRA – yhdistetty riskinarviointi ja työpaikkaselvitys</p>
14.00–14.15	Iltapäiväkahvi
14.15–	<p>Työterveyshuollon toimintasuunnitelma, työterveysyhteistyö ja työpaikan menettelytavat työkyvyn tukemiseksi</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ryhmäkeskustelu: menettelytapojen arviointi <p>Jatkuva työterveyshuoltotoiminta pienissä yrityksissä (3)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Yhteenveto ja yhteinen arviointi: Toimintaprosessi; menetelmät, materiaalit ja esite
15.30	Kiitos osallistumisesta! Hyvää kotimatkaa!

Liite 2. Pienten yritysten työterveyshuoltomallin koulutusten ryhmätöiden tulokset

Ryhmätöiden keskeiset tulokset yleisyysjärjestyksessä Pienten yritysten työterveyshuoltomallin arvioinnissa käytettyjen luokkien mukaan (hyvää, huonoa, kehitettävää) arviointiteemoittain: 1) Menettelytavat työterveyshuoltoa aloitettaessa, 2) Työn ja terveyden itsearviointilomake, 3) PIRA-toimintatapa, 4) Pienten yritysten työterveyshuoltomallin mukainen työterveyshuoltoprosessi

1) Menettelytavat työterveyshuoltoa aloitettaessa

Hyvää:

- Työterveyshuoltohenkilöstön ja asiakkaan yhteistyö käynnistyy jo sopimusta solmittaessa; molemminpuolinen henkilökohtainen kontakti helpottaa yhteistyötä jatkossa
- Kustannustehokas, kevyt ja täsmällinen toimintamalli
- Yhtenäinen toimintatapa työterveyshuolloille; prosessikuvaus yhtenäistää ja tasalaastuistaa toimintaa.
- Asiakas saa tietoa ja ymmärtää, mihin on sitoutunut sopimusta solmiessaan
- Ei luvata sellaista, mitä ei voida toteuttaa.
- Nopeuttaa yhteistoiminnan käynnistymistä.
- Sisällyttäminen työterveyshuollon kustannuksiin myönteistä.
- Tehostaa molempien osapuolten ajankäyttöä.
- Kokeiltu, toimii hyvin.
- Yrityksille helpompaa ja säästää niiden kustannuksia, kun työterveyshuoltohenkilöstö tulee yritykseen eikä päinvastoin.

Huonoa:

- Vie aikaa
- Ongelmallinen, jos yritys ei solmi työterveyshuoltosopimusta.
- Vaatii korkeatasoista osaamista; mahdotonta kouluttaa esim. kaikkia työterveyshoitajia tähän.
- Kaikilla työterveyshuolloilla ei ole tarvittavia resursseja.
- Asiakasyritys haluaa nähdä työterveyshuollon tilat.
- Sopimiseen käytetty aika on pois muusta työterveyshuollon toiminnasta.
- Sopimusneuvotteluiden yhteydessä käsitellään liian monia asioita.

Kehitettävää:

- esitietolomake yrityksestä tarvitaan
- työntekijät mukaan työterveyshuollosta sopimiseen
- palvelujen myyntiin työterveyshuollon osaamista
- Kelan korvauskaton nostaminen
- Työterveyshuoltosopimuksessa pitäisi olla mainittuna alihankintayritykset ja yhteistyökumppanit.
- Selkeytettävä aikaraja, jona korvattavuus käytännössä on mahdollista.

Muita huomioita:

- Malli edellyttää työterveyshuolloilta uudenlaista orientaatiota, jonka kehittyminen vie aikaa.
- Vaatii työterveyshuollon ammattihenkilöiltä paljon myynnin ja markkinoinnin tunte-
musta ja nykyistä laajempaa näkökulmaa.
- Neuvontaa työterveyshuoltopalveluista yritysneuvonnasta ja Kelalta jo yritystä perus-
tettaessa.
- Työterveyshoitajien palkitseminen sopimusten tekemisestä

2) Työn ja terveyden itsearviointilomake

Hyvää:

- hyvä, selkeä, kompakti ja monipuolinen lomake: terveys ja elintapa, työ ja työpaikka
- helppokäyttöinen
- hyödynnettävissä yksilöille ja koko työyhteisölle
- sopiva seulaksi: säästää aikaa ja kustannuksia, kohdentaa toimintaa tarpeen mukaan
- sopii esitietolomakkeeksi
- säästää työterveyshoitajan aikaa ja työtä
- voidaan käyttää tiedonkeruussa yrityksestä työterveyshuoltoa aloitettaessa
- herättää pohtimaan asioita
- voidaan käyttää paperisena ja sähköisenä

Huonoa:

- liian pitkä
- kieli- ja kulttuurierot
- Taas yksi lomake lisää!
- Aikaisempi altistuminen puuttuu.
- Puuttuu kohta, missä arvioidaan työntekijän/ yrittäjän omaa kokemusta työkyvyttömyydestä/ töissä suoriutumisesta.
- Kustannuksia syntyy – tuottaako lisäarvoa?
- Kuormittavat ihmissuhteet on parempi kuin epäasiallinen kohtelu.

Kehitettävää:

- sähköinen lomake sekä sähköinen palvelu työterveyshuoltojen ja yritysten käyttöön
- jos paperisena, niin vaatii hyvän instruktioita ja huolehdittava siitä, että luottamuksellisuus ei vaarannu
- käytettävien termien/ ilmaisujen kehittäminen
- lisää kysymyksiä työyhteisöstä
- lisää markkinointia lomakkeesta yrittäjille ja yrityksille
- lomakkeeseen kysymyksiä työterveyshuollon tuntemuksesta
- lomakkeeseen kysymys sairauslomista
- tiedon säilytystapoja kehitettävä
- lomake tiiviimmäksi
- yrityskohtaisen aineiston tuottaminen varmistettava
- lomakkeeseen kenttä vapaamuotoisille vastauksille
- värikoodien poistaminen, sillä ne ohjaavat vastaamista
- käännökset muille kielille (mm. viro, venäjä)
- kriteerit seulontatarkoitukseen
- lisäkoulutusta työterveyshuoltohenkilöstölle palautteen antamisesta

Muita huomioita:

- Pitäisikö yrittäjille ja työntekijöille olla eri lomakkeet?
- Herättelee yrittäjiä ja työntekijöitä miettimään omaa tilannettaan.
- Vaikuttavuutta parantaa, jos saa palautteen esim. liikennevalomenetelmällä.
- Palvelee parhaiten etukäteen täytettynä.
- Liikaa kyselyitä ja lomakkeita; enemmän tarvitaan aikaa kasvotusten kohtaamiseen

3) PIRA- toimintatapa

Hyvää:

- Toimii hyvin, kun riskinarviointia ei ole tehty.
- Työnjako selviää heti alussa.
- Sisäistetään, että tehdään yhteistyössä.
- PIRA-kansio hyvä (esitiedot + valmistautuminen työterveyshuollon puolelta käynnille, runko työpaikkakäynnille, ajan määrittely, paperit kasassa, riskiarviointi tulee tehtyä)
- hyöty asiakkaalle
- Toimii, jos yrittäjät ja työntekijät tekevät yhteistyötä.

- yksinkertaisempi kuin STM:n riskinarviointi
- perehdytyksessä apuna uusien työntekijöiden tullessa (työterveyshuolto ja työpaikka)
- PIRA-mallin perusteella yhteiset käytännöt
- Riskinarviointi selkiytyy.
- Yhteistyö tiivistyy.
- Raportin laadinta helpottuu, ja se tehdään heti.
- Vuosikello selventää mitä ja milloin tehdään.
- konkreettinen, ei liian pitkä, ei turhaa jorinaa
- työpaikkakäyntiraportti ja se, että annetaan kehittämiskohteita kolme kappaletta
- saatavissa ruotsiksi ja tulee myös englanniksi
- termien selitykset

Huonoa:

- Vaikuttaa melko monimutkaiselta.
- Vaikea myydä
- riskien tunnistus –kaavakkeella liikaa lyhenteitä, jolloin tulkinta hankalaa -> selkeyttä
- Jos Pira tehdään ensimmäisellä käynnillä, niin siellä pitäisi tehdä eri käynti.
- vaatii ohjausta ja perehdytystä
- Altistefirmoissa ei toimi sellaisenaan, mutta perusriskinarviointi, jota voi täydentää/tarkentaa on OK.

Kehitettävää:

- Olisi tilausta, onko markkinointi jäänyt kesken?
- Tarvitaan useimmilla kielillä.
- Kansion pitäisi kuulua hintaan.
- varhaisen tuen mallipohja PIRA-kansioon
- Päihdemalli tulisi olla mukana kansiossa.
- yhteyshenkilö tarpeen
- sairauspoissaoloseuranta ja työkyvyn hallinta –mallin/lomakkeiston luominen
- infon tiivistäminen raportissa, asioiden läpikäyminen yhdessä
- työnantajan vastuuttaminen omalta (esim. esitiedot) osalta.
- PIRA-raporttipohjaa on hankala työstää ja sen luettavuudessa kehitettävää
- Mitä keinoja voitaisiin käyttää, kun psykososiaalisia asioita tunnistetaan?
- Osa kysymyksistä on sellaisia, mitä voisi avata yrityksessä: Mikä on riski?
- Pitäisi vielä huomioida, että työ on muuttunut paljon ja perinteiset riskit eivät enää ole yhtä keskeisiä kuin aikaisemmin.
- Fyysinen puoli on painopisteenä ja psykososiaalisen riskinarviointi on vähäisellä painolla
- epäasiallinen kohtelu mukaan kansioon

4) Pienten yritysten työterveyshuoltomallin mukainen työterveyshuoltoprosessi

Hyvää:

- yhtenäistää ja selkeyttää työterveyshuollon toimintaa
- toimiva ja käyttökelpoinen malli, jota voi soveltaa tarpeen mukaan
- työterveyshuollon ja pienten yritysten yhteistyö on keskiössä
- vahvistaa yrityksen roolia työterveysyhteistyössä, yritysten tiedot ja ymmärrys työterveyshuollosta paranevat
- tuottaa työterveyshuoltohenkilöstölle hyvän kokonaiskäsityksen yrityksestä
- keventää ja yksinkertaistaa yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltoprosessia
- malliin sisältyvät menettelytavat, menetelmät ja välineet
- säästää työterveyshuoltohenkilöstön ja yritysten aikaa; vaikka alussa työllistää, niin jatkossa aikaa säästyy
- kustannusarvio sisältyy yrityksen työterveyshuollon toimintasuunnitelmaan
- toimintasuunnitelman laadinnassa voidaan hyödyntää terveystarkastuksissa saatuja tietoja

Huonoa:

- Yrityksille tulee palvelua aloitettaessa paljon kustannuksia, kun niin paljon tehdään kerralla: kaikilla ei ole varaa.
- Liikaa asioita yhdellä kerralla: vie paljon aikaa työterveyshuoltohenkilöstöltä ja yrityksiltä yhteistoiminnan alussa.
- Työterveyshuollolle runsaasti paperityötä
- Lopullinen toimintasuunnitelma valmistuu myöhäisessä vaiheessa, jolloin Kelan korvausten saamisessa voi olla ongelmia.

Kehitettävää:

- valmis toimintasuunnitelmapohja
- yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen korvattavuuden lisääminen
- varhainen tuki selkeämmin malliin mukaan
- työyhteisötoiminnan parempi huomioiminen mallissa
- työnantajille oma työterveyshuollon prosessikaavio
- malli yksinkertaisemmaksi
- prosessikaavioon valmiiksi Kelan edellyttämät aikataulut

Muita huomioita:

- Edellyttää työterveyshuollon henkilöstön vahvaa ammattitaitoa.
- Työterveyshuoltohenkilöstön tulostavoitteissa pysymiseen voi tulla ongelmia.

Liite 3. Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalveluesite

Nämä työterveyshuollot tarjoavat alustavasti pienille yrityksille ja yrittäjille räätälöityä työterveyshuoltopalvelua:

Destra Lääkärikeskus Vihti Oy
Kivikatu 10, 01200 Vihti
Puh. 020 757 1000

Jämsän Kaupunki, Terveystieteiden Työterveyshuolto
Santavuori 11, 42100 Jämsä
Puh. 020 636 3355 tai 3356

Jämsän Lääkärikeskus Oy
Välikatu 1, 42100 Jämsä
Puh. 031 61 717 7400

Mehiläinen Työelämäpalvelut
Käppäläntie 35, 40100 Jyväskylä
Puh. 010 434 0112

Perusturvalaitokset, Saarijärvi
Saarijärvi 2, 41100 Saarijärvi
Puh. 040 137 8991
Kanasta
Hämeentie 5, 42500 Kanasta
Puh. 044 459 8896
Kyyjärvi
Hämeentie 9, 43700 Kyyjärvi
Puh. 040 409 8907

Pohjois-Suomen Työterveys
Jämsä
Välikatu 6, 42100 Jämsä
Puh. 020 761 2600
Kuusniemi
Kuusniemi 21, 42700 Kuusniemi
Puh. 020 761 2605

Terveystieteiden Työterveys
Puh. 020 632 39529
Jyväskylä
Välikatu 9, 40100 Jyväskylä
Välimeri
Suutarikatu 80, 41200 Vammala
Muut
Toukokuu 1-3, 40900 Muut
Äänestys
Toukokuu 4, 44100 Äänestys

Työterveys Aalto
Puh. 010 266 0111 tai 010 266 7500
Jyväskylä
Hämeentie 11-13, 40100 Jyväskylä
Kuusniemi
Kuusniemi 21, 42700 Kuusniemi
Kuusniemi
Kuusniemi 21, 42700 Kuusniemi
Kuusniemi
Kuusniemi 21, 42700 Kuusniemi

Wittanin Työterveyshuolto
Wittanin 1, 44000 Wittanin
Puh. 010 410 7780
Pöytätyö
Asematie 12, 44000 Pöytätyö
Puh. 040 860000

Äänestys-terveyskeskus, Työterveyshuolto
Toukokuu 10, 44100 Äänestys
Puh. 020 632 2592

Yrittäjä, sinä ja työntekijäsi olette yrityksesi tärkein voimavara!

Yrittäjän ja yrityksen henkilöstön terveys ja työkyky ovat tuloksellisen toiminnan välttämätön edellytys.

Työterveyshuolto on työterveyden ja työkyvyn asiantuntija. Se auttaa työkyvystä huolehtimisessa.

Työnantajalla on lakiin perustuva velvollisuus huolehtia työntekijöiden työkyvystä ja järjestää heille työterveyshuollon palvelut. Yrittäjille työterveyshuolto on vapaaehtoista, mutta se kannattaa järjestää.

Työterveyshuoltoa on nyt tarjolla erityisesti pienten yritysten tarpeisiin suunniteltua palvelua Sinulle ja yrityksellesi.

Työterveyslaitos
Toukokuu 41 a A, 00250 Helsinki
puh. 010 474 1
www.ttl.fi

Työterveyshuolto on yrittäjän ja pienen yrityksen aktiivinen kumppani. Se auttaa ja neuvoo työkyvystä ja työhyvinvoinnista huolehtimisessa.

Työterveyshuolto

1. Neuvottelee yrityksen kanssa työterveyshuoltopalveluksen, jonka sisältö tukee parhaalla mahdollisella tavalla yrittäjän ja työntekijöiden työkykyä ja yrityksen toimintaa.

Saat jo ennen sopimuksen tekoa tarpeelliset tiedot työterveyshuollon tarkoituksesta ja tehtävistä sekä mitä sopimus edellyttää molemmilta osapuolilta. Sovitte erikseen, sisältötyö työterveyshuoltopalveluun erillisiä ehkäisevien palvelujen (esim. työpaikkaseuranta) lisäksi sairaanhoito. Sairaanhoito järjestetään työntekijöille on vapaaehtoisia.

2. Käynnistää yhteistyössä yrityksen kanssa työterveyttä tukevaa toimintaa, joka vastaa juuri sinun yrityksesi tarpeisiin. Sovitte yhdessä työnjohtaja: mitä työterveyshuolto tekee työkyvyn tukemiseksi ja mitä asiat ovat yrityksen vastuulla. Työterveyshuolto ohjaa tehokkaiden, työkykyä tukevien toimintatapojen kehittämisessä. Työterveyttä, työkykyä ja työturvallisuutta uhkaavien asioiden puuttamista varten. Yhteistyö varmistaa, että yrityksessä voidaan mahdollisimman hyvin.

3. Toimii yrityksen aktiivisena kumppanina yrityksen toiminnan kaikissa vaiheissa. Varmistatte yhdessä, että työterveyshuollon palvelut vastaavat yrityksesi muuttuvia tarpeita.

Yhdessä työterveyshuollon kanssa voitte huolehtia, että

- työ on turvallista ja terveellistä,
- työkykyyn liittyvät haasteiden tartuttua ajoissa ja vältetään pitkittyneitä sairauspoissaoloja ja työkyvyttömyyttä,
- terveyttä ja työkykyä seurataan ja niitä edistetään aktiivisesti,
- työnteko sujuu ja yhteistyö toimii ja
- työhön liittyvät pulmatilanteet ratkaistaan.

Miten hyöty näkyy yrityksessäsi?

- Hyvinvoiva yrittäjä ja henkilöstö toimivat tehokkaasti ja viihtyvät työssään.
- Hyvinvoiminen ja työkyky näkyvät työn laadussa ja tukevat yrityksen menestymistä.
- Yrityksen toimintaan tulee vähemmän häiriötä, kun pitkä sairauslomien vähenemisen ja työhön palausta tuetaan aktiivisesti.
- Hyvinvoivan yrityksen maine houkuttelee hyviä työntekijöitä ja asiakkaita.

Mitä työterveyshuolto maksaa?

Työterveyshuolto tekee yritykselle suunnitelluista palveluista kassatunnusarvon. Tiesitkö, että työterveyshuollon kustannuksista saa korvausta Kelasta www.kela.fi. Loput voi vähentää verotuksessa.

Työterveyslaitos
Toukokuu 41 a A, 00250 Helsinki
puh. 010 474 1
www.ttl.fi

Lite 4. Tiedottaminen eri tilaisuuksissa vuosina 2013–2014

Ajankohta	Paikka	Tilaisuuden järjestäjä	Tilaisuuden nimi/teema	Esitys
11.4.2013	Joensuu	TYHY-verkosto	TYHY-verkoston perustaminen	Työterveyshuolto ja työkyvyn tukeminen
24.5.2013	Joensuu	JOSEK	Yritysneuvojen työhyvinvointikoulu	Yrittäjien ja yritysneuvojen työhyvinvointi
29.5.2013	Mikkeli	TYHY-verkosto	Etelä-Savon alueverkosto	
17.9.2013	Kuopio	TYHY-verkosto	Pohjois-Savon alueverkosto	Yrittäjien ja mikroyritysten työhyvinvointi ja työterveyshuollon tuki
21.11.2013	Mikkeli	Vol hyvin yrittäjä -hanke/ Mikkelin amk	Vol hyvin yrittäjä -loppuseminaari	Työterveyttä ja työhyvinvointia yrittäjälle
12.12.2013	Espoo	TYHY-verkosto	Valtakunnallinen verkostopäivä	Osana tarinaa pienten yritysten työterveyshuoltomalli: implementoinnista yhteistyöhön
20.3.2013	Hämeenlinna	Työterveyslaitos	Työterveyshuollon ajankohtaispäivät	Pienten yritysten ja yrittäjien työterveyshuolto
21.3.2014	Virtuaalikoetus	Lapin ELY-keskus	Lapin ELY-keskuksen aamuinfo	Uutta työterveyshuoltoa yrittäjille ja pienille yrityksille
10.4.2014	Lahti	Työelämä2020-hankkeen Hämeen alueverkosto	Alueverkoston kokous	Pienten yritysten ja yrittäjien työterveyshuollon sisäl- lön ja kattavuuden kehittäminen
23.4.2014	Helsinki	Helsingin Yrittäjänaiset	Jäsentapaaminen	Onko pienyrittäjän työterveyshuolto järjestetty
6.5.2014	Joensuu	VoimaNainen2020-hanke	Päätöseminaari	Inspiroiva naisyrittäjyys
15.5.2014	Jyväskylä	Keski-Suomen ELY-keskus	Työterveyttä yrittäjille - iltapäiväseminaari	Näkemyksiä työkyvystä, terveydestä ja työterveys- huollosta
8.8.2014	Hämeenlinna	Hämeen Yrittäjät	Tehokkuuden vaateet	Keskustelu: Miten ihminen voi hyvin ja jaksaa nyky- päivän työelämässä?
29.8.2014	Virtuaalikoetus	Työelämä2020-hankkeen Satakunnan alueverkosto	Alueverkoston kokous	Näkemyksiä työkyvystä, terveydestä ja työterveys- huollosta
4.9.2014	Joensuu	TYHY-verkoston Pohjois- Karjalan alueverkosto	Yrittäjien työhyvinvointiseminaari	Mitä hyötyä yrittäjille on uudesta työterveyshuoltopal- velusta?
11.9.2014	Helsinki	TEM	Työelämän laadun kehittämisfoorumi	PK-yritysten työterveyshuolto
3.10.2014	Helsinki	Akavan erityisalat	Yrittäjä terveenä eläkkeelle	Työterveyshuolto yrittäjän työkyvyn tukena
8.10.2014	Virtuaalikoetus	Lapin ELY-keskus	Seudullinen yrityspalveluverkosto	Työkykyrikkökuuma yritysneuvonnassa
14.11.2014	Tampere	Työterveyshoitoajaliitto	Työterveyshoitoaja 2014 -luentopäivät	Onnistummeko pienyritysten työterveyshuollossa

Liite 5. Hankkeen mediatiedote

Mediatiedote**TYÖTERVEYSHUOLTOPALVELUJA MYÖS PIENTEN YRITYSTEN TARPEISIIN****- MONI YRITTÄJÄ EI VIELÄ TUNNE TYÖTERVEYSHUOLTOA**

Moni työnantajayrittäjä ei tunne lakisääteistä veloitettaan järjestää henkilöstölleen työterveyshuoltoa. Myös yksinyrittäjien kannattaa järjestää työterveyshuoltopalvelut itselleen. Kuitenkin arviolta vain kolmannes yrittäjistä on järjestänyt yritykselleen työterveyshuollon.

Työterveyshuoltopalveluja tehdäänkin nyt yrittäjille ja yritysneuvonnan asiantuntijoille tunnetuksi *Pienten yritysten työterveyshuollon sisällön ja kattavuuden kehittäminen* –hankkeessa, jonka Työterveyslaitos toteuttaa yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Yrittäjien kanssa.

Lisäksi Työterveyslaitos kouluttaa työterveyshuoltoja valtakunnallisesti palvelemaan entistä paremmin myös pieniä, alle 20 henkilöä työllistäviä yrityksiä ja yksinyrittäjiä. Kaakkois-Suomessa järjestetty työterveyshuoltojen valmennus koettiin tarpeelliseksi. Yliääkäri Heidi Anttila Kymijoen Työterveys Oy:stä kertoo, että heillä palvelullaan myös pieniä yrityksiä.

- Voimme olla avuksi monissa työkykyyn, terveyteen ja työhyvinvointiin liittyvissä asioissa esimerkiksi oikea-aikaiseen kuntoutukseen ohjaamalla, auttamalla jaksamisongelmissa sekä antamalla tietoa erilaisista tavoista auttaa jatkamaan työelämässä.

Yrittäjä neuvottelee työterveyshuollon kanssa työterveyshuoltosopimuksen. Työterveyshuolto tekee yritykselle suunnitelluista palveluista kustannusarvion. Osaan näistä kustannuksista saa korvausta KELA:lta ja loput yrittäjä voi vähentää verotuksessa. Työterveyshuoltosopimuksessa sovitaan toimista, jotka tukevat parhaalla mahdollisella tavalla yrittäjän ja työntekijöiden työkykyä ja yrityksen toimintaa. Samalla sovitaan, sisältyykö työterveyshuoltopalveluun ennalta ehkäisevien palvelujen lisäksi myös sairaanhoito, jonka järjestäminen työntekijöille on vapaaehtoista.

- Panostus työterveyshuoltoon kannattaa ja se maksaa itsensä pian takaisin. Hyvinvoiva yrittäjä ja henkilöstö toimivat tehokkaasti ja viihtyvät työssään, sanoo hanketta johtava *Työterveyslaitoksen* kehittämisspäälikkö *Helena Palmgren*.

- Hyvinvointi ja työkyky näkyvät työn laadussa, mikä tukee yrityksen menestymistä. Yrityksen toimintaan tulee vähemmän häiriöitä, kun pitkiltä sairauslomilta vältytään ja työhön paluuta tuetaan aktiivisesti. Hyvinvoivan yrityksen maine myös houkuttelee hyviä työntekijöitä ja asiakkaita, Palmgren huomauttaa.

Lisätietoja:

TKT, KM Helena Palmgren, kehittämisspäälikkö, Työterveyslaitos, puhelin 030 474 2643

helena.palmgren@ttl.fi

Pienten yritysten työterveyshuollon sisällön ja kattavuuden kehittäminen –toimeenpano- ja vaikuttavuustutkimushanke

Työnantajan velvollisuudesta järjestää työterveyshuoltopalvelut työntekijöille; Työterveyshuoltolaki 1383/2001

Liite 6. Yrittäjien ja pienten yritysten alkukyselyn (2013) aineiston muodostuminen ELY-keskusuittain

Alkukysely 2013										
ELY-keskus	Yrittäjä tai yritys/ksiä tutkimusaineistossa vuonna 2013 (n)	Yritys ei kuulu tutkimuksen kohde-ryhmään (n)	Lähetetyt paperiset kyselylomakkeet (n)	Palautetut paperiset kyselylomakkeet (n)	Lähetetyt sähköiset kyselylomakkeet (n)	Palautetut sähköiset kyselylomakkeet (n)	Avoimen sähköisen kyselyn kautta vastanneet (n)	Yritystä ei tavoitettu (n)	Yritys lopetettiin toimintansa yhteensä (n)	Palautettuja kyselylomakkeita yhteensä (n)
Etelä-Pohjanmaa	340	27	125	12	190	25	20	3	0	57
Etelä-Savo	258	19	190	26	49	7	3	3	0	36
Häme	563	28	245	32	290	38	59	14	5	129
Kaakkois-Suomi	443	39	311	34	93	9	48	11	1	95
Kainuu	120	9	46	4	65	7	0	2	1	11
Keski-Suomi	375	26	231	14	119	42	2	8	3	58
Lappi	298	18	119	6	164	26	3	4	24	35
Pirkanmaa	763	29	334	36	400	49	34	2	7	119
Pohjanmaa	428	25	211	13	195	26	49	1	16	88
Pohjois-Karjala	243	11	140	29	92	9	140	6	1	178
Pohjois-Pohjanmaa	504	18	220	22	266	46	16	10	4	84
Pohjois-Savo	338	19	120	18	199	22	17	11	0	57
Satakunta	396	14	172	28	211	28	19	8	2	75
Uusimaa	2553	205	933	79	1454	161	14	25	50	254
Varsinais-Suomi	829	68	355	45	415	65	–	26	21	110
Yhteensä	8451	555	3752	398	4202	560	428	134	135	1386

Liite 7. Yrittäjien ja pienten yritysten seuranta­kyselyn (2014) aineiston muodostuminen ELY-keskusu­alueittain

Seurantakysely 2014									
ELY-keskus	Yrittäjiä tai yrityksiä tutki- musaineistossa vuoden 2014 alussa (n)	Lähetetyt paperiset kyselylomak- keet (n)	Palautetut paperiset kyselylo- makkeet (n)	Lähetetyt sähköiset kyselylo- makkeet (n)	Palautetut sähköiset kyselylo- makkeet (n)	Yritys ei kuulu tutkimuk- sen koh- deryh- mään (n)	Yritystä ei tavoit- tettu (n)	Yritys lopettanut toimintan- sa (n)	Palautettuja kyselylomak- keita yhteensä (n)
Etelä-Pohjanmaa	310	149	13	156	3	0	0	0	16
Etelä-Savo	236	180	26	50	2	0	1	1	28
Häme	516	221	32	295	41	0	1	5	73
Kaakkois-Suomi	392	287	48	102	6	0	3	8	54
Kainuu	108	42	3	66	3	0	1	1	6
Keski-Suomi	338	208	13	122	26	0	3	4	39
Lappi	252	88	15	164	26	0	0	2	41
Pirkanmaa	725	311	38	406	39	2	1	13	77
Pohjanmaa	386	190	17	195	15	0	0	2	32
Pohjois-Karjala	225	126	17	99	7	0	1	1	24
Pohjois-Pohjanmaa	472	202	32	267	27	0	1	3	59
Pohjois-Savo	308	114	28	194	19	0	0	3	47
Satakunta	372	157	14	215	20	0	2	4	34
Uusimaa	2273	800	76	1455	141	2	1	34	217
Varsinais-Suomi	714	340	47	424	48	1	0	13	95
Yhteensä	7627	34	419	4212	423	5	15	94	842

Liite 8. Erikokoisten pienten yritysten osuudet tutkimusaineistossa

Taulukko. Yritysten henkilöstön määrä kokoluokittain ja niiden prosenttiosuudet alkukyselyyn 2013 ja seurantakyselyyn 2014 vastanneilla

Yrityksen henkilömäärä	Alkukysely 2013		Seurantakysely 2014	
	(n)	(%)	(n)	(%)
alle 10 henkilöä	1291	93,1	785	93,2
10–19 henkilöä	69	5,0	41	4,9
20–49 henkilöä	26	1,9	16	1,9
Yhteensä	1386	100,0	842	100,0

Liite 9. Yrityskyselyihin vastanneiden taustatiedot yritysmuodittain

Taulukko. Yrityskyselyihin vastanneiden taustatiedot alkukyselyssä 2013 ja seuranta-kyselyssä 2014, prosenttia vastanneista

	Alkukysely 2013			Seurantakysely 2014		
	Yksin- yrittäjät (n=752) %	Yrittäjä toisen yrittäjän/ yrittäjien kanssa* (n=110) %	Pienet yritykset (<50 tt) (n=524) %	Yksin- yrittäjät (n=467) %	Yrittäjä toisen yrittäjän/ yrittäjien kanssa* (n=49) %	Pienet yritykset (<50 tt) (n=326) %
Päätoimisuus:						
• päätoiminen	81,4	78,0	95,7	77,5	66,7	92,7
• sivutoiminen	18,6	22,0	4,3	22,5	33,3	7,3
Sukupuoli						
• mies	50,2	44,4	60,7	58,7	51,0	75,1
• nainen	49,8	55,6	39,3	41,3	49,0	24,9
Ikä						
• alle 45 vuotta	28,4	40,7	27,0	19,5	25,0	22,3
• 45–54 vuotta	32,8	27,8	37,3	31,8	20,8	35,3
• 55 vuotta tai enemmän	38,8	31,5	35,7	48,7	54,5	42,4
Vuodet yrittäjänä						
• 1–9 vuotta	44,8	44,7	31,0	31,4	22,9	28,0
• 10–19 vuotta	28,1	24,8	29,0	28,0	22,9	22,5
• 20 vuotta tai kauemmin	27,1	30,5	40,0	40,6	54,2	49,5
Kyselyyn vastaaminen						
• paperinen lomake (TK)	34,4	34,6	19,3	59,1	57,1	35,3
• sähköinen lomake (TK)	35,9	32,7	48,5	40,9	42,9	64,7
• avoin sähköinen linkki	29,7	32,7	32,2			

TK = Tilastokeskus

Liite 10. Yrityskyselyihin vastanneiden osuudet toimialoittain molemmissa kyselyissä

Taulukko. Yrittäjien ja pienten yritysten toimialoittainen jakauma kyselyyn vastanneitten keskuudessa alkukyselyssä 2013 ja seurantakyselyssä 2014, lukumäärät ja prosenttia vastanneista (TOL 2008)

Toimiala	Alkukysely 2013		Seurantakysely 2014		Tilastokeskuk- sen otoksen toimialoittai- nen jakauma (n=7954) (%)
	(n)	(%)	(n)	(%)	
Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	237	18,4	141	17,0	14,8
Tukku- ja vähittäiskauppa	228	17,7	134	16,1	16,4
Rakentaminen	151	11,7	107	12,9	15,1
Muu palvelutoiminta	129	10,0	74	8,9	8,8
Terveys- ja sosiaalipalvelut	103	8,0	43	5,2	2,9
Teollisuus	102	7,9	81	9,7	7,5
Kuljetus ja varastointi	74	5,7	82	9,9	7,4
Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	51	3,9	39	4,7	5,2
Maatalous, metsätalous, kalatalous	48	3,7	33	4,0	3,9
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	41	3,2	20	2,4	3,9
Informaatio ja viestintä	41	3,2	27	3,2	4,0
Kiinteistöalan toiminta	29	2,3	17	2,1	3,3
Taiteet, viihde ja virkistys	24	1,8	12	1,4	2,9
Koulutus	17	1,3	11	1,3	1,5
Rahoitus- ja vakuutustoiminta	7	0,5	6	0,7	0,9
Muut toimialat	9	0,7	4	0,5	1,5
Yhteensä	1291	100,0	831	100,0	100,0

Liite 11. Kyselyihin osallistuneet työterveyshuoltoyksiköt ELY-keskusalueittain

Taulukko. Kyselyihin osallistuneet työterveyshuoltoyksiköt ELY-keskusalueittain, lukumäärät ja vastausprosentit

ELY-keskusalue	Alkukysely 2013			Seurantakysely 2014		
	Kysely-lomakkeen saaneet (N)	Kyselyyn vastanneet (n)	Vastausprosentti (%)	Kysely-lomakkeen saaneet (N)	Kyselyyn vastanneet (n)	Vastausprosentti (%)
Etelä-Pohjanmaa	16	11	68,8	16	7	43,8
Etelä-Savo	9	8	88,9	9	5	55,6
Häme	17	14	82,4	16	6	37,5
Kaakkois-Suomi	17	12	70,6	19	10	52,6
Kainuu	5	1	20,0	5	2	40,9
Keski-Suomi	13	12	92,3	16	6	37,5
Lappi	23	17	73,9	22	9	40,9
Pirkanmaa	21	13	61,9	21	12	57,1
Pohjanmaa	17	8	47,1	18	5	27,8
Pohjois-Karjala	15	12	80,0	14	11	78,6
Pohjois-Pohjanmaa	19	7	36,8	17	10	58,8
Pohjois-Savo	14	10	71,4	13	5	38,5
Satakunta	12	9	75,0	12	7	58,3
Uusimaa	56	27	48,2	65	20	30,8
Varsinais-Suomi	20	13	65,0	21	11	52,4
Yhteensä	274	174	63,5	284	126	44,4

Liite 12. Työterveyshuoltohenkilöstön lukumäärät ja vastausprosentit ELY-keskusalueittain

Taulukko. Kyselyihin vastannut työterveyshuoltohenkilöstö ELY-keskusalueittain, lukumäärät ja vastausprosentit

ELY-keskusalue	Alkukysely 2013			Seurantakysely 2014		
	Kyselylomakkeen saaneiden lukumäärä (N)	Kyselyyn vastanneiden määrä (n)	Vastausprosentti (%)	Kyselylomakkeen saaneiden lukumäärä (N)	Kyselyyn vastanneiden määrä (n)	Vastausprosentti (%)
Etelä-Pohjanmaa	162	61	37,7	142	35	24,6
Etelä-Savo	101	41	40,6	96	26	27,1
Häme	247	67	27,1	219	35	16,0
Kaakkois-Suomi	253	87	34,4	222	40	18,0
Kainuu	62	27	43,5	66	8	12,1
Keski-Suomi	199	61	30,7	179	29	16,2
Lappi	138	54	39,1	126	20	15,9
Pirkanmaa	354	87	24,6	307	42	13,7
Pohjanmaa	185	56	30,3	166	24	14,5
Pohjois-Karjala	120	52	43,3	100	20	20,0
Pohjois-Pohjanmaa	322	106	32,9	327	41	12,5
Pohjois-Savo	187	43	23,0	178	31	17,4
Satakunta	144	49	34,0	132	24	18,2
Uusimaa	1061	217	20,5	952	110	11,6
Varsinais-Suomi	324	99	30,6	316	43	13,6
Yhteensä	3859	1107	28,7	3528	528	15,0

Liite 13. Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen järjestäminen ELY-keskusalueittain

Taulukko. Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalveluiden järjestäminen ELY-keskusalueittain alku- ja seurantakyselyissä vuosina 2013 ja 2014, prosenttia vastanneista

ELY-keskus	Alkukysely 2013		Seurantakysely 2014	
	Yksinyrittäjät tai yrittäjä toisen/toisten yrittäjien kanssa (n=862) (%)	Pienet yritykset (<50 tt) (n=524) (%)	Yksinyrittäjät tai yrittäjä toisen/toisten yrittäjien kanssa (n=516) (%)	Pienet yritykset (<50 tt) (n=326) (%)
Etelä-Pohjanmaa	21,9	72,0	9,1	100,0
Etelä-Savo	13,0	84,6	10,5	88,9
Häme	12,8	78,6	12,8	88,5
Kaakkois-Suomi	3,1	65,5	5,6	83,3
Kainuu	0,0	66,7	20,0	100,0
Keski-Suomi	11,8	66,7	3,5	90,0
Lappi	12,5	79,0	18,2	94,7
Pirkanmaa	4,9	48,7	2,0	67,9
Pohjanmaa	18,4	69,2	0,0	69,2
Pohjois-Karjala	19,6	82,5	35,7	100,0
Pohjois-Pohjanmaa	20,9	65,9	12,5	77,8
Pohjois-Savo	15,2	83,3	10,7	89,5
Satakunta	12,5	84,2	10,0	69,2
Uusimaa	12,4	64,7	14,6	76,9
Varsinais-Suomi	15,9	85,4	14,3	81,8
Yhteensä	13,9	72,5	11,4	80,1

Liite 14. Työterveyshuoltoyksiköiden edustajien arviot yritysasiakaskunnan muutoksista työterveyshuoltopalvelujen tuottajaryhmittäin

Taulukko. Työterveyshuoltoyksiköiden edustajien arviot yritysasiakaskunnan muutoksista seuraavan vuoden aikana työterveys- huoltopalvelujen tuottajaryhmittäin. Vastausvaihtoehdot 'lisääntyy merkittävästi' tai 'lisääntyy jonkin verran' alkukyselyssä 2013 (n=174) ja seurantakyselyssä 2014 (n=126), prosenttia vastanneista

	Alkukysely 2013					Seurantakysely 2014				
	Yksin- yrittäjät (%)	Kahden tai useamman yrittäjän yritykset* (%)	Alle 10 työn- tekijän yritykset (%)	10–19 työn- tekijän yritykset (%)	≥20 työn- tekijän yritykset (%)	Yksin- yrittäjät (%)	Kahden tai useamman yrittäjän yritykset* (%)	Alle 10 työn- tekijän yritykset (%)	10–19 työn- tekijän yritykset (%)	≥20 työn- tekijän yritykset (%)
Työterveyspalvelujen tuottaja; vastaus- vaihtoehdot lisääntyy merkittävästi tai jonkin verran	38,2	74,2	52,9	20,6	9,1	43,3	33,3	36,7	10,0	0,0
Terveyskeskus	48,9	46,0	69,6	39,1	19,6	48,3	40,0	65,5	37,9	13,8
Kunnallinen liikelaitos	62,5	50,0	77,8	55,6	40,0	66,7	50,0	66,7	44,4	11,1
Työnantajien oma tai yhteinen asema										
Lääkärikeskus	62,5	38,8	68,7	63,9	50,6	63,2	52,0	64,9	62,1	40,4

* ei työntekijöitä

Liite 15. Työterveyshuoltoyksiköiden kyky vastata yritysten palvelukysyntään työterveyshuoltopalvelujen tuottajaryhmittäin

Taulukko. Työterveyshuoltoyksiköiden kyky vastata yritysten työterveyshuoltopalvelujen kysyntään työterveyshuoltopalvelujen tuottajaryhmittäin. Vastausvaihtoehdot erittäin hyvin tai melko hyvin alkukyselyssä 2013 (n=174) ja seurantakyselyssä 2014 (n=126), prosenttia vastanneista

	Alkukysely 2013				Seurantakysely 2014			
	Yrittäjät (%)	Alle 50 työntekijän yritykset (%)	50–249 työntekijän yritykset (%)	≥250 työntekijän yritykset (%)	Yrittäjät (%)	Alle 50 työntekijän yritykset (%)	50–249 työntekijän yritykset (%)	≥250 työntekijän yritykset (%)
Työterveyspalvelujen tuottaja; vastausvaihtoehdot erittäin tai melko hyvin								
Terveyskeskuksen työterveyshuolto	88,2	88,2	73,5	54,6	93,3	90,0	62,1	51,7
Kunnallisen liikelaitoksen työterveyshuolto	97,8	93,5	78,3	65,2	93,1	92,9	75,9	75,9
Työnantajien oma tai yhteinen työterveysasema	90,0	90,0	90,0	70,0	88,9	88,9	88,9	77,8
Lääkärikeskuksen työterveysasema	90,0	93,8	89,0	85,4	100,0	98,3	96,6	91,2

Liite 16. Työterveyshuoltoyksiköiden edustajien näkemykset yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon kehittämisen tärkeydestä

Taulukko. Työterveyshuoltoyksiköiden edustajien näkemykset yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalvelujen kehittämisen tärkeydestä, prosenttia vastanneista alkukyselyssä 2013 (n=174) ja seurantakyselyssä 2014 (n=126). Vastausvaihtoehdot erittäin tärkeää tai melko tärkeää

	Alkukysely 2013		Seurantakysely 2014	
	Yrittäjien työterveyshuollon palvelut (%)	Pienten yritysten työterveyshuollon palvelut (%)	Yrittäjien työterveyshuollon palvelut (%)	Pienten yritysten työterveyshuollon palvelut (%)
Työterveyshuoltopalvelujen tuottaja; vastausvaihtoehdot erittäin tai melko tärkeää				
Terveyskeskuksen työterveyshuolto	79,4	94,1	76,7	90,0
Kunnallisen liikelaitoksen työterveyshuolto	87,0	95,7	85,7	96,6
Työnantajien oma tai yhteinen työterveysasema	80,0	100,0	77,8	88,9
Lääkärikeskuksen työterveysasema	72,8	95,1	75,4	96,6

Liite 17. Työterveyshuoltosopimuksesta neuvottelemisen työterveyshuoltopalvelujen tuottajaryhmittäin

Taulukko. Työterveyshuoltosopimuksesta neuvottelemisen työterveyshuoltopalvelujen tuottajaryhmittäin, prosenttia vastanneista alkukyselyssä 2013 (n=174) ja seurantakyselyssä 2014 (n=126)

Työterveyspalvelujen tuottaja	Alkukysely 2013				Seurantakysely 2014			
	TTH:n ammatti-henkilö (%)	TTH:n asian-tuntija (%)	Myyntiä tai markkinointia hoitava henkilö (%)	TTH-yksiköistä vastaava henkilö (%)	TTH:n ammatti-henkilö (%)	TTH:n asian-tuntija (%)	Myyntiä tai markkinointia hoitava henkilö (%)	TTH-yksiköistä vastaava henkilö (%)
Terveyskeskuksen työterveyshuolto	75,6	3,4	2,9	35,6	76,6	4,3	3,2	38,3
Kunnallisen liikelaitoksen työterveyshuolto	56,9	4,7	18,5	37,0	65,8	4,1	16,4	37,0
Työnantajan oma työterveysasema	37,5	6,3	56,3	37,5	-	-	-	-
Työnantajien yhteinen työterveysasema	56,8	4,5	31,8	36,4	60,9	4,3	34,8	34,8
Lääkärikeskuksen työterveysasema	30,6	5,2	73,5	23,4	28,9	8,0	75,1	24,0
Muu yksityinen palveluntuottaja	39,2	5,9	58,8	25,5	57,1	4,8	42,9	23,8
Yksityinen ammatinharjoittaja	49,0	12,2	63,3	40,8	47,3	0,0	57,9	10,5

Liite 18. Työkyvyn tuen toimintatavoista sopiminen kirjallisesti ja suullisesti pienten yritysten työterveyshuollossa työterveyshuollon ammattihenkilöiden ja asiantuntijoiden mukaan

Taulukko. Työkyvyn tukemisen toimenpiteistä sopiminen suullisesti ja kirjallisesti pienten yritysten työterveyshuollossa työterveyshuollon ammattihenkilöiden ja asiantuntijoiden vastanneista alkukyselyssä 2013 (n=1107) ja seuranta-kyselyssä 2014 (n=528)

	Alkukysely 2013				Seurantakysely 2014			
	Kirjal-lisesti (%)	Suul-lisesti (%)	Kirjal-lisesti ja suullisesti (%)		Kirjal-lisesti (%)	Suul-lisesti (%)	Kirjal-lisesti ja suullisesti (%)	
Sopiminen toimenpiteistä työkyvyn tukemiseksi kirjallisesti ja suullisesti								
Sairauspoissaolojen seuranta	28,4	3,6	56,8	26,1	3,7	63,0		
Varhaisen tuen toteuttaminen käytännössä työpaikalla	25,0	4,9	58,2	26,0	6,3	60,5		
Sairauspoissaoloista tiedottaminen työterveyshuollolle	25,6	8,3	52,9	26,3	7,8	58,6		
Työkyvyn arvion tekeminen sairauspoissaolojen vuoksi	25,1	10,6	50,9	24,8	7,9	57,1		
Työterveysneuvottelun pitäminen	20,4	15,2	50,4	23,3	12,7	54,1		
Työterveyshuollon yhteydenpito työntekijään pitkän sairausloman aikana	13,0	25,6	38,6	16,4	26,0	39,4		
Työnantajan edustajan yhteydenpito työntekijän kanssa pitkän sairausloman aikana	11,4	28,4	33,4	14,6	28,0	36,0		
Toimenpiteet työntekijän palatessa työhön pitkän sairausloman jälkeen	14,7	19,8	47,0	19,7	21,9	46,0		

Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuolto Suomessa 2013–2014 -tutkimusraportti tarjoaa kattavaa ja yksityiskohtaista tutkimustietoa keskeisestä työterveyshuollon kehittämisalueesta, yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollosta.

Raportti perustuu valtakunnallisen, pienten yritysten ja yrittäjien työterveyshuollon sisällön ja kattavuuden tutkimushankkeen (2013–2014) tuloksiin. Hankkeessa vietiin käytäntöön Pienten yritysten työterveyshuoltomalli, ja selvitettiin sen toimeenpanon vaikuttavuutta. Hanke sisältyi sosiaali- ja terveysministeriön Vaikuttavuuden lisääminen työterveystoiminnassa -tutkimus- ja kehittämisohjelmaan (2012–2014). Työterveyslaitos toteutti hankkeen yhteistyössä Suomen Yrittäjät ry:n kanssa.

Raportissa tarkastellaan laajaan, valtakunnalliseen aineistoon perustuen yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuoltopalveluita palvelujen asiakkaiden, niiden tuottajien ja toteuttajien näkökulmista sekä selvitetään Pienten yritysten työterveyshuoltomallin toimeenpanon vaikutuksia vuoden seurannassa. Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuollon haasteet sekä työterveysyhteistyön osapuolten ehdotukset niiden ratkaisemiseksi sisältyvät raporttiin. Raportissa esitetään myös uutta tutkimustietoa ja kokemuksia yrityspalvelujen roolista yrittäjien ja pienten yritysten työkyvyn tukijana ja työterveyshuoltopalveluihin ohjaajana.

Työterveyslaitos
Arbetshälsainstitutet
Finnish Institute of Occupational Health

PL 40, 00251 Helsinki

www.ttl.fi

ISBN 978-952-261-602-9 (nid.)
ISBN 978-952-261-603-6 (PDF)